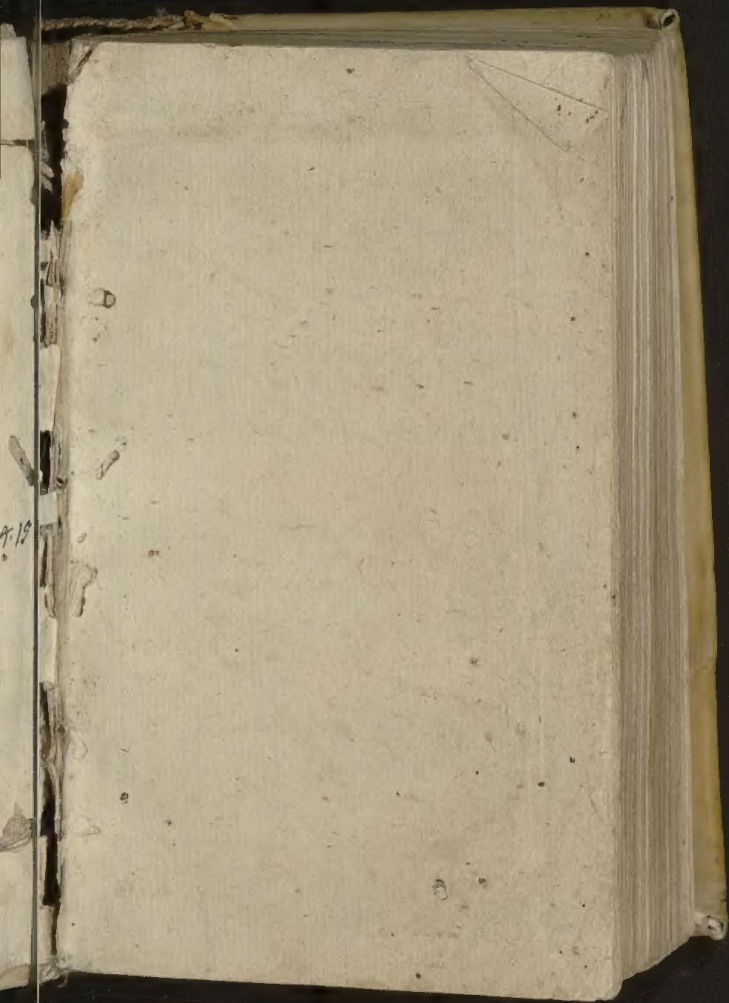

N. B. Notarü & Procuratores. P. 14. 15.

K-I-21

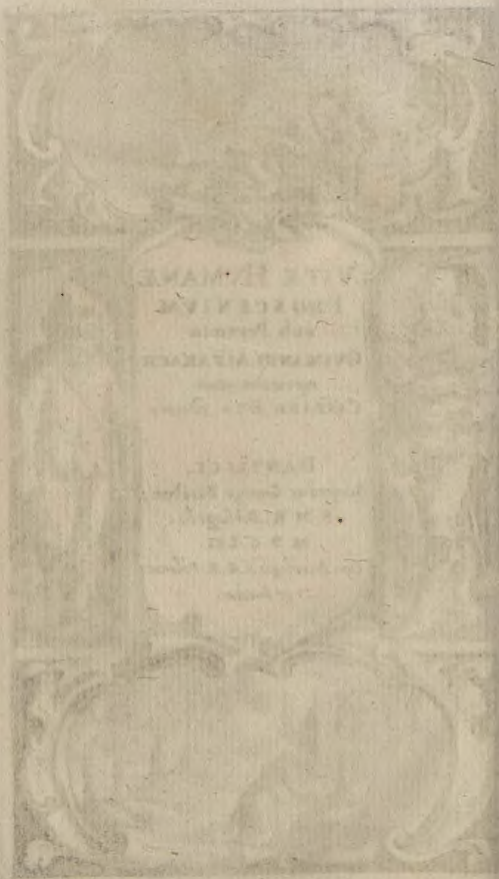

VITÆ HVMANÆ
PRO SCENIVM
sub Persona
GVSMANNI ALFARACII
representatum.
CASPARE ENS *editore.*

DANTISCI,
Sumptibus Georgii Försteri,
• S. M. R. Bibliopola,
M. D. C. LII.
Cum Privilegio S. M. R. Poloniae
et Sueciae.

V

S
G
m

G

Sumpt

PROSCENII
VITÆ HUMANÆ,

Pars Secunda.

IN QUA
SUB PERSONA
GUSMANI ALFARACII

miræ fraudes, quibus tam ipse alios
decepit quam ab aliis deceptus est;
tum varii in vita hominum Even-
tus repræsentantur.

Opera & Studio

GASPARIS ENS L.

DANTISCI

Sumptibus GEORGII FORSTERI.

LECTORIS.

Redit ad te Gusmanus, sed robustior, cum robustioribus nequitii non ut imitari, sed cavere discas: simul vanitatem rerum humanarum cognoscas. Quod si gratum hunc meum laborem Lectoribus fore intellexero: Deo vitam & valetudinem suppeditante, Tertiam partem addam, non minus jucundam & notatu dignis eventibus ac historiis insignem. Severe nimis frontis illos Catones non valde moror. qui paullo equiores fuerint, institutum nostrum si non magnopere laudabunt, saltem non reprehendent. Vale Lector & fruire.

IN-

INDEX CAPITULUM.

PROOEMIUM in quo scopus Autoris declaratur. fol. 1

CAP. I. Gusmannus Oratori Gallico operam præstat, quæque in eo ministerio sibi acciderint narrat. 5

CAP. II. Narrat Gusmanus quibus in rebus Oratori hero suo operam præstiterit. Disserit de scurris & aliis voluptatum ministris. 36

CAP. III. Gusmanus fabula vulgo factus, Roma relicta, Florentiam se confert. Ab impostore magna peculii parte spoliatur. 48

CAP. IV. Gusmanus amisso peculio Florentiam proficiscens, Sajavedram impostorem obvium habet, & ministri loco suscipit. 67

CAP. V. Florentiæ descriptio. 72

CAP. VI. Florentia discedit Gusmanus. Alexandro dicam impingens, in vincula conjicitur. 89

CAP. VII. Carcere liberatus Gusmanus de injustitia, quæ hodie multis in tribunalibus dominatur, disserit. 95

CAP. VIII. Gusmanus chartarum lusu damnum resarcit. Bononia Mediolanum se confert. 103

CAP. IX. Sajavedra in itinere vitæ suæ historiam Gusmano narrat. 112

CAP. X. Sajavedra Mediolani in popularem quemdam suum incidit, mercatoris ministrum. ejus ductu & suggestu Gusmanus astutissimum furtum committit. 129

INDEX.

- CAP. XI. *Gusmano belle succedit furtum. Aquilera promissa data portione, cum Sajavedra Genuam abit.* 144
- CAP. XII. *Genuam profectus, astutissime malitie telam orditur.* 155
- CAP. XIII. *Opimis onustus spoliis Gusmanus cum Sajavedra in Hispaniam navigat.* 169
- CAP. XIV. *In Hispaniam navigans adversa tempestate jactatur: cujus vi alienatus sensibus Sajavedra in mare se precipitat.* 193
- CAP. XV. *Barcinone Gusmanus Salamancam proficiscitur.* 197
- CAP. XVI. *Statuta Societatis seu Confraternitatis Moropoliticae.* 207
- CAP. XVII. *Gusmanus stultae procationis penas dat aureis aliquot nimis emectus.* 214
- CAP. XVIII. *Narrat Gusmanus quid Madriti sibi acciderit, à semina turpiter iterum deluso.* 223
- CAP. XIX. *Ædificata sibi domo uxorem ducit.* 229
- CAP. XX. *Narrat porro quæ sibi marito evenerint: deque malis mulieribus pauca differit.* 235
- CAP. XXII. *Quid sibi Compluti acciderit narrat Gusmanus.* 249
- CAP. XXIII. *De Amore pauca differit Gusmanus. Cum uxore Compluto Madritum migrat.* 260

Finis Indicis.

IN

IN SECUNDAM

Partem

PRO O E M I U M :

*In quo scopus Autoris
proponitur.*

ON dubito multos fore, qui-
bus consilium hoc vitam de-
scribendi meam displiceat.
Quid enim attinet, inquit,
ut tua ipsius vineta cædas; ut teipsum
ludibrio omnibus prostituas, & tam-
quam perfectæ nequitiae exemplum
detestandum proponas? Sed audi, mi
Lector. Quid si Horatianum illud tibi
occinam: *Mutato nomine de te Fabula*
narratur. Scio quæ sit humani natura
ingenii. Pauci certè sunt qui videant id
manticæ quod in tergo est; quiq; suo se
pede metiantur: Lynces sumus in alie-
nis, talpæ in nostris quisque peryiden-
dis

2 PROSCEN. VITÆ

dis vitiis. Interim nemo de se id sentit quod de ipso alii. Quod tu tibi de te persuades, id ego mihi de me. at forte alii non. Suffenus sibi quisque est : & sibi quisque assentatur. unde infiniti in vita hominum nascuntur errores. Si quidem uno dato inconvenienti (sic vulgo loquuntur) plurima sequuntur. Quocirca ne quis sine suo aberret aut frustretur, vera principia ante omnia quærat & examinet necesse est : quibus inventis & constitutis, facilis erit quavis in re progressus. Et quamvis illa sæpe contenta ac frivola videantur, lumen nihilominus ad magnas res prospiciendas præferunt. In omnibus certe rebus mature deliberandum ; at ubi deliberaveris, mature facto opus est. Ignavi est numquam incipere ; stulti, numquam finire. Finis quippe opus coronat. Quorsum hæc, inquis ? Audi. Consilium & scopum in hoc opusculo mihi propositum supra tibi indicavi : qui alius non est, quam ut aliorum exemplo cautior fias & prudentior : quod genus discendi commodissimum est & maxime securum, per Mundi hujus periculosum pelagus naviganti. Tuum est meis plagis emendari ; ex mea negligentia & imprudentia tuam formare industriam & solertiam ; ex meis contumeliis hono-

HUMANÆ, LIB. II. 3

ris tibi & laudis quærere materiam. Scis primum sapientiæ gradum esse à seipso sapere; alterum sapienti obtemperare. qui nec hoc nec illud facere sciat, nullo in numero habendum.

Sed, ais, Quanto melius fuerat, mi Gusmane, te numquam ita vixisse; & quanto hoc ipso melius vitam tam malam, tam longe ab omni virtute alienam potius æterna oblivione sepelire, quam litteris consignatam posteris relinquere? Sed erras, mi homo, & quod dicis à ratione alienum est. Sed nec scopum qui te movet, num esse puto. quin etiam tamquam forex teipsum tuo indicio prodere mihi videris. Numquid enim per Gusmani latus tuum peti suspicaris? numquid tibi exprobrari quæ de illo ficta, à te forte facta? Mendacia ergò scribis? inquis. Nequaquam. Facta enim omnia quæ hic narrantur, & fiunt, & fient. Gusmanum modò aliasque circumstantias sepone. vera omnia deprehendes. Et quid si mendacia? numquid hæc multorum auribus gratissima? Sed ut propositi mei ratio melius tibi constet: sic habe.

Quod in uno quasi speculo totius humanæ vitæ imaginem contemplandam tibi propono, non eò sit malum ut imiteris,

4 PROSCEN. VITÆ.

teris, sed ut fugias, bonumque facias. Si
Gusmanum videas tui piter prolapsus ;
tu lapidem vita ad quem ille impegit.
Illud semper memineris , Hominem
te , nec quidquam humani à te alienum
esse. Excute omnia animi tui cubilia
ac penetralia: ubi si quid sordidum (ne-
que vero aliter fieri potest) derrehen-
deris, tuam ipsius domum diligenter
prius purga quam scopas ad alios feras :
ne illud audias , *Medice cura te ipsum* :
aut illud Salvatoris nostri : *Hypocrita ,
trabem edue prius ex tuo , deinde festu-
cam è proximi ecnlo*. Sed quid ? num-
quid meritis sit qui ad ægrotantem Me-
dicum adducat ? Quodnam remedium
in viperæ dente , aut morsu scorpionis
esse potest ? Quis in veneno quærat
antidotum ? Ita tamen est. nonne vides
in Theriacam ipsa venena ingredientur ;
ut res plurimæ natura sua mortifera ad
salutem præparentur ? Sit Gusmani vita
generalis quædam theriaca humanæ
vitæ ; sit eius exemplum contra maxi-
me domestica nobis vitia antidotum.
Gusmano interim id usu venit, quod
dapium apud Principes structoribus .
His unica cura est ut stantes tercula
scite partiantur: pavones, anseres, galli-
nas & quævis edulia diligenter scin-
dant, & convivis apponant : qui omnes
alacri-

alacriter comedunt ac ventrem saturant; solus ille labore fessus & famelicus circa mensam discursat, alienæ voluptatis minister. Sic Gusmanus noster suis fastidiis, suis periculis, suis laboribus enavigata sibi maria, & in eis ad quos impexit scopulos, & in quibus naufragium fecit vada tibi ostendit: eoque gratiam potius à te quam censuram exspectat. Sed ad rem.

CAPUT I.

GUSMANUS ORATORI
*Gallico ministerium præstat:
 quæque in eo ministerio sibi
 acciderint narrat.*

A Cardinali, uti priori libro ostendi, dimissus, quum aliquamdiu amicorum limina trivissem, jamque omnibus gravem me esse sentirem; tandem ad Galliarum Regis Oratorem Romæ degentem, me applicui: qui tanto facilius me in familiam suam recepit, quod apud priorem herum non semel me vidisset, meaqué alacritate (nequitiam verius dixero) multum delectatus esset.

Erat

6 · PRÒSCEN. VITÆ.

*Diversa
hororum
ingenia.*

*Cenipe-
zarum
ingenia.*

Erat is homo sane perliberalis, meque satis benigne ac laute tractabat : non tamen eo fine aut animo quo prior meus herus. Hic enim meam in omnibus rebus salutem ; ille suas voluptates spectabat ; quarum ego artifex eram non vulgaris. Nam & multa jocosè ac ridicule quotidie & dicebam & faciebam : & omnes urbis regiones & ubi unumquodque hominum genus habitaret, nôram : eoq̃ue opera mea in perferendis hinc inde mandatis multum utebatur. Mensam præcipue heri & ministerio meo ornare, & facetiis oblectare studebam. Venitabant domum nostram sæpe sæpius parasiti, homines insulsi, arrogantes, prandendi aut cenandi tempus captantes : quibus ego omnibus modis illudere satagebam, hero non invito. Quosdam ut hortulani melones, sic eos sedere patiebar ; aliis pocula minuta valde, aliis vinum aqua nimis dilutum præbebam : si quem cibum palato ipsorum arridere animadverterem, præripiebam patinam, aliquid aliud minus sapidum reponens. Quid multis ? tam ego quàm contubernales mei id unice agebamus, ut convivas ejusmodi, vel mures potius, qui semper alienum panem rodunt, ab heri mensa amoliremur. Accidit aliquando ut quidam

dam
sefe in
ferens
falsius
inepti
ad no
gratu
dendi
cos po
inter c
vanitat
tudisse
esset,
ter alia
tisci e
quibus
posthac
rantur :
herum
tum se
subrepe
rum me
bus mei
quorum
magna
ignem. Q
monitu
exsilit A
imperu
sam cum
rum abe

dam Anglus natione in amicitiam heri
 sese insinuarit, adfinitate sibi conjunctū
 ferens, quum tamen nihil ipso esset in-
 sulsius, nihil ad civilem conversationem *Para-*
 ineptius, nihil vanius. Ventitabat hic *siti*
 ad nos ferè quotidie. ego parum hero *insulsi.*
 gratum hospitem animadvertens, illu-
 dendi occasionem captabam: quæ pau-
 cos post dies sese obtulit. Quum enim
 inter cenandum multa per summam
 vanitatem mentiens, aures omnium ob-
 tudisset, tum etiam in me multa jocatus
 esset, exiguæ meæ staturæ illudens, in-
 ter alia dicens, Constitutum esse Pon-
 tifici edicere ut milites pyxidum loco
 quibus nitratus pulvis asservari solet,
 posthac pusillæ staturæ virunculis u-
 tantur: tanto magis indignatus, quod
 herum quoque nugis ipsius commo-
 tum senseram, clam sellæ in qua sedebat
 subrepto, & lento nodo pedem jus alte-
 rum mensæ alligo. Jam contubernali-
 bus meis quid fieri vellem edixeram: *quomodo*
 quorum unus in cenaculum irrumpens, *trastan-*
 magna voce exclamat, *di.* *Ad ignem, ad*
ignem. Omnibus (hero excepto, qui
 monitus fuerat) trepide surgentibus,
 exsilit Anglus quoque, vehementi cum
 impetu (ut erat prævalidus) men-
 sam cum omni apparatu evertit, & pa-
 rum abest, quin casu crus sibi fregerit;
 certe

8 PROSCEN. VITÆ

certe faciem totam ita vulneravit, ut sanguinem undique stillaret. Tanto magis facinus hoc erat ridiculum, quod è contubernio nostro deformis admodum æthiops cum æruginosa accuriens bipenni, jacenti, & volutanti se istum quasi intentabat: quem ille diabolum existimans, uti erat jam vino totus madens & quasi extra se positus, Parce, exclamat, parce domine diabole, & propitius esto mihi, Sic irrisus ulud è domo se proripuit.

Et hoc quidem strategemate musca hæc cenipeta ex heri mei adibus exacta fuit: cui quidem ipse herus, clam tamen, mirifice applausit. Equidem jam neminem qui malitia mecum certaret, inveniri posse rebar: verum tamen non multo post victum me sensi. Venerat ad herum miles Hispanus, habitu quidem simplici & non valde precioso, sed animo, uti ex ejus moribus ac gestibus apparebat, elato. Agebat, patriam sibi esse Cordubam, nobilissimam Hispaniæ urbem, genus in primis ibi nobile, multorum stipendiorum militem. ceterum adverfa fortuna jam ita consistari, ut aliena ope nunc plane indigeat. Hic statim herus numos aliquot aureos è pera depromptos, nec inspectos aut numeratos, mendicanti lar-

*Miles
gloriosus.*

largitur. quibus ille acceptis, herum
 sequi & incredibilibus nugis detinere
 non cessavit, dum prandii tempus adef-
 set. Hero ergo in cenaculum se reci-
 piente, mensæ & ipse cum reliquis
 convivis assidet. Ego interim ad cibos
 inferendos egressus, duos alios ex ea-
 dem gente video. ceu harpyias herilibus
 dapibus inhiantes: verum ubi popula-
 rem illum tuum conspexissent, pedes
 continuo referunt. Quid hoc rei est, in-
 quientes, quod nugator ille tanquam
 musca omnes mentes circumvolitat?
 Accedo, & num nôssent hominē rogo.
 Quid ni, inquiunt: cujus patris Cor- *Non hi
 dubæ sutoriam exercentis opera in ve-
 muli
 nostris calcæis refarciendis non
 motuum
 semel usi sumus. O rem indignam! Ecce
 si ben-
 eos?*
 tibi, si viginti nobilis prosapiæ Equites
 ex Hispania in Italiam profisciscantur,
 sequuntur statim centum, qui quam-
 vis ex infima sæce plebis sint, nihilo-
 minus nobis æquales esse volunt, adeo-
 que à Gothis genus repetunt, ad Nobi-
 litatem iis præsertim locis ubi nemo
 novit satis esse myltacem intorquere, &
 pileum plumis opertum gestare: licet
 ipsis leporibus sint timidiore, & hostem
 numquam aspexerint. His dictis, abie-
 runt illi: ego vero tres istos unius &
 ejusdem commatis esse animadverti.

Duos

Duos illos non poteram non tam levitatis quam iniquitatis damnare. Inhumanum facinus mihi videbatur infamare eum, qui honorem, sine cujusquam damno aut præjudicio venabatur: nec dubitabam quin æquè essent atque ille ignobiles. neque enim quisquam generi suo ex alterius obscuritate lucem fenerari potest. Alterius qui ad mensam sedebat summa displicebat mihi impudentia: qui non contentus tam liberali dono, cum qui paucis aliis communicari solet honorem sibiipse ultrò arrogabat. Quare lubido me incessit ludibrio ipsum ductandi. Sed grus vulpem invitaverat: & qui deludere alium volebam, delusum me sensi. Potum poscebat non semel (sic enim fert tam Hispanorum & Italorum, quam Gallorum mos, ut calices seu cyathi, non mensis, sed abacis imponantur, & non nisi poscentibus præbeantur) ego vero aversis oculis nutum ejus negligebam, ut & reliqui ministri à me edocti. Ille ubi ductari se animadvertisset, herum ita alloquutus est: Noli, quæso, Domine, putare, temere à me aut arroganter factum, quod ad mensam tuam accesserim non vocatus. multa certe me excusant. Primo personæ meæ conditio & generis nobilitas. deinde vitæ ge-

quod sequor, Militia sc. quæ alumnos *En con-*
 suos, præsertim non gregarios, sed factis *fiden-*
 celebres, cujus vis Principis mensa di- *tiam*
 gnos facit. Præsens denique status meus, *milita-*
 & quæ jam me premit necessitas veniam *rem.*
 meretur, cui quidem omnia sunt com-
 munia: & ego sane existimem mihi mei-
 que similibus hospitalitatem magnatum
 in primis paratam esse debere, eaque ul-
 trò utendum. Rogo autem ut pocillatori
 illi tuo potum mihi præbere mandes:
 quem frustra non semel petii, ob lin-
 guæ & nationis peregrinitatem forte
 non intellectûs.

Hic herus cum levi objurgatione jussit
 ut homini potum ministrarē. imperium
 defugere non poteram. appono ergo
 cyathum, sed parum admodum, & vino
 diluto: ut loro videretur plenû: sed quia
 Hispanis etiam parum sufficit, ad finem
 usque prandii siccus ferè permansit, cibis
 interim ventrem suburrans. Tandem ul-
 timis allatis ferculis, ad Oratorem con-
 versus, Cum tua, inquit, venia vado ut
 bibam. cum dicto surgens, abacum ac-
 cedit, & arreptum quod ibi erat maxi-
 mum poculum, vino mero implet, ac
 totum uno tractu exhaurit, inde multis
 verbis, sed solitis tantum cêremoniis
 Oratori valedicens, abit. Hic herus
 meus risu panē emoriens, & nequitiam

N

meam,

meam, & hominis confidentiam miratus, Tui, inquit, Gufmane, miles hic similis tuaque patria plane dignus est, ubi omnia fere cum ostentatione quadam, confidentia & arrogancia fiunt.

Quum inde non de Hispanorum tantum, sed aliarum quoque nationum moribus sermo ortus esset, ejusque jam convivas tæderet: nobilis quidam qui nuper è Galliis venerat, ad Oratorem conversus, Quia, inquit, cælum pluvium domi nos detinet, sit tibi grave non sit, admirabilem historiam quæ paullo ante meum discessum contigit, narrare vobis institui. Quum & Orator & reliqui omnes annuissent, ita exorsus est.

*Historia
vera sub
fictis per-
sonis
narratio.*

Cleon illustri inter Galliæ proceres loco ortus, tum omnibus tanto genere dignis ornatus virtutibus, bello in primis tam præclara virtutis suæ specimina, ipso Principe oculari teste, ediderat, ut perfecti Equitis nomen quasi peculiare sibi acquisiverit. Huic è Cleonice filius natus fuit, Floridanus nomine, omnibus tali fortuna dignis virtutibus nullo suæ conditionis inferior. Jam ante pater, ætatis beneficio rudem emeritus, conjugem amiserat. Domum quæ ad Ligerim erat, reversus, illam curam præcipuam habuit, ut filio

filio cum vicini, æqualis sui, filia nuptias conciliaret. Is Lutetiæ tum erat, aulam sectans, magnæ apud omnes estimationis. Forte evenerat, ut quodam die dum in atrio Parlamenti (quod vocant) quo quotidie Nobilis juvenis non tam agendarum caussarum quam spectandarum formarum gratia confluere solet, cum æqualibus sermonem miscet, inter alias virginem quandam velato vultu, ut solet in Galliis, prætereuntem conspicaretur: cujus decorum incessum & habitum miratus, ô pulcrâ, inquit apud se, creaturam! quod si vultus ceteris respondeat lineamentis, equidem beatum illum dixerim, cui talis Charis obtigerit. Hanc equidem dignam putem cui Juno & Jupiter omnes suas opes tribuant. Defixis eam oculis prosequutus, ubi ad instititoris cujusdam tabernam constitisse, & nescio quid mercimonii licitari vidit, accedit, comiter & urbane salutatam, de patria, familia, domicilio, negotio denique quod in Curia haberet, percontatur. Illa detracto velo quo faciem texerat, ut erat & ipsa naturâ & disciplinâ ad omnem elegantiam & leporem mirifice efformata, ad singula ita responder, ut cujus animum prius rara vultus forma non leviter affecerat, jam modestia ac

decentissimi mores planè ceperint ac subjugârint. Quia vero dixerat, causam se non levem habere quæ in Curia coram iudicibus agitaretur, ejusque sollicitandæ ergo ad urbem venisse. Floridanus (id ei nomen erat) non suam tantum sed & amicorum operam liberaliter promittit: quam etiam fideliter præstitit, & favorabilem, ut loquuntur, sententiam impetravit. Quum voti compotem puellam jam ad discessum sese accingere animadverteret Floridanus, accedit, ardentissimum suum amorem exponit, denique nisi morbo huic ipsa medicinam afferret, vivere diutius se velle aut posse negat. Lydia (id enim nomen puellæ esse volumus) ut erat non honesta tantum & pudica, sed prudens etiam, ipsi quidem præ omnibus aliis hominibus non modo ob beneficium præstitum, verum multo magis singularem quem ostenderet, quemque ipsa non mereretur amorem, obnoxiam se fâtetur: tanti tamen honorem ac pudicitiam suam facere, ut vitæ quam ejus jacturam facere malit: eoque rogare etiam ut rationem ducem sequutus amorem ab ea abstraheret, quam, utpote nec genere, nec opibus parem, tali modo amare ipsi non liceret. Tu, inquit, è magnatum ortus es profapia, &

ma-

magnas opes possides, mihi nobile quidem, sed simplex genus, nec divitiæ valde magnæ. Equidem plusquam ingrata sim, si præ cæteris omnibus hominibus te non in corde atque oculis feram, tibi-que gratificari cupiam: numquam tamen pudor meus (cujus omnes virgines præcipuam rationem habere debent) permittat, ut tam meo quam tuo satisfaciam desiderio. Patere ergo, quæso, ut te amem tanquam benefactorem. amplius aliquid à me petere aut expectare noli. Facile enim ipse intelligis, amplius aliquid gratificari tibi me non posse, nisi honorem meum meq; ipsam velim perdere. Hac tam prudenti ac casta oratione magis accensus Floridanus, in hanc sententiam respondit: Absit, mea animula, ut tibi id velim eripere, pro quo mille periculis caput hoc objicere paratus sum. Amo te, fateor, & amore tuo potiri cupio, sed non nisi legitimo. Quæ si mihi promittis, ecce me tibi sponsum. Ad hæc Lydia pænè obstupescens; Equidem, ait, hoc quomodo fieri possit non video. neq; enim pater tuus umquā assentietur. quod si clā matrimoniū contrahamus, justam tam de me quam de te conquerendi causam præbebimus. At Floridanus, ut securo esset animo, respondit. Sibi curam hanc relinqueret, cui

jam satis idonea provisa sint remedia. Præfectum habebat Floridanus Gardam nomine, quem amor hic non latebat: sed tantum abest, ut ei se opposuerit, ut etiam faverit. in quo utilitatis respectu vinci se passus est. Videbat enim herilem filium jam in juvenili ætate constitutum, quæ disciplinam fere aspernatur. tum amoris vehementiam non ignorabat, cujus ignis facile quidem concipitur, sed difficillime extinguitur. Quid ergo faceret? Repugnaretne? At veritus, ne malam apud juvenem iniret gratiam, & insuper tam diuturni quo apud eum functus fuerat ministerii fructum simul ac semel perderet; connivendum sibi duxit. Male profecto. Si namque patri juvenis rem omnem indicasset, procul dubio ea fuissent adhibita remedia quibus iis quæ postea evenerunt, calamitatibus obviam iri, aut aditus præcludi potuisset.

Non multo post domum revertitur Lydia: quam Floridanus ad domicilium usque comitatur: inde nemini notus, Luteriam revertitur, Gardæo vero negotium dat puellæ in arcem suam quam in Arvernīs à patre donatam habebat deducendæ. Illa convasatis domibus sibi charissimis, insciis parentibus omnibusque aliis, ad condictum locum adest,

adeſt, & à Gardæo duobuſque miniſtris ad deſtinatum locum deportatur. Hoc nuncio accepto, Floridanus, qui interea Lutetiæ multas pretioſas veſtes, & quidquid ad muliebrem ornatum pertinet coëmerat, propere & ipſe in Arvernos proficiſcitur, & vocato Sacerdote, Lydiam ſibi deſponſat: quæ interim à parentibus & cognatis, quid eâ factum eſſet ignorantibus, anxie admodum quærebat. Quid ego primos illos amores memorem! quorum fructus utrique tam dulces erant, ut vix horam alter ſine altero vivere poſſet: nec quidquam utrumque tam cruciabat quam quod Floridanus nonnunquam ad patrem excurrere cogeretur: quod tamen rarò admodum faciebat. Vix annus abierat, quum ecce è Lydia pulcrum Pamphilo noſtro natum filium, quem Gentianum appellabimus. Dum illi amoribus remiſſis habenis, indulgent, ecce Fortunam tantæ felicitati invidentem. Mel hætenus utrique pro cibo fuit, nunc nil niſi fel erit.

Magnum tum bellum rex contra vicinum Principem parabat; ad eamque expeditionem pleraque Nobilitas certatim conſluebat. Quocirca Floridanus quoque maxime probroſum ſibi fore ratus, ſi Rege bellum foris gerente, domi

11 PROSTEEN. VITÆ

ipse desideret; & myrtum seu amorem lauro præferret. Id ejus consilium quum intellexisset Lydia, dici non potest quanto moerore correpta fuerit, quantam lachrymarum vini effuderit, quæ suspiria, quot gemitus ediderit, ut cui tam dulcis amoris distractio ipsa morte acerbior futura videretur. sed quum frustra repugnaturam se iis quas Floridanus afferebat rationibus animadverteret, acquiescit & ipsa. Mox ergo Floridanus ad expeditionem sese accingit, Lydiæ vero omnibus de rebus quibus opus esset, largissime prospicit, ejusque curam Gardæ quam diligentissime commendat, promittit liberaliter, Garda vicissim fideliter mandata obiturum sacramento sese obstringit. Profesto Floridano, Garda ad Cleonem iter suscipit; quæ opiniones, quæ suspiciones aut sermones de heri essent amoribus, expiscaturus. Rem quidem ipsam uti erat ignorabat Cleon, rumusculis tamen nonnullorum intellexerat, filium suum in Arvernīs nescio quam amicam habere. quominus vero ea quæ oportebat adhiberet remedia, quum loci natura, tum filiæ omnes aditus custodia firmantis diligentia prohibebatur. Sed nec filiū, qui unicus ipsi erat, irritare volebat. Ubi ad Cleonem venit Garda, ille sic inquit: Numquam ego putavi, Gardæ,

te com-

te com-
 & ac
 filio
 dente
 tis in
 sum
 esset
 tis ei
 cillari
 dicitur
 parum
 lenones
 tua in
 Hi
 pungi
 spondi
 satis be
 illa si q
 vitam
 negligē
 ut infor
 ipsa test
 lant qua
 sunt. Qu
 certe ad
 quidem a
 quoque a
 equidem
 rem non
 velut test
 filiam per

te commissam tibi præfecturam ita uti fecisti
 & adhuc facis, administraturum. E multis te
 filio meo moderatorem elegi; quem non pru-
 dentem modo, sed & honestatis atque virtu-
 tis ita amantem arbitrabar, ut ne transver-
 sum quidem unguem ab eis abripi te passurus
 esses. Sed intelligo te, qui reniti debebas, stul-
 tiz ejus cupiditatibus subscribere atque an-
 cillari. hiccine fructus est quem de tua mihi
 disciplina atque educatione filii promisi? qui
 parum abest, quin ex magistro seu Præfecto
 lenonem te feceris. quam quidem notam fronti
 tue inustam nulla umquam oblitterabit dies.

His verbis ad vivum usque animum
 punxi sibi sentiens Garda, sic contrā re-
 spondit: Magnam profecto injuriam mihi
 facis here, qui de me ita ut dicis sentias. Verba
 illa si quis alius meæ conditionis protulisset,
 vitam centies perdere malim quam ultionem
 negligere. Filium tuum ad omnem virtutem
 ut informarem nihil prius habui. Et sane res
 ipsa testatur: ut in quo omnes eæ dotes excel-
 lant quæ genere ipsius & condicione dignæ
 sunt. Quod si amore abreptus est, caussa mihi
 certe adscribi nullo modo potest aut debet. Te
 quidem quum ea esses etate non ambigo ipsum
 quoque affectus hujus vim expertum esse. Id
 equidem pro vero tibi affirmo, Floridani amo-
 rem non prius mihi cognitum, quam ille me
 velut testem accivit, meque præsentem honestam
 filiam per Sacerdotis manum sibi desponsavit;

quam etiamnum amat quam ardentissime ,
 pulcerrimi ex ea sibi nati pueri matrem. An
 lenoniam tu appellas id quod legitimo , ab
 Ecclesia præscripto modo , summo utriusque
 consensu factum est ? an meum erat separare
 quod DEUS conjunxerat ? Multa alia
 excusare volentis orationem , ad matri-
 monii nomen obstupescens , interrupit
 Cleon, Ergo , inquit , filius meus nescio
 me matrimonium contraxit ? & quidem
 cum dissoluta & vilis conditionis filia ? O
 celum , ô terra ! Audion' hæc ego , & vivo !
 Huccine spes meæ de filio in amplissimas
 opes & familiam nostro genere dignam elo-
 cando redierunt ! Ah, Garda, Garda, tan-
 tam rem me celare non oportebat. Tum
 Garda , facere id sine vitæ periculo non
 potuisse , dicens , subjecit , si gratū Cleon
 id habiturus & dignè remuneraturus es-
 set , velle se mulierem illam amoliri &
 eò ablegare ut nomen ejus numquam
 posthac ad ullius notitiam esset perven-
 turum. Hic Cleon aureos montes polli-
 citus , Gardam maximopere obtestatus
 est ut effectum hoc sibi daret : de misera
 quid fieret susque deque habens. Hoc
 cum proposito perfidus ille discedens ,
 postquam ad consuetum pervenit do-
 micilium , pullo amictu indutus Lydiam
 accessit , & non sine lachrymis, Hei, hei,
 inquit , ô hera , quantam jacturam uterque
 feci-

fecimus, tu marito, ego hero incomparabili
 spolians! O casum lamentabilem! Floridani
 in prælio interemti mors utriusque nostrum
 spem omnem secum abripuit. Hoc nuncio
 consternata Lydia, totisq; sensibus alie-
 nata, ubi paulum ad se rediit, ea verba
 protulit quibus etiam ipsas, ut ita di-
 cam, rupes ad commiserationem com-
 movere potuisset. Ah, ah, inquit, me mi-
 seram ac ter miseram! siccine à fortuna ad
 tam altum dignitatis gradum elevata sum, ut
 tam cito inde in desperationem atque ipsum
 exitium deturbarer! Quid enim uspiam mi-
 hi salvi restat, amisso unico salutis meæ ful-
 cimento? Ad cognatosne redeam? quos tam
 indigne reliqui? Erit qui præ indignatione
 aspicere me non sustinebit: alii mihi meæque
 fortunæ illudent. Ibon' ad Floridani pa-
 trem? Is vero non aliter me quam pro im-
 pudica habebit; nec ut filii uxorem tracta-
 bit, sed ut scortum persequetur.

Inter hæc lamenta rursus animi pas-
 sam deliquium Garda cubiculo inferri
 lectoque imponi curavit, ubi illa plora-
 tu & lamentis omnia implevit. Atque
 muliebres hi erant ejulatus: quem se-
 xum nescio quis uno oculo flere, altero
 ridere ait. nec absurde ille, qui mulie-
 rum tam dolorem quam amorem ani-
 malculis illis comparat, quæ Ephemera
 vocantur, quod unum tantum diem vi-

vant, Lydiam post multas lacrymas ne-
 quicquam effusas, & mortem, omnium
 miserorum asylum, sæpe frustra invoca-
 tam, Garda accedit, & variis ultro ci-
 troque habitis sermonibus, nefarius,
 proditor sic eam alloquitur: Scis, hera,
 quæ à morte abripiuntur omnia ad nos num-
 quam reverti. Quocirca nequaquam mihi
 jam tempus videtur, ut communem cala-
 mitatem commiserando, suspiriis & luctu
 medullas ipsosque spiritus consumamus, sed
 potius ut rebus nostris quam poterimus o-
 ptime consulamus. Floridanus in viris am-
 plius non est, qui antehac necessitatibus no-
 stris prospicere solebat. Ego hero optimo, tu
 marito, & insuper omni solatio subsidio-
 que destituti. Falleris si Floridani nuptias
 honori tibi fore putaveris, quarum veritati
 nemo fidem habebit: immò hæ ipse presen-
 tissimum tibi apud Floridani patrem & to-
 tam cognationem periculum creabunt. Quid
 ergo aliud reliquum erit quam ut à tuis &
 à mariti cognatis indignissime trañteris?
 Quod si me audire velis, consilium tibi dabo
 quo reliquum vitæ si non tam splendide, at
 saltem tranquille possis exigere. Virtutes
 ego tuas tanti facio, ut si me sponsum non
 dedigneris, non maritum me modo, sed &
 ministrum habiurus sis, pristini quem tibi ut
 heræ meæ libentissime semper præstiti hono-
 ris memorem. Nec tam absurda hæc mea tibi

peti-

petitio videbitur, si præsentem ad quem
 jam redacta es statum cum mea conditione
 compararis. Nobili sum ortus prosapia
 reditusque mihi sunt annui bina florenorum
 millia. Hinc si nobis descendendum sit, in
 Pictonibus, quæ mea patria est, quod utri-
 que reliquum est vitæ tam jucunde exigemus
 quam misere nunc vivimus. Ad hanc per-
 fidi hominis orationem non invenie-
 bat quod responderet Lydia. Hinc menti
 obversabatur tam recens, ut illa puta-
 bat amantissimi simul & splendidissi-
 mi mariti jactura: cujus si tam cito
 oblita, alteri amorem transcriberet,
 summæ levitatis notam effugere se non
 posse videbat. Filii inprimis, quem
 marito genuerat, & ad quem patri
 superstitem, divino & humano jure
 octogenum florenorum millium an-
 nuorum hæreditas pertinebat, respectus
 ab ejusmodi nuptiis avocabat. Econtra
 miserrima in quam delapsam se sentie-
 bat fortuna, illud maxime quod vix ul-
 las, aut certe contra tam potentes adver-
 sarios debiles admodum rationes legiti-
 mi probandi matrimonii haberet, in-
 felicissimam feminam ad desperationem
 redigebat. Quum ergo spei aliquantu-
 lum in homine fido, uti putabat, &
 sui amante reliquum animadverteret,
 ei sese applicuit, & nuptiis consensit:

quæ mox accito proximi pagi parcho,
 & uno è domesticis, cui Garda multum
 fidebat, celebratæ sunt. Quid fit? Inscen-
 dit heri sui thorum minister, & frustra
 hæcenus sæpe optato tam eximiæ for-
 mæ amore potitur. Post dies aliquot,
 reſtinctæ jam aliquo modo libidine, per-
 fidus homo Lydiæ narrat, intellexiſſe
 ſe, immò certò ſcire, Floridani patrem
 in eo totum eſſe, ut filii ſui concubi-
 nam, uti ipſe appellaret, captivam ſiſtat,
 quam præter domeſticeum probrum,
 etiam neſcio quæ cimelia aliasque res
 precioſas ſurripuiſſe criminatur. Qua-
 propter ad evitandum tam præſens peri-
 culum nihil conſultius, immò neceſſa-
 rium ſibi videre, ut è loco qui poſt mor-
 tem filii in patris rediiſſet poteſtatem,
 aliò demigrarent. Eſſe ſibi, uti antea
 oſtenderat, in Piſtonibus domicilium.
 cò ſequeretur. Quid faceret mulier,
 omni auxilio deſtituta? Annuir: & à
 marito, vel potius herilis lecti inſeſſore
 ad fratris domum deducitur. Exactis ibi
 diebus aliquot, Garda Lydiæ dicit, vel-
 le ſe ad Floridani patrem proſciſci, à
 quo non parum adhuc filii nomine ſibi
 deberetur: ſperare etiam non ſine in-
 ſigni dono, ob tam diuturnam præſti-
 tam operam, ſe dimiſſum iri. ſimul
 Lydiam audientem fratri ejuſque uxori
 com-

commendat, unice obsecrans, ut quam optime tractetur. At jam ante nequissimus homo fratri rem omnem, & quid fieri vellet, ostenderat. Discedit Gardæ; abeuntem lacrymis prosequitur Lydia. Ille ubi ad Cleonem venit, rei præclare, scilicet, à se gestæ, seriem exponit: quem complexus Cleon, magnaque lætitia perfusus, liberalissime remuneratum à se postea dimisit. Paulo post Gardæ discessum frater quasi totus attonitus prima nocte in cubiculum Lydiæ irrumpit. Ait certis indiciis sibi compertum, lictores regios in proximo esse pago, à Floridani patre ut eam comprehenderent summissos. Quid tristius, inquit, mea soror, accidere mihi possit, quam si te in tanta pericula tam turpiter captivam abduci videam! Contra viam, & quidem legitimi magistratus, tueri te non possum. Necesse ergo est ut tibi ipsa prospicias. Quibus verbis tantum non exanimata Lydia, è lecto propere exsurgit, ad finis & hospitis fidem obtestatur, ut consilio & ope sua miseræ succurreret; quid optimum factu exquirat. Ille astutum abeundum clamat: nisi hoc faceret, se illamque perditam. Multa caussantem, ignaram viæ locorumque, seminudam multa jam nocte extrudit homo immisericors, consilio prius

prius dato ut in proximam sylvam se reciperet : atque inde quò tutissimum putaret, iter meditaretur. Sic illa reliquum quod erat noctis extra omnem viam ac semitam, cæco pergebat itinere, jam crinibus auro certantibus, inter dumos & rubos adhærescens, jam niveos pedes ad saxa & quidquid obvium erat impingens, ut facie, suris, manibus scædum in modum laceratis, vix quidquam pristinae formæ præ se ferret, & mortem vero voto centies sibi exoptaret. Hoc modo Lydia non noctem illam modo, sed & sequentem diem per avia progrediens, ingruente jam nocte, è canum latratu non procul à villa quadam rustica abesse se sensit : ad eamque accedens, feminam videt oves ovili includentem. Adit, petit haustum aquæ. Rustica non sine admiratione tam bellam formam è vultu quamvis lacero elucens contemplata, Lydiam secum in casam ducit, & eo cibo potuque qui in promptu erat, reficit. Pernoctat ibi Lydia, inter curas pænè ineffabiles, suspira, lachrymas. Mane quum ne numulum quidem haberet, è veste nescio quid argentei ornamenti abscindit, pro cena liberale pignus. Inde vestitum quoque reliquum, qui à vulgari differebat, cum vili commutat cen-

centunculo : coque habitu stipem passim ostiatim emendicabat. O stupendam fortunæ inconstantiam ! En quæ paullo ante principi viro nupta , in summis vivebat deliciis, jam nuda, famelica, anxiosa, etiam rusticorum fores pulsata, vel tenuissimum miserrimæ vitæ quærens subsidium ! Quis tam ferreus est, quem tam indigni casus non misere-scat ? Credibile est, tam teneram feminam tanta mala perferre potuisse ? Sed vicit Dei metus & æternæ salutis respectus : sine quo tam acerbam vitam vel millies ultrò projectura fuisset. Ite nunc qui præsentibus rebus fidentis : & quid brevi vobis fieri possit considerate.

Sic iterum in viam se dans, & jam huc jam illuc, quasi insequentibus à tergo lictoribus deflectens, post varios errores ad Lavallum arcem venit, & reliquæ mendicantium turbæ immista ante portam stipem expectat. Forte fortuna ipsa arcis domina à deambulatione rediens, quum Lydiam vidisset, alloquitur, percontatur, quæ & cujus esset. Respondit illa, Picardiam sibi esse patriam. Religionis ergo peregrinationem cum marito suscepisse : quo in via amisso, ad eum in quo jam misera versaretur, statum

statum redacta esset. Domina feminam hanc multo diligentius contemplata, & nescio quid occulti decoris & moris in ea deprehendens, rogat, num mediastinæ operam præstare vellet. Accipit conditionem Lydia, & in arcem recepta, vilissimis obeundis ministeriis fidem ac diligentiam suam, honestis moribus decoratam ita omnibus probat, ut à nemine non meliori fortunâ digna judicaretur. Erat inter Heroinæ ministros senex quidam, viduus, cui quod pro fortuna satis amplum haberet, peculium, argenti servandi cura erat credita. Et si vero Lydia formam suam non ornare, sed datâ operâ negligere atque adeo deturpare solebat: vitare tamen non poterat, quin radios quosdam pristinæ venustatis è vultu spargeret; quibus percussus senex ille, miro in eam amore exarsit, nec prius destitit quam hera Comitissa permittente, Lydiam uxorem duxit. Ecce tibi unam feminam, jam tribus adhuc inter vivos agentibus (de Floridano secus existimabat Lydia) nuptam. O inconstantem & in horas mutabilem sexum! Possunt secundæ illæ cum Garda nuptiæ excusari quodammodo, ut pote ex falsa persuasione de Floridani morte, adeoque ab ipsa quasi necessitate contractæ: at tertiæ nullo

nullo
Lydia
teriori
tistad
tum in
dani p
tinuo
cidit,
tumque
spiravit
sit, ma
seret. h
tum qu
depon
sima li
cui retr
genus si
rem, r
petius
nit, t
commi
suum co
mortem
tulit; a
rem con
petles f
Dum
summa
Laurus
bitur.
Garda cu

nullo modo possunt. Paucos post dies Lydia ex animi mœrore (ut cui tam superioris vitæ recordatio, quam præsentis tædium ipsum pectus effodiebant; tum inprimis pericula quæ ipsi à Floridani patre imminerent, ob oculos continuo obversabantur) in morbum incidit, eoque cibum fere omnem potumque respuens, tandem confecta expiravit. Ubi vero morti vicinam se sensit, maritum rogavit ut Heram accerferet. habere se magnum aliquod secretum quod in sinum ejus lubenter vellet deponere. Promte obsequitur nobilissima simul & humanissima Heroïna: cui remotis omnibus arbitris, Lydia genus suum, parentes, Floridani amorem, matrimonium, omnemque superius descriptæ historiæ seriem exponit, magnam vim lachrymarum ex commiseratione & humanorum casuum consideratione effundenti. Lydiæ mortem Comitissa moleste admodum tulit; at senex ille tantum inde mœrorem concepit, ut paucis diebus ipsi superstes fuerit.

Dum hæc fiunt, Floridanus è bello summâ cum gloriâ revertitur. atqui Laurus hæc mox in Cypressum mutabitur. Arcem ingredienti quum solus Garda cum paucis domesticis occurreret,

ret, stupefactus, rogat de uxore & filio. Garda composito ad tristitiam vultu, Filium ait bene valere (is alibi educabatur) sed uxorem ultimum Naturæ tributum persolvisse. Tam inopinato ictu attonitus Floridanus, parum absuit quin ipso in vestigio animam efflârit: certè aliquamdiu velut statua immobilis constitit: mox paulum recepto animo, oculis in lachrymas solutis, acerbissimum suum dolorem miserabilibus verbis & gemitibus testatus est. Verum considerans ut mortis imperium inevitabile, ita querelas omnes frustraneas esse, defunctæ exsequias rite celebrari iussit, totique domui luctum indixit; quem Garda præ cæteris nequiter ostentabat. Sed veritus ne perfidia sua deprehenderetur, simulans se aulicæ vitæ pertæsum, missionem petiit & impetravit, præter salarium, luculento accepto dono. Gardâ ad Pictonas profecto, è Floridani ministris unus, cui totam rem Gardæ pedisequus aperuerat, herum seorsim nactus, absurdum esse ait vivos tamquam mortuos lugeri: simul quæ ab illo didicerat, inprimis quæ inter Floridani patrem & Gardam acta essent, exponit. Nihil magis mirabile Floridano visum, adeo ut initio fidem habere vix posset. Perpensis omnibus,

cum quinque aut sex ministris bene armatis in viam Pictonas versus se dat, miseram illam, qua tamen nihil in Mundo charius habebat, velut alter Orpheus etiam apud inferos investigaturus. Post dierum aliquot iter, eò ubi Gardæ frater habitabat, venit. percontatur, ubi frater, & quid ea muliere quam frater ante menses aliquot eò deduxisset, factum esset. Responder ille, nescire se quonam locorum frater esset profectus. mulierem quandam ad se à fratre adductam; verum illam, se maxime invito, post fratris discessum, & ipsam discessisse, nec postea quidquam de ea rescivisse. Tum Floridanus, O pessime proditor! Mori pessimo me letho malim quam ut à te ac fratre supplicium non sumam. Inde vicina omnia loca obequitans atque adeo angulos ferre omnes excutiens, tandem ad eam casam delatus est in qua Lydia profuga pernoctarat. ex anu rustica non dubiis signis miserrimam charissimæ suæ uxoris fortunam cognoscit. unde tanto magis incensus, inquirendi nullum finem sibi facere statuit, donec eam vel invenisset, vel quid ea factum esset comperisset. Sic ad Lavallum arcem (cujus dominum cognatione seu affinitate attingebat) delatus, quantum poterat,

terat, se genusque suum, ut antea ubique celans, dum commune jam ingressurus esset diversorium, Comitum obvium habet, qui è primaria Nobilitate aliquem esse facile conjiciens, quasi invitum secum in arcem deduxit. post cenam, dum varii ultro citroque habentur sermones, Comitissa tandem quid nuper in sua arce acciderit, sicque totam Lydiæ historiam non sine lachrymis narrat. Floridanus audiens hæc, hancque illam ipsam quam quæreret Lydiam suam esse nihil dubitans, tanto mœrore fuit correptus, ut sensu ferè omni fuerit defectus. Accurrunt omnes, nescii quid homini accidisset: refocillatum erigunt. Ad se paullum reversus, ex imis præcordiis ducto gemitu, voce tristi & submissa sic murmuat potius quam loquitur: *Ah crudelis mors, quæ mihi eripuisti id quod in terris habui charissimum, & quod tanto cum labore & dolore quesivi! ades, inquam, ô mors, quidquid reliquum habes crudelitatis in me exerce.* Ex quibus verbis Comes Lavallius ejusque conjux demum intellexerunt, Floridanum ipsum esse hunc suum hospitem: eoque nihil quod ad eum consolandum ullo modo pertineret, omiserunt. Sed profundius hoc erat vulnus, quam ut tam facile coiret. Et facile cogitari potest quam

quam diversis affectibus animus ejus fuerit distractus : dum sceleratam Gardæ perfidiam & proditionem , dum Lydiæ tam facile alius contentientis nuptiis credulitatem atq; etiam levitatem , dum patris inhumanitatem , dum miserimam charissimæ uxoris fortunam in qua paullo ante discesserat , animo revolvit. Quare à loco ipso tamquam pestilenti abhorrens, actutum equum inscendit , nec ullis Comitibus & Comitissæ precibus exorari potuit ut vel noctem illam ibi maneret. Tota nocte facto inter suspiria , gemitus & lachrymas itinere , albescente cœlo in diversorio paullum quiescit : inde Lutetiam , & vetus quod habeat hospitium ingressus , totum se dat luctui , omnes eos averfans qui mœrentem consolari vellent ; identidem exclamans : O crudelis pater !

An putasti bene te mihi facturum, si mihi id quod meipso mihi erat charius eriperes ? Voluisti scilicet familiam nuptiis meis ut putas, digniorem quærere : sed illud non considerasti quantas vires habeat Amor, qui quidem animum meum ita occupavit, ut vita mihi cuius eripi possit. Quid jam hæc sollicitudo tibi proderit ? Id scilicet ut posthac numquam videas eum pro quo tot tantasque per omnem vitam curas exantlasti. Tu vero (inquit, ad Gardam conversa oratione,) nequissime

& perfidissime, qui thalamum meum in-
 scendere, & charissimam mihi conjugem
 quam observare, colere, revereri debebas
 extremis calamitatibus, & miseriis prosti-
 tuisti, quid tibi nunc animi est? hoc quidem
 uno nomine mors mihi acerba est, quod an-
 te vitæ meæ finem non licet in te statuere
 ejusmodi justæ ultionis exemplum quod ad
 posteros quoque sit memorabile. Sed est Deus
 qui meas partes aget, qui meritas tibi pœ-
 nas infliget. Mox Lydiæ nomen incla-
 mans, O te, inquit, miserabilem! &
 nimis credulam! An tu amorem tuum aliis
 tam cito transcribere potuisti? sed ô quon-
 dam charissimum mihi caput! te quidem
 ego excusatam habeo. Tantæ erant illæ
 quibus oppressa fuisti miseriæ, ut vel con-
 stantissimum virum ad desperationem redi-
 gere potuissent, nedum eam feminam cui in
 toto Mundo ne umbra quidem spei aut so-
 latii restabat.

Dum ita mœrori suo indulget Flori-
 danus, nec ullam admittit consolatio-
 nem, brevi tempore tantam corporis
 maciem atque imbecillitatem contraxit,
 ut vix ulla longioris vitæ spes superes-
 set. Medici quidem corpori reficien-
 do adhibent remedia; sed interno animi
 dolore omnem medicinam respuente,
 tristis anima è corpore evolavit. Patre
 Floridani, ad quem mors filii citius
 quam

quam morbus perlatum erat, tantum & ipse mœrorem concepit, ut minime diu filio fuerit superstes. Garda Floridani morte lætus (supplicium namque si ille supervixisset, evadere non poterat) totam historiam scripto consignatam paullo ante vitæ finem filio ad Floridani filium (optimis artibus eruditum, & Tarbensē postea Episcopum) jam morti vicinus perferendam dedit: qui morte in proximo divertorio interceptus, hospitem subdelegavit. Quæ res postea ad probandam Nalæ ingenuitatem Floridani filio unice profuit.

Super hac non ficta sed vera historia variis sortis judiciis, convivæ tandem discesserunt: ego vero singula ita notabam, ut ex hoc uno rerum humanarum varios casus & vicissitudines animo quasi insculptas haberem.

CAPUT II.

Narrat Gusmanus quibus in rebus Oratori hero suo operam præstiterit. Differit de scurris & aliis voluptatum ministris.

SIC est. Potentiæ & divitiarum tumor, Virtutisque in plerisque hominibus defectus faciunt ut bene & utiliter præstitis operis gratia non referatur; blandis & dulcibus verbis, quamvis falsis ac sæpe perniciosis referatur. Quid caussæ? Prius illud deberi sibi beati nostri existimant; in altero gratiam sibi fieri sciunt. quia enim ea sibi tribui audiunt, quorum minime sibi sunt conscii (virtutes puta, & quidquid aliud est laudabile) facile ea in acceptum referunt, adeoque præsentipecunia remunerantur. Hic mihi in mentem venit optimi Imperatoris M. Aurelii (vel potius, ut ego judico Antonii Guevaræ) querela, Eo, iniquientis, Mundi dementia & corruptela progressa est, ut quemadmodum viri graves cordatique dedecori sibi vanorum hominum conversationem ducunt; sic Principes ac Magnates magnificum sibi putent, si in aulis suis Sannionem nugatorem habeant. At sane si hic subsisteretur, seren-
dum

dum ut cumque esset. Sed quid dicemus, quod nonnunquam tam vani domini, & tam ingeniosi Sanniones sunt, ut magis solliciti domini sint quomodo illis satisfaciant, quam illi quomodo dominis serviant. Fit etiam hoc quod minime omnium oportebat, nimirum ut ex illo hominum genere aliquis novitius majorem in aula licentiam habeat quam aulicorum ullus aut minister pervetus. Non credis hoc? Perlustra omnes fere aulas: & verissimum deprehendes. ubi nihil usitatius quam artes parasiticæ. quarum si ignavus sis, apage. tibi hic nec feritur, nec metitur. Placentinis locus est, non Veronensibus. Fit hoc humani vitio ingenii, ut sicut nobis ipsi adulamur, sic adulatores libenter audiamus. Adulatores verò appello hic non eos qui pravis consiliis Principes ad scelera & vitia impellunt; sed qui vel linguâ, vel aliâ operâ dominorum voluptatibus ancillantur. Equidem tam agrestis non sum, ut hoc genus omnes procul à Magnatibus habendos putem. quin etiam aliquando necessarium est & utile hoc hominum genus: adeo ut facetus aliquis Sannio pluris sit quam gravis ac tetricus Consiliarius. Per jocum ille nonnunquam dicit quæ alter cogitare vix auderet. Et altius fere in animum descendunt quæ joculariter quam quæ

Morianes ad quid utiles.

feriò dicuntur. Nec vero existimare debes, difficilius esse hujus quam illius munus. Mihi crede, minor est, omnis corporis labor eo qui in inveniendis verbis aliisque modis Principes ac Magnates oblectandi collocatur. sed & utcumque quis artificio hic contendat, frustra erit nisi ab ipsâ naturâ & genio adjuvetur. Non verborum tantum cura habenda est; sed & attemperanda vox, vultus, omnes denique mores & gestus. Adeò verum hic illud est: *Duo quum dicunt idem, non est idem.* Dicit unus aliquid: risu crepabunt omnes. dicit alius: frigebunt, immò nauseabunt. *Tu nihil invita dices faciesve Minerva.* Sed maxime omnium sunt insipidi & infaceti diu ante excogitati sales. Qui aures animosq; audientium lepido aliquo dicto aut facto oblectare volet, tamquam gladiator in arena consilium capiat necesse est. Qua de re famosi hominis audi verbum. Toleti duo erant histriones seu Mimi, mira agendi dexteritate pænè pares. Uni Manzano, alteri Cisnero nomen. Hic illi, Vides, inquit, Manzane, cujusmodi artifices habeamur. Quid si Rex fama nostra excitatus, ad se nos vocet? id si fiat, & uterque nostrum ad Regem fuerit introductus, isque interrogâit, Tunc Manzanus es, an Cisnerus? tuque

*Qui sales
grati.*

tuque Te esse responderis (ego enim ne verbum quidem dixerō) idem procul dubio subiciet : Ergo lepidum aliquid quod dictum depromite. Quid tum, quæso, nobis dicendum aut faciendum putas? Egon' inquit Mazanus. nihil quidem aliud ille ex me audiet, quam ova nondum cocta seu frixa esse illud scilicet innuere voluit, omni carere lepore ac gratia quæ intempestive dicuntur aut fiunt. Tanto vero major mihi adhibenda cura ac sollicitudo erat, quod etsi ingenio eram prompto & versatili, litteris tamen & eruditione vix leviter tinctus, nec ullo fere rerum usu imbutus essem. Latinam quidem linguam ut in Cardinalis prioris heri mei domo brevi tempore & facile didiceram, ita multo breviori tēpore & facilius postea sum oblitus. Illud caput meorum erat malorum, quod florentem ætatem in tam vili & nihil olim profuturo ministerio consumebam. Sed præsentibus capiebar, futurorum securus. In vestitu, victu laute habebam. ex omnibus domesticis apud herū nemo plus poterat. Portæ instar erā, per quam quasi solam ad heri amicitiam patebat aditus. Unde tibi, quæris, tantus favor, præsertim nullis fere bonis instructo artibus? Quasi vero bonis tantum artibus dominorum favor colligatur! ni-

*Quibus
Magna
res fa-
veant.*

hil vidi minus. Quid melius, quid honestius veritate? Atqui *Veritas* odium, obsequium *amicos* parit. Famulabar ego heri cupiditatibus, simul & meis. Celebs ille erat, firmæ & robustæ ætatis, in omni rerum abundantia ad omnem hilaritatem pronus. nihil mirum si amoribus paullo licentius indulserit: ad quos conciliandos me uno proxeneta utebatur. Verum quidem est nonnumquam apud honestas feminas virginesque, quarum amores sollicitabam, ejusmodi repulsas passum, ut existimationis suæ memorem à tam turpi ministerio avocare merito debuerint; quò etiam ipsa me incitabat conscientia: sed vicerunt nescio quomodo gratificandi hero studium, & prædæ, in quam nonnumquam veniebam, societas. Deperibat herus meus amore nobilis cujusdam feminæ, Fabiæ nomine: quem suum affectum quum mihi aperuisset, rationes mecum inire cœpi quibus eum voti sui compositionem facerem. Commodissimum visum est, si ad ancillam Fabiæ animum ego adjicerem, eamque in partem curæ & laboris assumerem. Quod quum ex voto successisset (neque enim ad sapius antecaptum opidum validus aries admoendus erat, quod ultro quasi in meâ venit ditionem) incredibile est quanto studio, quan-

*Modi
expu-
gnanda
pudici-
tis.*

quanta astutia pessima puella heri mei
 causam egerit. Jam ipsa Fabia, etsi nec
 verbo, immò ne nutu quidem ullam tur-
 pis obsequii significationem dederat, eo
 tamē male audiebat, & fere digitis osten-
 debatur, quod vicini quotidie me ædes
 ipsius quasi obsidentem viderent, meque
 lenoniam apud herum agere non igno-
 rant. Tanto vero facilius locum inve-
 niebat suspicio, quod virum provectæ
 jam ætatis nec facultatibus admodum
 abundantem, eoq; parcum & restrictum
 haberet. Indignabatur quidem illa, sini-
 stris pudicitiam suam, qua nihil charius
 ac preciosius habebat, differri rumori-
 bus sentiens; nec sanam jurgiis, convi-
 ciis, vociferationibus aut aliis similibus
 modis, refutare, sed astu potius simul
 & me amoliri & innocentiam suam
 ostendere satagebat. Victam se simulat.
 Nicolettam (id ancillæ nomen) monet
 ut hanc suam mentem mihi aperiat.
 Quid utroque nostrum lætius? Scuta-
 tis aliquam multis oneratam à se Nico-
 lettam dimittit herus: mihi benignè pro-
 mittit. Condixerat mihi Fabia certum
 locum & tempus, quibus mecum de mo-
 dis obsequii hero præstandi ageret. at
 ter ad minimum vadimonium deferue-
 rat, me frustra præstolantem ludificata.
 sed quam illa semper nescio quid præ-

Vide pri-
mā gar-
tem.
 texeret, fraudem non sentiebam : quam
 tamen iis quæ alibi mihi acciderant mon-
 nitus, merito olfacere debebam. Sed serò
 sapiunt Phryges. Die maxime pluvio ad
 colloquium invitârat me Fabia. Nox
 erat illunis, viæ cæno ita oppletæ ut vel
 ocreatus eluctari vix posset. Nihil ta-
 men impedire me poterat quominus
 vadimonium obirem. Sic ergo totus
 madens in densissimis tenebris manu
 explorans iter, & caput parietibus hic
 ibi impactum, tuberibus plenum refe-
 rens, ad conductum venio locum. Ex-
 periundo tum didici, nullam rem tam
 difficilem esse, quin facilis fiat, si lu-
 bens eam facias. Sed humani vide per-
 versitatem ingenii. Egone in re lauda-
 bili tantum laboris ac tædii exhausis-
 sem? Vix profecto. nunc quum male
 faciendum fuit, omnis mihi levis visus
 fuit labos. Ad datum à me signum,
 quum stillicidio insuper, sub quo stan-
 dum mihi erat, vestes omnes perplue-
 rent, tandem Nicoletta occurrit : cujus
 vocis flatu totus jam siccatus mihi
 videbar. Non multo post adest quoque
 Fabia, ancillam discedere, & domum,
 herum inprimis, dum ipsa mecum
 loqueretur, observare jubet. Usitatis
 in ejusmodi congressibus, salutandi &
 percontandi formulis defuncti ego illi
 meam

Prava
suavia.

meam benevolentiam, heri amorem
 expono; illa, gratis humanissime actis,
 totam se in ipsius potestate fore promit-
 tit: Ego quum præmeditata oratione
 magis ipsam incitare exorsus essem, illa
 loquentem interlata. Quam vereor, in-
 quit, mi Gusmane, ne quis domestico-
 rum aut vicinorum sermoni nostro sit
 arbiter. Tu, quæso, interim dum ego
 mihi ab insidiatoribus caveo, & domum
 exploro, rectà hinc perge, & in con-
 clavi quod invenies me exspecta, brevi
 reversuram. Cave vero si me amas, ne
 vel minimum excites strepitum. Eo quò
 me jusserat; sed quum vix unum &
 alterum passum essem progressus, in
 montes velut quosdam quitquiliarum
 pedes lapsabundus, caput in hauræ (hæc
 enim conclave illud erat) parietes im-
 pingo. Fetore offensus, non diu ibi mo-
 ror. egressus, illam ipsam portam per
 quam intraveram adhuc apertam video.
 Circumspiciens omnia quantum in tam
 densis tenebris fieri potuit, dubitare cœ-
 pinum forte per tenebras à conclavi illo
 aberrâssem: eoque denuo locum obire
 omnesque angulos explorare volui. re-
 gredior ergo sed aliâ viâ in angiporum
 quemdam delatus, pergulam ruino-
 sam invenio, in eaque locum alvo pur-
 gandæ destinatū. Quid mihi tum animi

*Affuerat
 Linda-
 bilis.*

44 PROSCEN. VITÆ

*Timet
omnia
malis
sibi con-
scius.*

fuerit, facile quivis cogitabit. Celeriter me inde proripio, per portam illam domum reversurus. Sed clausa jam erat. quare nihil aliud cogitatione mihi fingere poteram, quam ab astutissima femina insidias mihi structas; & mox maritum adfore qui me Venerum nepotulum & turpis amoris conciliatorem vel interficiat, vel probe depexum, semivivum dimittat. Inter has curas & anxietates (jam enim pluviarum, fetoris, aliasque molestias vix sentiebam) nocte illa exacta, mane apertæ strepitum portæ audio. Stultus adhuc Fabiam ad me venire mihi imaginabar. Procedo inter spem metumque, dextra gladium, sinistra pugionem tenens: sed quum neminem vidissem obvium, recondito in vaginam gladio per portam erumpo: domumque reversus, uvidis depositis vestibus, in lectum me compono, madore & gelu confecta ac pæne emortua membra quiete & lecti calore refocillaturus. Jam illa me unice torquebat sollicitudo, quid hero proculdubio effecissem, & quo in statu amores sui essent seiscitaturus responderem vellem. Verum si dicerem, paratas mihi videbam omnium vocolas & vexationes. Negaremne? atqui jam Nicoletta scutatos aliquot, ut supra dixi, accepe-

*Negotio-
sis res
malicia.*

ceperat : & verendum erat , ne herus
 meus id tantum à me actum putaret ,
 ut argento ipsum emungerem . Sed res
 mea ipsius opinione melius cecidit . Post-
 quam enim ille me rogavit , cur quid à
 me cum Fabia actum , non indicassem :
 respondi , hinc inde commearum tota
 nocte in platea illa tantam fuisse multi-
 tudinem , ut ante mediam noctem ad
 ædes Fabiæ propius accedere ausus non
 fuero . tandem pulsanti mihi dictum ,
 fieri nullo modo posse ut illa nocte ad
 heræ colloquium admitterer . Jussit ille
 me urgere negotium , eique sequentem
 noctem insumere . sed ego per valetu-
 dinem me excusabam : quam excusa-
 tionem ipse vultus mei pallor probabi-
 lem faciebat . quare monitum ut vale-
 tudinem imprimis curarem , & quæcun-
 que necessaria à suis peterem , cubitum
 me discedere jussit . Tantam ego hu-
 manitatem verbis & gestibus decenter
 remuneratus , priorum laborum , quod
 beneficium bene collocatum viderem ,
 tanto facilius sum oblitus . Vix alter
 dies illuxerat , quum ecce à Nicoletta
 adest puella , litterulas , ferens quibus
 scire cupiebat , quid cum hera sua actum ,
 quid impetratum esset . Erant in iisdem
 verba quædam , quibus animus mihi
 non minus confundebatur quam pun-
 geba-

*Vis hu-
 manita-
 tis &
 munifi-
 centiæ.*

*Ridicu-
lus cas.
Gustina-
ni.*

gebatur. Rescripsi, venturum me illo ipso die : observaret me eo quem designabam loco. Erat is ad posticam ædium, in quibus Fabia habitabat, partem, angustius, pervius ille quidem, sed tam angustus ut alter alteri si forte occurrerent, vix possent cedere : tum ita cœnoscus, stercoribus, aliisque sordibus oppletus, ut vix à quoquam tereretur. accesserat prioris diei ac noctis pluvia ; ut mihi quoque ad destinatum locum, unde cum Nicoletta commodè poteram colloqui, pervenire difficile fuerit. Ubi illa me vidit, eadem quæ prius per litteras expostulans, cum ingenti admiratione quæ priori nocte accidissent ex me audit. Dum sic tam de præteritis quam futuris verba serimus : ecce porcus grandis & crassissimus, quem è vicino stabulo solum rostro fodientem equiso multis ictibus abegerat, tam repente in me NICOLETTÆ sermoni intentam incurrit, ut non dato declinandi spatio (est enim animalis huius ingenium ut non minus quam Terminus, Nulli cedat, sed viam suam rectà pergat) divaticatus cruribus me insidentem, & cadendi metu caudam tenaciter amplexum, multos passus abstulerit priusquam à tali equitatione expedire me possem. Sic

Sic insidens in sordidissimum finetum deferor, in quo ne deicerer aut deciderem summa mihi cura fuit. equum ergo meum non calcaribus sed pugnis quantum possum incito; ille rostro mihi obverso grunniens, Pegaso velocior, nullibi consistens, quacunque apertum videbat iter, pervolat. Quum interim plurima turba ad tale spectaculum occurrisset, melius facturum me putavi, si desultoriam facerem, & vel in medium cœnum me præcipitarem. Quod utinam initio statim fecissem, & quadrupedi me potius quam invidis & malevolis conculcandum ac differendum præbuissem! Metui scilicet ne vestes commacularem; dum interim omnem de me existimationem maculo, & toti civitati deridendum me propino. Sic è fimo ac cœno ægrè eropro, totus quantus quantus eram, sordibus oppletus, ut modo è balenæ quasi ventre in terram ejectus viderer. non oculi, non os, non frons apparebant. nihil vero tam molestum mihi erat, quam quod ab ingenti hominum multitudine, puerorum imprimis, cinctum me viderem, qui clamore suo me quacunque ibam prosequiebantur, & ad insaniam pœne redigebant. Certe parum absuit quin tanquam alter Ajax

*Infelici-
bus ludib-
ria sunt
pirata.*

stricto gladio in pecora & in homines fuerim irruiturus. Sed continuit me ratio, qua monstrante, subito in domum quamdam irrumpo, & oclusis foribus, populi ludibrio me subduco.

CAPUT III.

Gusmanus fabula vulgo factus, Româ relictâ, Florentiam se confert. Ab impostore, cum quo in via amicitiam contraxerat, magna peculii parte spoliatur.

JAM dies abierat. Quum ergo ædium dominus, qui me hætenus sub interiore porticu latentem, tulerat, adhuc morantem & de habitu nihil cogitantem videret; jurgio & conviciis domo me exegit: ne situlam quidem aquæ, abluendo vultui, à suis mihi porrigi passus. Plena adhuc erat platea casum meum commemorantium, eique illudentium. Inter centum vix unus erat qui mei commiseratione tangeretur. quin plerique ædium dominum inclamabant ut purum hominem quanto-cyus ejiceret: adeoque nonnulli lapidibus

*Facienti
homines
fletum-
que in-
sultant.*

bus fores impetebant. Ego interim cultro de vestibus quod poteram cœni ac luti abradebam. sed nihil hoc erat. Fimi enim loquor non interiorem tantum vestem, sed & ipsam cutem mihi irrigarat. illud tamen luci feceram, quod interea humor è vestibus aliquantum exstillarat. alioqui enim per plateas incedens similis futurus eram illis linteis quæ ad solem siccanda, jam jam ex ipso aquali depromta exportantur. Hoc modo egressus, caput pallio involvo, & celerrimo gradu aufugio. nec tamen illudentium mihi diæteria effugere poteram. nec pueri tantum clamoribus sed & canes, parvorum illud inprimis pessimum genus latratibus adeoque morsificationibus me persequabantur.

Inter omnes unus prodierat juvenis, robustus, toto corporis habitu militari: qui non modo tam acerbe mihi insultantes increpabat, sed & insectantes abigebat: cujus præcipue operâ domum tandem veni. Sed ecce aliam calamitatem. Dum clavem quærens, caligarum sacculos omnes excutio, nec quidquam invenio, dici non potest quantopere fuerim consternatus. Videbam enim clanculum, uti speraram, in ædes meumque cubiculum surrepere me non posse: nec dubitabam quin si
vel

vel uni domesticorum visus essem, statim res omnis ad heri noticiam esset perventura. Sultum me, qui rem lippis & tonsoribus natam clam habere cupiebam! similis in eo nescio cui feminæ, cui quum tota facies cultro transversim ducto esset convulnerata, illaque chirurgum & circumstantes unice rogaret, ne marito quod acciderat patefacerent, chirurgus, Vulnus, inquit, hoc celari forte poterat, si naribus tuis esset inflatum: nunc quum tam conspicuum locum occupet, ut omnes celent, tu ipsa numquam celaberis. Sic ego mecum: Quid miser! tunc vis ut quod omnes sciunt, nesciant? An soli manum oppones, ne luceat? Quin tu quod factum est æquo ser animo, nec hominum voculas & iudicia morare. Amicum ergo maxime tutum in rebus adversis perfugium existimans; unius è domesticis ministris cubiculum pulso: qui ubi me vidit, tamquam ad spectri accurtum cohortuit. Rogo, quoniam clavem cubiculi mei amissem, ut fabrum accerferet qui illud aperiret. Quod ubi factum, vestes abjicio, recentes induo. Vix hoc feceram, quum herus de infortunio meo jam certior factus, venire me ad se jubet. Scribendo tum erat valde occupatus herus. non verbum ille ad

*Animo
bono in
re mala
opus.*

me priusquam familiares omnes cubitum concessissent. Tum quid mihi acciderit rogat. Narro non hoc, sed quod ego finxeram, quodque credi vellem. sed & herus credebat quod ipse veller. Tandem, Video, inquit, Gufinane, te quidquid hujus machinatus es, die Martis auspicatum esse. Ergo, inquam, here, in eadem tu superstitione es qua Hispani mei, qui diem hunc inauspicatum plane arbitrantur? Sed licet omnia fortunæ tela in me dirigantur, nihil tamen erit quod animum hunc valde possit lædere, dummodo gratum tibi obsequium præstare queam. At ille talem quidam affectum exosculari, sed non tam voluptatis quam existimationis curam habendam sibi dixit. Etiam minimos naves in publica persona notari. Domesticorum culpam dominis plerumque imputari, & sæpe luendam esse. Nobili prognatam esse genere FABIAM: tantoque majorem sibi curam adhibendam ne mihi illatum ludibrium in se quoque redundet. Fate-ri, FABIÆ amore se fuisse percussum: atqui jam instar generosi falconis, si vel ultro sese offerat, gratiam ei facturum. Desinerem post hac istarum rerum. Quò verba illa tenderent, faci-

facile intelligebam. Et ut verum fatear, quia toti urbi eram fabula, ipse quamprimum cupiebam discedere. Amantium vero cæcitatem tacitus mecum admirabar. Quid? tantumne & in omnium positum oculis virum suum existimationem quasi manibus meis & fidei committere! illud vero multo magis mihi mirum videbatur, quàm fieri potuerit ut homo tam mendax ad intimam tanti viri familiaritatem penetrârit: ut ille mihi secreta sua, aurum, argentum, vestes crediderit. Sed profectò ipsa mendacia, tempestive tamen & cum colore adhibita ad hæc mihi profuerunt. Sed & postea res meas omnes everterunt. Adeò nihil stabile mendaciis inædificari potest.

Quod vero discessum meum maturavit, illud fuit, quod jam pueris quoque ex infortunio meo notus, vix in publicum prodire auderem; & si quando prodirem, ab obviis digito demonstrarer. Vere quidam dixisse mihi videtur, qui rogatus, quanto tempore opus esset ad transcendendum de sapientia in stultitiam, respondit, Prout, quis, celeriter vel lente, à pueris incitaretur. Me quidem quum die quodam in publico nacti essent pueri quibus casus meus notus erat, tantis sibilis, tantis clamoribus
& lu-

& ludibriis insectati sunt, ut tantam injuriam (sic rebar) etiam morte aliquorum vindicare statuerim. Dum insana ejusmodi agito consilia, ecce idem ille juvenis quem auxilium mihi tulisse supra dixi, cum uno & altero amicorum supervenit; & tam verbis quam factis mei suscipiens defensionem, dum socii inconditam turbam sermonibus suis detinent ac deliniunt, domum me sua manu deducit. ago gratias quam humanissime, nomen quæro, ut ex occasione pro beneficio gratus esse possem. sed nihil ille aliud, quam quidquid fecerit, id se animo benevolente fecisse; & in majori re, pro virium suarum tenuitate, gratificari mihi paratum. Rogo ut in posterum visitare me velit: sicque hominem multis promissis oneratum dimitto. Et si autem vultum maxime ad hilaritatem fingere conabar, herus tamen facile primo aspectu sinistri aliquid mihi accidisse deprehendit. Tacuit tamen, quidquam se scire dissimulans. at ministri, quibus immixtus stabam, alius mappa os sibi obturare, alius faciem manu tegere, omnes avertere se, ac tandem ex ipso cenaculo se proripere, risu ilia pæne rumpente. Hic herus gravissime indignari, inclamare omnes, increpare, adeoque in convicia ac mi-

nas erumpere : quod numquam ante ab eo factum videram vel audieram. Totum ego me tum quasi in alium hominem mutatum sensi. In hoc veluti speculo ludibrii omnes maculas, omnes nævos ingenii & morum meorum intueri mihi videbar : & nisi herum ipsum habuissem ejus quod actū fuerat consciū, è vestigio, nemine salutato, eram aufugiturus. Prandere me jubet herus, ipse cubito mensæ incumbens & mentum manu suffulciens. quum paullulum adhuc sedisset, propere surgit, non sine magna omnium domesticorum perturbatione, qui sibi iratum existimantes intempestivū illum risum magno redemptum volebant. Ego quum dies aliquot cubiculo me inclusum tenuissem, lectioni & Musicis exercitiis vacans, & cum amicis qui interdum ad me ventitabant colloquens, hero interim pastum, & quidem solito lautiozem mihi præbere jubente; mox non tantum domesticorum liberatum me ludibrio, sed in majori quā antea existimatione & honore esse sensi. Inter alios frequenter ad me veniebat ille qui bis mihi jam succurrerat juvenis; cujus consuetudine tanto magis delectabar quod ex eadem esset natione. Aiebat Romam se venisse, nescio cujus dispensationis obtinendæ causā : jamque diu

*Ecce
perse-
ctum
Laver-
tonem.*

diu multos, frustra fere, sumtus fecisse.
 Is in sermone aliquando jecerat, mirari
 se quomodo in cubiculo tamquam in
 monasterio sic delitescere possim. Quod
 si meo loco esset, se libertate rebus
 omnibus prælatâ, exterâs regiones per-
 lustraturum. quæ quidem res iis qui
 emergere cupiant, magno sit emolumen-
 to. Ex omnibus vero regionibus nullam
 esse visu digniorem Italia: cujus caput
 quum mihi melius forte quam ipsa mea
 patria cognitum sit, rectè me facturum
 si nobilissima quoque ejus membra, &
 quæ passim monstrantur tam Naturæ
 quam vetustæ Artis miracula ipsis ocu-
 lis usurparem. Digressus ille totum me
 unica ejus de qua dixerat rei cogitati-
 one & cura occupatum reliquit. Aperio
 propositum meum Oratori: quod ille
 summopere probabat, adeoque magis
 me incitabat. Et si enim opera mea non
 ingrata ipsi erat; veritus tamen ne
 mea infamia in se quoque redundaret,
 jamdudum abitum meum nequaquam
 ægre tulisset. Quod si in Galliam pro-
 ficisci mihi esset animus, litteris suis
 apud amicos effecturum se ajebat ut
 nihil mihi deesset eorum quibus pere-
 grinantes ivuari amant. Ego quamvis
 non levi fflorentissimi regni, sed in-
 primis maximi Regis videndi tenerer
 desi-

desiderio : prius tamen Italiam in qua jam eram, obire constitui: sicque ad iter me comparavi.

Quotidie interim veniebat ad me Hispanus ille juvenis, è Sajavedrarum (quæ nobilissima est apud Hispalenses familia) gente se mentiens, quum Valentinus esset: ceteroqui ingenio perquam & celeri & eleganti, moribus gestibusque ad honestatem ac decentiam mire compositus, tantâ vero facundiâ ut alter quasi Mercurius videretur. Is in sarcinulis meis componendis tam voluntariam quam gratuitam mihi præstabat operam. Roganti quò primum iter habiturus essem, respondi, Senis amicum me habere, Pompejum nomine; ad quem sarcinulas meas essem præmissurus. inde me Florentiam iturum. Interim dum ille me reculas meas convasantem non videt tantum sed & adjuvat, facile notavit quid in quaque esset sarcinula. Erat inter alias una, in qua torquem aureum, gemmas aliquot, nodos aureos, trecentos insuper scutatos Castellanos incluseram. Unde, tibi, inquis, tantæ divitiæ? Dicam: Subtrahebam hero quantum poteram, tam caute tamen ut fraus non pateret. Multa quoque dona ab iis qui ædes nostras frequentabant accipiebam, ut quem plu-

Aulicorum divitiarum unde.

plurimum apud herum posse non ignorabant. Sed nulla è re majorem quæstum feci quam è lusu: non quidem ipse ludens, sed chartas aliorum observans. quod si herus lucrum fecisset, ad me quoque adventitii pecoris pars redibat. sin alii; nemo erat ex omnibus, qui primo chaitus mentis imponentem, deinde cuiusq; nutibus intentum omnibusque ministrantem, immunem dimitteret. Alias artes quibus plerique meæ fortis homines peculium sibi acquirunt, taceo, ne docere videar. Sed ad Sajavedram redeo. Is ubi sarcinulas meas & in iis multa quæ sua esse vellet, vidit, in hoc unum omnes curas & cogitationes intentas habuit, ut ipse potius quam ego iis frueretur. & ecce statim Lavernam alumno suo faventem. Dum quadam die (ventitabat enim ad me quotidie) variis de rebus, sed imprimis de meo itinere colloquimur, domestici me vocant, ajunt; Nobiles quosdam adesse, qui me conventum cupiebant. Quia vero cubiculum meum sordibus, ob convasationem & propinquum meum discessum, jamdiu purgatum non erat; descendo, amicos, quos adesse putabam, alloquuturus. Sajavedra interim, qui antea notârat quo loci claves mearum sarcinularum repo-

reposuissem, earum formam ceræ, quam
 è candelarum reliquiis hinc inde per cu-
 biculum sparsis collegerat, aut forte ei
 rei paratam secum attulerat, imprimi-
 tum ego cum aurigis (hi scilicet erant
 illi Nobiles) de vectura transigo, diem-
 que crastinum constituo quo sarcinas
 meas illis consignarem. Reversus rem
 omnem expono : nimirum velle me
 reculas meas præmittere, & post osti-
 dum, quod amicis valedicendo in-
 sumturus essem, sequi. Post unum &
 alterum diem venit ad me Sajavedra
 sub ipsum noctis confinium, vultu
 plane tristi, facie, ut mihi videbatur,
 subpallida. Rogo, ecquid valeret. ait,
 magis se vexari capitis doloribus. im-
 mō totum corpus sibi dolere. Domum
 se ire velle. rogare ut ne boni & fidelis
 amici obliviscerer. Infelicem ego me
 putabam quod meo in cubiculo occa-
 sionem bene tractandi amici non habe-
 rem. Rogo ubi habitaret : ut & ad
 ipsum visere, & ex iis quæ ægris gratæ
 & salubres sunt rebus mittere aliquid
 possem. Respondet, se in contubernio
 vivere cujusdam feminæ, quæ omnino
 agnosci nolle. Ceterum si morbus non
 remitteret, missurum fidum hominem,
 deque suo statu certiore me facturum.
 Mane celeri conducto equo Senas con-
 ten-

*Initium
 fraudis
 a Saja-
 vedra
 factæ.*

tendit Sajavedra, quò paullo ante sarcinulae meae delatae erant. Præmiserat vero suae farinae quosdam, qui diligenter omnia observarent, ejusque adventum præstolarentur. Senas quum venisset Sajavedra, ad insigne S. Marci, præcipuum ea in urbe hospitium divertit. Adfunt mox Laverniones socii. illum Nobilem Hispanum, se ministros fingunt. Personas utriq; suas egregie agunt. Eodem statim die mittit è ministris unum Sajavedra ad Pompejum, quem supra dixi; adventum suum nunciare jubet. Quo intellecto, tanta incessit læticia Pompejus, ut quid primum, quid postremum faceret, non satis sciret. Injecto propere humeris pallio, ad hospitium advolat. Post mutuam salutationem & complexum, magnam ait sibi factam injuriam, qui non potius in domum ipsius quam aliò diverterit. Se suaeque omnia in ipsius esse potestate. uteretur pro libitu. Digressuro jam Pompejo, personatus ille Gusmanus, ipso vidente & audiente, è ministris unam clavam dat, cum mandato ut è sarcina, quam certis designabat notis, vestem, cujus item formam describebat, depromptam sibi adferret. Ad cenam Pompejus vinum lectissimum & exquisita amico, uti putabat, mittit bellaria, absentiam

P

suam

suam per negocia excusans. Vix diluxerat, adest. Ajunt ministri, in lecto adhuc esse, quod noctem eam non satis commode habuerit. abeuntem nihilominus summa vi retinent, jurgia ab hero sibi parata dicentes, si tanti amici adventum non significassent. Accersitur statim in cubiculum Pompejus. Post varios sermones Sajavedræ iterum domum suam pro hospitio amicissime offert. agit ille gratias: hoc tamen beneficio jam uti se velle negat, quod propediem dimissis ministris, longum iter ingredi constituisset. rogat ut sarcinulas Pompejus per domesticos sibi mitteret. Paucos se fidos habere: qui quum propediem dimissum se iri non nesciant, tanto magis ab eis cavendum esse. Prudenter hoc excogitatum arbitrans Pompejus, quidquid erat apud se mearum sarcinularum bajulorum humeris imponi, & uno è suis comitante ad Sajavedræ hospitium deferri curat; simul missis lauris quibusdam ophaniis, una cenat, totusque se, oblectando hospiti, ad lertitiam componit. Post ejus abitum Sajavedra & focii statim aliam in domum se conferunt: summo mane Florentiam proficiscuntur: prædamque omnem in medio positam inter se dividunt. Habebat Sajavedra in comitatu suo homines aliquot.

aliquot, ab ipsa, ut sic dicam, natura ad omnem fraudem & nequitiam factos: inter quos familiam ducebat Alexander quidam, patria Bononiensis, cujus pater in ejus urbis territorio magni erat nominis Jureconsultus, & in magistratu quoque constitutus. Duo huic erant filii, tam disparis ingenii ut magis diversum vix quidquam cogitari possit. Major natu Vincentius nomine, ingenio erat aperto & hilari, sed vano admodum & jactabundo, ut qui præter militaria exercitia (quibus ne ipsi quidem Marti cedere se aiebat) etiam Musices, Poëtices, omniumque litterarum scientiam sibi arrogabat, & in circulis passim vaniloquentia sua mirificos risus excitabat. Equidem quum recte cogito; sic statuo, etiam N. N. multosque alios magnifice de se sentientes, aliorum contentores, ex hujus esse profapia. sed fruuntur sua insania. Frater Vincentii hujus fuit Alexander ille quem diximus: homo taciturnus, tristis, ingenio & manu ad quidvis prompto, qui quum à puero malis hominibus familiariter assuevisset, parentum indulgentiâ eò processit ut nullum in eo facinus incredibile videretur. Hunc ipse quoque Sajavedra tamquam ducem suum & caput verebatur, ejusque decretis stare cogebatur.

*Heronim
filiis
nota.*

Peculiolum vero meum hic ita partitus fuerat, ut inter Sajavedram ac socios vestimenta aliquot detrita & non magni precii distribuërit, gemmas, aurum omne & argentum, præter scutatos aliquot, sibi servârit. Divisis spoliis, Alexander Florentia in Bononiense territorium, ad declinandum periculum, alii aliò discesserunt.

Sero factum.

Quum interea altero die Pompejus in hospitio me frustra quæsitum jam discessisse, in salutato se, intellexisset: statim fraudem subesse suspicatus, ad summam diligentiam nihil reliquum fecit ut quonam ille tam carus sibi hospes sese proripuisset, expiscaretur. Ubi ergo cum ministris Florentiam celeribus equis profectum cognovit: magistratum adit, & lictorem quem cum publica auctoritate ad apprehendendos fures mitteret, dari sibi petit, quod quidem non difficulter impetravit. Sed à personato Gusmano ad verum redeamus.

Lactum magni ignari.

Dum hæc fiunt, ego mei ignarus infortunii tam domi quam foris hilariter admodum dies aliquot transigo, amicis valedicens: angebat me tamen Sajavedræ morbus; à quo quum frustra nuncium exspectassem, summam adhibui diligentiam ut ipse hospitium ejus indagarem. Sed explorare certi

certi nihil posui. & quamvis multa mihi in mentem venerint, illud tamen credebam, aut mortuum esse, aut hospitium suum eò celare me voluisse, ne paupertatem suam, quam honesto habitu egregie dissimulabat, coram arbitrarer. Ne tamen ille frustra me post discessum meum quæreret; uni familiarum duos vel tres scutatos dedi, quos ipsi daret. Tandem decreta in sequentem diem profectio, hero valedixi: qui auream catenulam quam assidue ante gestaret, collo suo detractam meo iniecit. Sit hoc, inquiens, amoris mei & benevolentie erga te monumentum, cui ego, Deum testor, ex animo semper bene volui, bene volo, & bene volam, quamdiu in virtutis semita permanseris. Quam calidis inde exhortationibus ad virtutem me incitârit, quam salutaribus præceptis instruxerit, etiam nunc recordor, tum vero omnium statim oblitus. Crumenam insuper mihi dedit aureis scutatis plenam, tenue, ut ipse aiebat, viaticum. Tanta liberalitas, mihi lachrymas quoque expressit, tum demum intelligenti qualem herum habuerim, & in quantis bonis vixerim, quibus mihi postea carendum esset. Equum insuper è melioribus unum dari mihi iussit, quo mul-

*O variâ
herum!*

tis deinde annis commode usus sum. E domesticis nemo erat qui non magnam è discessu meo caperet molestiam. Semper omnibus fueram amicus. etiam offensus, injuriam, quoad ejus fieri potuit, dissimulâram. Apud herum nihil in cujusquam præjudicium vel odium loquebar. si quid animadverterem minus recte vel dici vel fieri, ipsos delinquentes amice admonebam. Ut omnibus opera mea parata erat; sic vicissim omnes meis utilitatibus unice studebant. quod quam utile mihi fuerit, dici non potest. Et quamvis herus meus me præcipuum suis haberet rebus & consiliis, non tamen supra ceteros me efferebam, sed tamquam frater inter fratres versabar; omnibus nihilominus me non tamquam æqualem sed superiorem observantibus. Verum quidem est, in illo meo infortunio neminem fere fuisse, qui risum tenere potuerit: sed profecto ita cum rebus hominum comparatum est, ut cum fortuna, non fides tantum, sed etiam respectus cadat. Nec tam tristis ille casus meus erat quam ridiculus: licet inde, vel potius à Nicoletta mea, omnis mei mali origo profluxerit. Potuisset quidquid hujus factum erat, vel oblivione sepeliri, vel variis modis excusari: sed.

Sic vivitur sine odio sine amicitia.

ri : sed pessima puella ubi à me nihil amplius sibi sperandum vidit , omnibus suis amicis & amicabus quod mihi acciderat tam graphice enarrabat , ut risu crepare omnes viderentur. Vides quam noxia sit indomita malæ mulieris lingua ; quæ sine ullo suo commo-
Mulieris lingua, non vacua.
 do me quasi pessumdedit , domum heræ suæ infamavit, & herum meum fidei ministro privavit. Cato sis. non modo non secretum , sed vix quidquam quod alios scire nolis , feminæ committe. Tinniet olla quamprimum pulsata fuerit. parva scintilla magnum incendium excitabit.

Româ egressus , brevi Senas pro-
 lavi, multa animo volvens ac revolvens.
 Quæro Pompeii ædes. Excipit ille me promptus quidem & alacris , sed perturbato , ut statim mihi videbatur, animo ; utpote ejus quod acciderat gnarus. In cubiculum deductus , circumspicio. quum nihil mearum sarcinularum viderem, & ipse animo hæsitare cœpi. Cenamus unâ laute, & in speciem hilariter : quum utrique ne unicus quidem bolus uti debebat, saperet.

De sarcinulis meis altum silentium, mihi vero incivile videbatur ubi eæ essent rogare , ne amico viderer diffidere. Sequenti die quum magnifice me

*Verum
tandem
dicen-
dum.*

per omnes urbis plateas inferre statuissem : rogo unam ex vestibus meis melioribus mihi adferri. Quid faceret homo? venit ad me , narrat quod acciderat: Quid mihi tum animi fuisse putatis? Non suspicabar , sed ariolabar à Sajavedræ manu hoc esse. Sed quid facerem ? solabatur me Pompejus. missos à se qui fures inquirerent. sperare , rectè omnia successura. O miserum solatium ! Dissimulabam tamen omnem qui animo meo penitus infixus erat dolorem. Neque solum necessitas , sed ipsa quoque raito id mihi suadebat. Quid enim ? ob reculas quasdam (neque enim omnem illam meam esse substantiam sciebat Pompejus) amicum ego abdicarem ? & quidem , ut facile colligere poteram , nullam suam ob culpam , nisi credulitatis : quam tamen mihi imputandam me mea ipsius convincebat conscientia. Cur enim Sajavedræ ignoto homini tantum fidei habui ? cur sarcinas meas ipso inspectante colligavi ? Sed fraudem non facile præsumit nisi fraudulentus. Tu quisquis es , cave etiam ab eo à quo cavendum tibi minime arbitraris. O quam sæpe ipse cautor capitur ! Superabundans cautela (Jureconsultorum phrasi loquor) non nocet quidem ; sed nec semper prodest.

*Fide
parum.*

C A.

CAPUT V.

Gusmanus, amisso peculio, Florentiam proficiscitur. in via Sajavedram obvium habet, & ministri loco suscipit. Describitur Florentia.

INTER spem metumque Senis triduum commoratus, de eo quod mecum tuleram in Pompeji domo nihilo minus largos sumtus feci: perinde ac si res meæ omnes adhuc essent in integro. Damnum, etsi internecivum, verbis ac vultu aspernabar: quo majores meæ divitiæ crederentur. illud unice male me habebat, quod nullam haberem vestem qua in tam magnifica urbe & inter præstantissimas formas ostentare me possẽ. Commodum ad mensam assederamus, quum è domesticis Pompeji aliquis in conclave irrumpens, Lictores adeste, clamat, manifestum esse furtum, & præcipuum auctorem apprehensum. Non hominis ego, sed angeli vocem audire mihi visus eram; nec dubitabam quin ad pulvisculum omnia quæ amiseram in meam reditura essent potestatem. Jam ipse animus lætitiā nō capiebat, sed in vul-

*Sumtus
se celatur
pau-
pertas.*

*Tanto
dignum
intra
leniret.*

tum, ita erumpebat ut vix apud me
essem. Surgo propere, liçtori non mi-
nus ac si thesaurum invenisset & ipsi
lætanti obviam eo. rogo, quæ de rebus
meis spes. Ait, brevi omnia in salvo
fore. Peigo querere, quid comperisset.
Respondet, unum de furibus compre-
hensum, ceteros evasisse. Sed ab illo
omnia resciri posse. Hic mihi animus
repente iterum concidit, omnisque mea
lætitia in summam indignationē adeo-
que furorem conversa fuit: quem ta-
men, utpote nihil profuturum, quanto
poteram studio dissimulabam. Pallium
sumit Pompejus, & ad Judicem currit,
ut diligentiam ejus excitaret, & favo-
rem nobis tam flagitiose circumventis
conciliaret. Sed nec hoc nec quidquam
aliud nobis vel hilum profuit. Qui ap-
prehensus erat, negabat à se, sed ab aliis
furtum commissum. nihil inde ad se
præter nescio quem detritum centun-
culum rediisse, quem Florentiæ vendi-
derit, & precium perquam vile in vi-
ctum suum impenderit. Quid sit? Con-
demnatur à Judice furunculus ut virgis
publice cæsus è civitate ejiceretur. Quod
ubi intellexit quidam è Pompeii dome-
sticis, lætus ad me accurrit, & ut ad ju-
cundissimum spectaculum exirem hor-
tatur. Jamjam enim rerum mearum de-

*Mise-
rum so-
latus.*

pecu-

peculatorum publice pœnas daturum.
 Ego mecum : O te hominem insulsi-
 mum ! quem quidem ego , si potestas
 mihi esset, probe depexum daturus sim.
 Tunc paupertati meæ hoc adfers sola-
 tium ? Et profecto in iurgium erupis-
 sem , nisi in mentem mihi venisset id
 quod Hispali accidisse quondam audi-
 veram. Convictus quidam quod falsam
 cudisset monetā, speciali supremi Con-
 siliî mandato ad furcam damnatus erat,
 posthabitis omnibus quas rei Procura-
 tor interposuerat exceptionibus, illa in-
 primis qua ad Ecclesiasticum Judicem
 (erat enim Clericus) provocabat. Re
 acriter disceptata, quum à rigido Judice
 nihil obtineri posset , Procurator reum
 ad supplicii usq; locum comitatus quum
 implicitum laqueo collum jam habe-
 ret, furcæ adstans, miserum inclamat,
 protestatur se in causâ ipsius agenda
 nihil omnino prætermisisse : Judicem
 nihilominus de factō procedere. Cui
 quum vi resisti nequeat, hortari ut pa-
 tienter omnia ferat. Se quidem etiam
 porrò causam ipsius strenuè acturum,
 nec discessurum quamdiu vivum vide-
 rit. O præclaram & efficacem consol-
 ationem ! Numquid Monetarius ille ad
 sollicitatorem suum dicere poterat : Fra-
 ter mi, melius mihi fuerit ut tu huc

*De fu-
rum pæ-
ni.*

ascendas, & gulam tuam meæ succida-
neam hostiam laqueo præbeas; ego
vero causam meam ipse agam. Hanc
ego historiam quum animo mecum re-
putarem, licet indignabundus, vix risum
tenere poteram. Quid enim mihi salatii
adferre potérat publica furunculi igno-
minia? An propterea quisquam da-
mnum mihi erat compensaturus? Illud
quoque considerabam, quam ridiculum
sit ignominia à maleficiis velle deterie-
re eos qui jam dudum animum & fron-
tem ad omnem ignominiam obfirma-
runt? Mihi quidem Iudices qui fures
& ejusmodi mastigias virgis caesos aut
notis inultos civitatibus ejiciunt, dice-
re videntur: Homo nequam, satis tu
hactenus apud nos furtis & facinoribus
tuis grassatus es. nunc tempus est ut ad
alios te conferas, ibique artem tuam
similiter facites. Laqueus ejuscemodi
furciferis debebatur, non proscriptio:
quæ & olim & nunc etiam non modo
in immerentes, sed & virtute & glo-
ria præstantissimos viros cadere solet.
Demosthenis, Themistoclis, P. Ru-
tilii, Scipionis Nasicæ, Ciceronis, alio-
rum exempla notiora sunt quam ut
commemoratione indigeant. Quid A-
theniensium Ostracismus? numquid bo-
nis tantum & eximiis metuendus? Do-
len-

lendum sane tervenicicos, trifurciferos
 non alia fere pœna affici quam quæ bo-
 nis quoque viris sæpius infligi solet.
 Memini in civitate quadam vidisse me
 non minus justum quam ridiculum fere
 pœnæ genus. Civis erat cujusdam filius, *Egre-*
 tam furtificis manibus, tam singulari *giorum ge-*
 agilitate, ut ejus tanquam harpyiæ cu- *num.*
 jusdam ungues vix quidquam posset ef-
 fugere: Sed quia fere omnes ejus frau-
 des & facta in iis quæ ad victum perti-
 nent versabantur, inhumanum Judici-
 bus visum est hominem morte afficere;
 quamvis sæpe sæpius recurreret. Collū
 ergo ejus ferreo incluserunt circulo, in
 cujus alte prominente cuspide ut manu
 attingere non posset, campanula appensa
 erat, cujus sono omnes ut furem cave-
 rent admonebantur. Hæc certe ad coër-
 cendos fures utilior mihi pœna visa est,
 quam qua ignoti ad ignotos, ubi multo
 facilius furari queant, mittuntur. Mul-
 to melius qui desperatæ salutis homines
 ad remos damnant, aut ergastulis in-
 cludunt: quorum unum quale viderim
 infra tibi narrabo. Nunc etiam mani- *Iustitia*
 festis factis alibi non desunt patrocinia, *abusus.*
 si non desit pecunia. Sic plures in præ-
 dæ veniunt societatem. Novi equidem
 in urbe quadam lictorum magistrum,
 qui quoties argento opus haberet, (opus

vero habebat persæpe, ut qui aleæ valde esset deditus) ad forum ibat, ubi si quem notum furem vidisset, adibat, tristi vultu, caperata fronte. Roganti quid mali esset, aiebat opus sibi esse pecunia. tum ille paullulum abscedens, à sui similibus qui forum passim obsidebant, momento quasi quadraginta aut quinquaginta colligebat scutatos; quos clanculum Cerbero huic tamquam offam obieciabat, ut grassantibus conniveret, aut in deprehenso vel omnino non vel leviter animadverteret. Sed ad meum redeo furem: qui factum confessus, sed ejus in alium rejiciens culpam, per urbem virgis cæsus fuit & proscriptus: dum ego interim cubiculo meo tamquam carceri inclusus, paupertatem meam, in quam tam repente præter omnem opinionem decideram, deploro.

CAPUT V.

Florentiam proficiscens Gusmanus Sajavedram obvium in ministerium recipit. Florentiæ Descriptio.

*Hospes
cito se-*

DE hospitibus dici illud solet, *Quatriduanus est. fetet.* quod quidem ego

ego in Pompejo quoque meo animadverti. Etsi namque fastidium egregiè dissimulabat, paullatim tamen alienior à me factus, rarè me adibat, adeoque à colloquio meo & consuetudine abhorrere videbatur. Quod si quando necessitas vel officium visere me cogeret, nihil nisi ceremonias & verba adferebat: quibus ego minime juvari poteram. Quod si non veritus esset ne actio sibi à me intentaretur (majori n. diligentia in asservandis amici rebus uti debuerat) facile credo cum convicio ædibus me ejecturum fuisse. Sed ut ego omnem dolorem, quantum poteram, dissimulabam, ne homo pauci precii viderer: ita illud quoque prævertendum mihi duxi, ne quasi invitum ex ædibus proturbatum me existimare quis posset. Quum ergo in cena dixissem, consilium mihi esse Florentiam proficisendi, miro gaudio exsultans, ea quæ ibi viderentur Naturæ & Artis miracula ita mihi deprædicavit, ut vel nolentem ad iter incitare potuisset. & ex illo quidem ad quævis officia promptiorem quam ante sensi. Sed & hic latebat hypocrisis. non multo post enim quum in familiari sermone inter alia dixissem, non esse mihi animum unquam Romam revertendi, ex eo tam frigide me tractabat, ut di-

*Amici-
tia cum
spe utili-
tatis pe-
rit*

cere

cere mihi videretur: Quin abis actutum, homo importunissime. quem quidem & absentem ego colui, quod opera ejus ad Oratoris Gallici favorem conciliandum meaque apud illum negotia promovenda esset utilis. Nunc egentem & nunquam eò loci ubi gratificari mihi possit reversurum, quid attinet honore aut beneficio demereri? Hæc quum ego in fronte ejus quasi legissem, equum conscendo, homini valedico, non sine lachrymis, quum ille oculos suos exorare non posset, ut vel unam guttulam expuerent: & quamvis nescio quid triste in vultu & sermone vellet fingere, pellucebat tamen artificium. Sic ego solus viam in eo: nisi quod gravissimæ cogitationes, quarum una aliam ut fluctus fluctum aspellabat, me comitarentur. Vix pauca miliaria confeceram, ecce Sajavedram, qui Senis profligatus (is enim ipse fuit qui solus furti, ut dixi, pœnas dederat) exsilium adibat. Quem ut vidi, ira in misericordiam versa, lacrymas vix tenui: non tam maleficii (quamvis tum mihi sensus esset ejus acerrimus) in me commissi, quam pristinæ humanitatis & benevolentiae qua me contra puerorum insolentiam & insultus tuendum suscepit, memor. Nullum generosi ac magni animi

*Beneficiorum
memoria
non debet oblitescere
injuriam.*

animi certius est indicium quam injurias cito, beneficia nunquam obliuisci. Adequito, alloquor humaniter, ille ubi me novit, solutis quasi in lacrymas oculis, pedes meos amplectitur, per Deum & sacra omnia rogat ut ignoscam: simul gratias agens quod captivum non accusarim. Se vitam, quam mihi deberet, servitiis & commodis meis impendere paratum: jamque nexu & mancipio totum se mihi dare. Ego qui ingenium ejus acerrimum & ad quævis habile cōgnoram, sciebam insuper multarum regionum & urbium esse peritum: gratificari ipsi statuo. Et si enim nec illud ignorabam, furem esse astutissimum & omnibus in nequitiiis exercitatum: commodior tamen rebus meis videbatur quam crassum aliquod & simplex pecus. Huic enim hominum generi nihil quod loquantur vel faciant rectè credas. Et ego si ignoto res & spes meas credidissem, futurum forte erat ut ab ipso quoque deciperer. nunc quia Sajavedram nōram, necessitas mihi erat imposita diligenter mihi prospiciendi ac cavendi. Dum sic iter unā facimus, & variis de rebus colloquimur, mirum est quanto ille me desiderio tam præclaram urbem videndi ac perlustrandi accenderit. Sole jam ad occasum vergente

*Deco-
pens ne
nimium
fide.*

gente hospitium ingredimur, in quo Sajavedra diligenter admodum mihi ministravit; ego nihilominus id operam dabam ut ne equum mihi surriperet, aut quid aliud mearum reliquiarum involaret. Altero die primus urbis aspectus tanta admiratione me percussit ut via quamvis brevis, longa mihi videretur. Ubi in hospitium devenimus, nesciebam urbisne pulchritudinem & magnificentiam, an incolarum elegantiam & comitatem magis admirarer. Certè noctem illam totam somno suavissimo sine ulla cura exegi. quod quidem & bonæ cenæ & lecto perquam commodo acceptum refero. Hæc enim duo iter facientibus sunt exoptatissima.

Ubi diluxit, surgo, vestitum muto, & ad audiendum sacrum in primarium templum cum Sajavedra me confero; qui deinde me per omnes urbis regiones circumduxit, & quicquid visu dignum erat monstravit; ut qui ante ista in urbe anno & amplius habitârat. Sed quid si & ipse te circumducam, & sine tuo sumtu tam præclaræ urbis ostendam miracula?

*Floren-
tia de-
scriptio.*

De primis urbis hujus initiis post dicemus. Quantis verò difficultatibus avorum nostrorum memoriâ, quam gravibus bellis implicita fuerit Florentissima

tisur
temp
cent
lia b
in P
guia
gnu
cu
Sen
bes,
cum
ut lo
infer
hanc
rant,
dia:
temp
jam e
Flo
flore
larum
effici
Fluenc
potens
lans m
flum na
contene
vris de
at ipsi
Carolo
ex ruin

tissima hæc Respublica, superiorum temporum, Guicciardini inprimis doceat historiæ: donec Carolo V. in Italia bellum gerente, Cosmo Mediceo in Principatum fuit tradita, qui à singulari prudentia & rarâ fortuna Magnus Dux Hetruriæ fuit appellatus: ut ejus imperium, præter Florentiam, Senas etiam & Pifus, nobilissimas urbes, amplecteretur. Tanta vero Ducum horum fuit & adhuc est potentia, ut sola dignitate non uno Europæ rege inferiores esse videantur. Quinetiam hanc ipsam dignitatem jam impetierant, nisi quorundam obstitisset invidia: cui quidem illi cedendum pro tempore censuerunt. Cæterum tempus jam est ut ipsam urbem obeamus.

Florentia, vulgo Firenze, vel ob florentem fortunam, vel florida incolarum ingenia sic appellata, ac quod esset præfluenti Arno apposita, olim Fluventia dicta, civitas elegans, florens, potens, ampla, & pene regia, à Syllanis militibus X C. annis ante Christum natum condita, Romanorum, ut contendunt nonnulli, colonia, à Triumviris deducta, à Totila Gothorum rege, ut ipsius Annales loquuntur, diruta, à Carolo Magno reparata, & amplificata, ex ruinis Fesularum. Florentia à Rudol-

dolpho primo Imp. libertatem emit pecunia, & Reipub. administrandæ XII. viros creavit, cum artium Prætor, ut ipsi nominant, Justitiæ vexilli fero. Rursus à Carolo Quinto, adjuvante Clemente septimo Pont. Rom. subacta, & Alexandro Medices, cui filiam Margaretam elocavit, concessa, cum Ducis titulo. Mediam perlabitur Arnus, quatuor pontibus stratus, tamque rapide fluit, ut adverso amne navigari haud possit. Hospitalia hic sex majora, minora alia XXXII. Ecclesiæ Parochiales XLIV. Cœnobiata virorum, quàm mulierum LXXVI. Collegia seu Fraternitates puerorum IX. totidem virorum vel etiâ plura. Palatia hic infinita: Campi octo. Templum Cathedrale, cognomento S. Mariæ Floridæ magnificentissimum, & inter tria Hetruriæ nominatum, foris incrustatum marmore, albi, nigri, rufique coloris. Portæ à fronte tres sunt, ex quibus media sculpta, & cæteris ornatiores est, supra tamen rudis: tum aliæ duæ ab utroque latere: quatuor lata Sacella habet, alterum alteri præeminens adeo ut in modum crucis facta videantur, in quibus miraculo simile, quod sua dispositione sint stabilita: nullis enim pilis aut contignationibus sustentantur. Turri templi glob. æneus deauratus, XVI. fortasse

tasse hominum capax, impositus est. Turris quadrata templo proxima, marmore tota incrustata, alta est cubitos CCLXXX. adscensus in summum per gradus CCCCVI. in altitudinē educta. Sacellum S. Joannis Baptistæ, opus urbis antiquissimum: olim Marti dicatum, non omnino rotundum, sed potius sexangulare, ex nigro, albo viridique marmore. Pilas habet sex, quibus singulis binæ columnæ interpositæ viridis marmoris; ubi Altare summum est, aliud eminet veluti Sacellum, quatuor laterum. Portæ tres æneæ deauratæ, præclari operis, cum sacris historiis & imaginibus sanctorum. Limina item ænea, tectum marmoreum, intus in orbe positæ columnæ XVI. totidemque pilæ, fenestræ XX. Septa chori ex nigro alboque marmore, rescellata. Apud portam, quæ est è regione majoris Ecclesiæ sunt binæ columnæ porphyreticæ, quas Pisani, parva de Saracenis victoria, honoris causâ miserunt Florentinis. La Citadella vulgo dicta, Arx est munitissima, in planitie sita, *Palazzo della signoria* vulgo dictum, foris eam magnificentiam non habet quam interiorius, ubi statuis & picturis artificiosissimis est ornatum. ejus Turris fundamento, quod videri possit, non innitur, siquidem sub ea ex omni parte conclavia

cer-

cernuntur, & ob id in aëre pendere dicuntur. Magnum Ducem tres habere Turres mirabiliter insignes in proverbio est, unam in aëre, de qua jam dictum: alteram sub terra: tertiam in mari. in hujus Palatii conclavi, vulgo Gaideroba dicto, est thesaurus Principis, ex variis & innumerabilibus rebus preciosissimis constans, interque alia supellex mensaria ex puro auro. in eodem est horologium, in quo Sol annuo spacio, & reliqui Planetæ, quisque suum cursum justo tempore absolvit: ibidem videntur Tabulæ Geographicæ omnium ferè provinciarum, itemque multæ virorum illustrium effigies. Ante Palatium locus est, La Donana vulgo dictus, ubi merces deponuntur, item Fontana antiqua, in cujus medio Gigas est, currui triumphali marmoreo insidens, ejusque quadrijuges marmorei aquas evomunt. Ante portam est regis Davidis statua marmorea. In Foro (vulgo La piazza dicitur) est insignis statua equestris ænea Cosmi Ducis, insignis magnitudinis & artificii. Ex jam dicto Palatio, per contigua conclavia iri potest in ædificium, quod intra sua septa concludit aream. in hoc ædificio habent stationes omnium artificiorum magistratus, in inferiori contignatione, in superiori verò habet

habet Princeps imagines omnium nationum Principumque, & in his statuam Scipionis Africani: etiam Globum cœlestem immensæ molis & artis. hic quoque est Amphitheatrum inter media conclavia, ad imitationem veterum sumtuosissimè exstructum: circumcirca sunt multa conclavia, in quibus monstrantur res, quoad formam, tanti artificii, quoad materiam, tanti precii ut nihil supra, & quo ad numerum, extremæ infinitatis. in eorum uno monstratur clavus, cujus medietatem ex ferro, auream fecit arte Alchymistica nescio quisnā: in alio est effigies Magni Ducis Ferdinandi, supra quem est Speculū, in quo cernitur effigies magnæ Ducissæ. Haud longè hinc est Armamentarium Principis, suntque in tribus distinctis Cameris tanti artificii arma, ut vel ingeniosissimus hic videat quod admiretur. in altera hujus ædificii parte est Globus terrestris, sed adhuc imperfectus. Supra hoc ædificium hortus non contemnendus, inque ejus parte intrinseca, miraculi instar, conspicitur mensa Rudolphi secundi Imperat. quam artifices magno conducti, jam plurimis annis conficere cœperunt. Palatium vulgo de gli Pitti dictum, trans Arnū est. ejus fabrica numerari potest inter Italiæ magnificentissima. habet

enim conclavia ex marmore, aures in-
 crustationib. & laquearibus atque pi-
 cturis exornata. in hujus Palatii conti-
 gnationes omnes ascenditur gradu co-
 chlidis structuræ, quæ moles ex mar-
 more, nulli innititur columnæ, & vel
 subter vel desuper intuenti apparent ex-
 tremitates & circuli omnes æquissimi,
 quasi in puteum despiceres. Opus hoc
 est magni artificii & impensæ perma-
 gnæ, habetque à tergo hortum amœ-
 num in colle, & juxta castellum sive
 arcem novam omnium munitissimam.
 Belvedere dicitur. Tertia Arx, extra ur-
 bem in colle sita est; Castello Vecho
 dicitur. in ea Templum est sumptuo-
 sissimum, crustis & scalis marmoreis;
 suggestum vario marmore artificiosis-
 simè intessellatum est, fenestræ mar-
 moreæ. In Equilis principis atrio, sunt
 aves Indicæ, Apric icures, Cameli,
 Leones, Ursi, Tigrides, Lupi, Aquilæ,
 servantur locis ad id destinatis. La Sun-
 ca dicitur carcer publicus; Lofficio del
 honestà autem, locus, ubi duo cives
 senes, perpetui judices, causas cogno-
 scunt publicorum scortorum, eorumque
 qui lupanaria frequentant. Colonna del-
 la Iustitia vulgo dicta, notabilis est cras-
 situdinis, marmorea: in ejus fastigio
 est simulachrum justitiæ. La Cassina
 pala-

palatium est novum, asservantur expo-
 liunturque in eo omnis generis lapides
 preciosi. Ad mœnia urbis loco remoto
 aluntur complures Leopardi, omnes ci-
 cures, qui in sylvam vicinam emittun-
 tur, ut feras, lepores præsertim, pabuli
 sui causa capiant, domumque rever-
 tuntur, sed non sine duce. Hortus Car-
 dinalis Alexandri Medices spaciosus
 est, latus & elegans, in eo Linum Indi-
 cum complurium annorum spacio in
 eam excrevit altitudinem ut arborem
 proceram referat: juxta eam Sacellum
 est magnificæ structuræ, itemque pala-
 tium: In templo S. Laurentii sepultura
 est Cosmi Medicis cum hac inscriptione:
Decreto Publico patet patriæ. item Se-
 pultura Petri Medices. Supra Sacellum
 est Bibliotheca excellens, ex manuscri-
 ptis libris constans, instituta à Clemente
 septimo Pontif. Rom. qui diris devovit
 illum, qui vel minimam schedulam ex-
 portare nititur. monstrantur inter cæ-
 teros libros manuscriptos Comœdiæ
 Terentii, quæ ipsiusmet manu exarata
 affirmantur: Item Virgilii Opera, ab
 ipso Poëta scripta.

Castellum Novum Viridarium est *Castellu
Novum.*
 Magni Ducis Hetruriæ, cum Palatio, ubi
 æstiva est statio primogeniti ejus filii
 amœnissima, constans ex Hortis mira
 indu-

industria excultus : ubi videre licet fructus & plantas raras , tum omnis generis arbores , ut Cypressum , Laurum , Myrtum , Amygdalum , Citrum , &c. est denique Aquæductus insigniter artificiosus . nam primo Fons ibi est quasi triplex , altissimus , in cujus summitate collocatum est Herculis simulachrum , dextera manu puerum comprimentis , ut aquam copiose evomat . Circumcirca est area rotunda , aquarum aspergine insidiosa . Non procul ab hoc alius fons spectatur , cujus aqua ex capillis statuæ feminam veterem referentis defluit , dum ipsamet femina capillos omnes manu utraque quasi lotos siccandosque comprimit . Ibidem est rupes cavernosa , vulgo La grotta dicitur , in ea omnes omnis ferarum generis effigies , ut Cervorum , Leonum , Tigridum , Elephantorum , Volucrum , quæ item desuper , & ab omni parte , aquas evomunt : certæ quoque venæ , ipsiusque cavernæ meatus aquam profundunt tanta arte , ut imber naturalis exactissimè repræsentetur , coelo sereno , Sole radios in cavernam immittente . Iris artificiosa in eo conspicitur , antequam ad cavernam pervenitur , ascendendi sunt aliquot gradus , qui perturati accommodarique sunt ad madefaciendos ex insidiis scanden-

dentes. Collis quoque artificialis arboribus septis, adscensus lapillis minutis stratus, insidiosas habet aspergines, quas nec in ipso fastigio licet effugere, volente hortulano, ē mensæ quoque lapideæ medio aqua prosiliens, missis in canalem certis ad eam rem factis instrumentis repræsentat (successione tamen) modò facem ardentem, modo rotundum, modo oblongum, insignisque magnitudinis vitrum, suam intrinsicæ habens cavitatem. Sed de his satis. quæ quidem talia & tanta sunt, ut quidquid animo conceperis, re ipsa multo minus futurum sit.

Unum non possum non addere, quod summopere mihi displicuit. Vulgatum *Mendi-*
est; Cui libet perito in sua arte creden- *carde*
dum esse. Idem de me hic judica. Quum *artis vi-*
viderem eos qui sub pauperum nomina *tia.*
eleemosynas passim colligunt, tam incautos, tam inconsideratos & omnis fere artis (artem enim hic quoque locum habere prima Pars te docere potest) rudes, non poteram non indignari: adeoque continere me vix poteram quin Censuram mihi in hanc tribum sumerem, & commodiora etiam non petentibus traderem præcepta. Quæ ratio est, mendicum tantum panis aliarumque rerum mendicando acq̃uisitarum

secum circumferre ut dici ei possit: Tibi in hanc diem satis est, cede egentioribus? aut scalpro dentis fodere, ut omnibus appareat tantum cibi sumsisse ut pars dentibus adhæserit? Hæc aliaque quum viderem, mirabar quemquam esse qui tam vecordibus mendicabilis quidquam largiretur. Quid absurdius quam mendicum certum habere præsepe? aut peculium palam præ se ferre? Et tamen, uti ego ipse meis oculis, plerique omnes opulentas faciebant prædas. Inter omnes unum vidi, olim mihi notum, cujus pater, avus, credo etiam proavus, atavus, abavus eandem artem factirârunt, cæteris multo instructiorem. Sed quia magistratuum metu publicam ibi quasi scholam tam præclaræ artis nemini aperire aut habere licet: ineptias illorum mirari desii. Hunc Sajavedræ monstrans, Viden'tu illum? inquam. Huic quidem tantum pecuniæ superest ut divitem me facere possit. Ille: Cur ergo mendicat? Respondi: Postquam homines os vocemq; ad rogandum seu mendicandum assuefecerunt, frontem contra verecundiam obfirmarunt, manus à laboribus abstraxerunt, pedes ad vagandum condocerunt, & ut verbo dicam, pudori nuncium remisierunt, in iis ad frugem redu-

cendis

*Mendici
divites.*

cendis frustra pòst omnis adhibebitur labos. Novi ego juvenculam quamdam, quæ quum paupertate, squallore, atque etiam morbo confecta Romam venisset, ad mendicantium tribum se adjunxit, non multo post morbo liberata, pugile habitior facta, quum nihilominus ostiatim stipem petere soleret, sæpe illud audivit, Ecquid puderet ista ætate, ista totius corporis firmitate mendicare? Rectius facturam si laborando aut ancillando, victum sibi quæreretur. Respondit illa, occulto cordis sycopismo se laborare, quo correpta in terram prosterneretur, & terram manibus pedibusque pulsans, & sua ipsius membra & quidquid nacta esset, conquassaret. Quin etiam ea edebat morbi hujus spectacula, ut è largioribus eleemosynis laute ac jucunde viveret. Forte fortuna vidit eam aliquis popularium, qui nuper è patria ipsius venerat. Quid tu, inquit, miserrima sic mendicando aliorum opem exposcis? Cur non domum actutum proficisceris? ubi in magnas divitias quas parentes fato functi tibi reliquerunt, ventura es. His auditis, abit illa in patriam, & tam amplam hereditatem adit ut multi primarii adolescentes eam in matrimonium expeterent. (neque enim ullum ferrum tam deforme,

*Mira
narratio.*

O absur-
dam vo-
lupta-
tem

tam rubiginosum est cui inaurato species aliqua conciliari nequeat. non genus tantum, sed & formam donant divitiar. auro omnia & animi & corporis vitia obteguntur.) Honorifico ad modum contracto matrimonio, post menses aliquot tota fere contabuit; frustra morbi causam venante Medicorum natione: quam ipsa melius sciens, finxit, ad tanto facilius impetrandam peccatis ob quæ à Deo puniretur veniam, velle se inter extremæ conditionis homines eleemosynas petere, iisque vitam sustentare. Quod ubi fecit, brevi corporis vires restauratas sensit, plerisque miraculum tam humili pietati adscribentibus. Quin tanta feminam hanc mendicandi lubido incesserat, ut sola in cubiculum secedens ab eorum qui ad parietes depicti pendebant hominum imaginibus, cum solitis gestibus & ceremoniis stipem posceret, & accipere se fingens, mirificam caperet voluptatem. Tantum potest consuetudo. Hoc quidem ut Saja vedræ tum mirum admodum ac pæne incredibile visum fuit, ita non dubito quin apud alios quoque vix fidem sit inventurum. Verum tamen esse norunt quibus femina illa nota fuit.

CAPUT VI.

Florentiâ discedit Gusmanus.

*Alexandro dicam impingnes,
in vincula conjicitur.*

ANnon mira res ! Non obsessa erat
Florentia. quidquid ad victum per- *Ventri*
tinebat, abundanter in foro prostabat. *omnia*
ego tamen equum ab hero mihi dona- *cedunt.*
tum totum, quantus quantus fuit,
paucis diebus, atque etiam ipsas soleas
ferreas uno jentaculo absumsi. Quia
enim vendere me cogebat necessitas,
veteribus detractis soleis novas induci
curavi. Dici profecto non potest quam
ægre tam præclara ex urbe discefferim:
tanto magis quod jam cum non paucis
meæ ætatis civium filiis familiaritatem
contraxeram, à quibus ad circulos &
conventus tam juvenum quam puellarum
deducebar : quamvis melius certe ab
ejusmodi congressibus, utpote tam sum-
ptuosis quam illecebrosis, abstinuissem.
Sed juvenis eram; & nihil juvenile à me
alienum putabam. Viribus valet ado- *Juventa*
lescens, prudentiâ senectus. Repue- *vitta.*
rascunt quidem senes plerique : at in
paucis adolescentum videas senile ali-
quid. Nec ego me errare existimabam, si

ætatis meæ ductum vel potius imperium
 sequeretur. Illud unum animo meo erat
 ægerrimum, quod tam charis heri mei
 donis propediem me privatum iri pro-
 spiciebam. Sed quid facerem? Aliud ad
 manum non erat. Et casus est in quo pa-
 tri liberos nexui dare olim licuit. Ro-
 ma digrediens illud unice animo meo
 propositum habui, velle me posthac fru-
 gi esse & in virtutis perstare semita. Sed
 quid profuit mihi tam bonas suscipere
 cogitationes, quarum B. Augustinus
 plenum ait esse infernum? Ecce vix di-
 gressus, quem herum quærere, ipsa mo-
 nente necessitate, oportebat, servum mi-
 hi adscisco. Sed imperare hactenus sue-
 tus quomodo aliis parere poteram? Sic
 profecto mihi persuaseram, & forte per-
 suaserunt, persuadent, & persuadebunt
 alii, nihil de pristino splendore remit-
 tendum. omnia tentanda potius quam
 à generositate desciscendum. Sed sero
 admodum errorem suum & insipien-
 tiam deprehendunt. Ad rem. Quid
 tandem me futurum esse considerans,
 Sajavedræ paullatim animum meum
 aperio, eo potissimum fine ut ne-
 si quid postea à me secus quam putâ-
 rat agi videret, tamquam ad phanta-
 smatis occursum eohorresceret. Ait ille,
 quoniam mihi decretum esset discedere,
 utile

*Ita sibi
 persequi
 an sem-
 per utile.*

utile se mihi daturum consilium, quo res furto amissas proculdubio essem recuperaturus. Non longè abesse celeberrimam urbem Bononiam, ubi domum & magnas facultates habeat Alexandri illius pater, ad quem præda ferre omnis redierat. Et quia de ipso factum ex ea quæ Senis & Florentiæ facta fuerat inquisitione constet, facile me à magistratu impetraturum ut à patre Alexandri, si is absens sit, de damno mihi satisfiat. quinetiam tam honestam familiam minime passuram ut eo nomine querelæ ad magistratum deferantur; sed clanculum mihi quidquid poscerē contributuram, ne dispalescat infamia. Non absurde mihi loqui visus Sajavedra: Imus Bononiam. Suggestit Sajavedra, dispicerem num melius esset ut ipse in hospitio lateret, dum ego Alexandrum, quem certis mihi describebat notis, investigarem. Consilio hoc probato, solus domo exeo: jamque unam & alteram plateam emensus, Alexandrum video, non tam ex iis quas Sajavedra mihi indicârat notis, quam meis ipsius, quibus indutus erat, vestimentis agnitum. Stabat vero ante templi cuiusdam fores, multis aliis juvenibus immixtus, qui (horribili sane impietate) non ad audiendum sacrum, sed ad formas

Presens impietas.

Q, spe-

spectandas & subsannandos tam ingre-
 dientes quam egredientes eò convene-
 rant. Quid mihi tum fuisse putas ani-
 mi? Gestiebant pugni mihi scelerato
 homini non modo dentes excutere, sed
 & ipsam vitam adimere. Sed mecum
 cogitabam, melius fore ut à viro sup-
 plicium, aut saltem damni compensa-
 tionem exposcerem, quam vitæ meæ
 ipse periculum crearem. In hospitium
 reversus narro Sajavedræ quid viderim.
 Pransi, consiliorum nostrorum ordimur
 telam; in plerisque titubârat antè Sa-
 javedra, ut qui furti non conscius mo-
 do sed & primus quasi auctor, pericu-
 lum timeret. Tandem visum utrique
 fuit, melius fore si cum tali præsertim
 homine amicè transigamus, quam ri-
 gida juris & justitiæ via procedamus.
 Utilior nempe passer est in manu, quam
 bos volans in aëre: & melior tolerabilis
 transactio quam lata à iudice sententia.
 Quod ergo primum erat, quæro ido-
 neum aliquem qui Alexandri patri rem
 omnem enuntiaret, & quidem eâ mo-
 destiâ, ut faciles aures præbiturum
 nihil dubitarem. Sed ille non modo
 non patienter hominem audire voluit,
 verum etiam magna ira exarsit, adeo-
 que conviciis ac pæne verberibus homi-
 nem à se abegit. O quam crudelem ego
 tum

*Timeo
 male
 sibi con-
 sci*

tum vindictam utrique, patri & filio, animo machinabar! Sed vana est sine viribus ira. Adeo Jurisconsultum: & re totam sincere enarrata, consilium expeto. Respondet ille, Jam tota urbe notum esse Alexandrum, nec cuiquam hoc facinus in ipso visum iri incredibile. *Illecebro. ad Pro. cessum.* quamprimum in urbem rediisset, bene vestitus ac numatus, omnes judicasse, exuvias has esse alterius. Ecquod certius argumentum, quam quo vestes illas sui corporis modulo adaptari curasset? Tum tota urbe certum rumorem pervagari, aliquam prædæ partem ab alio quodam lavernione Alexandro subtractam. Dispicerem quid faciumdum. Se quidem omnibus artis suæ subsidiis mihi subvenire paratum. Rogo ut actionis libellum mihi conscribat, quem præsentanco redemptum precio judici statim tradidi. Sed antequam hoc fecissem, totius rei notitia ad patrem Alexandri sive per causidicum cujus consilio, sive per notarium cujus operâ utebar, dimanarat: qui è vestigio apud judicem me ultrò accusavit, ut qui totam ipsius familiam infamatum irem. O me miserum! hoc uno istu spes mea omnis non solum decollavit, sed etiam in desperationem & ærumnas versa est. Plurimum? immo omnia poterat apud Judicem

Q. parer

94. PROSCEN. VITÆ

pater Alexandri. peregrinus ego eram, non amicis modo, sed etiam aliis præsidiis, sine quibus raro quisquam jus suum consequitur, destitutus. Terminum mihi præfigit Judex, intra quem testes & argumenta producere, brevissimum: quamvis intellexisset, Senis furtum hoc factum esse, atque inde petendum quidquid ad probationem pertinebat. Sed agebat ille, hunc usitatum esse Juris processum, quem mei causa immutare nec velit nec possit. Sic ergo tamquam litis desertor damnatus, & ex actore reus factus sum. Pater namque Alexandri longissimo, intricato admodum & ambiguo, nec minus horribili libello me tamquam totius suæ familiæ infamatorem ad crudelissimum ignis supplicium poscebat, filium tamquam probæ vitæ non excusans modo, sed & laudans. Quæ quum legissem, facile intellexi non injustas esse querelas tribunalia seu Judices summæ injustitiæ accusantium. Nullum est telum calumniæ acutius: nec quidquam magis metuentum quam iniquitas & perfidia Judicis. Notorium quasi erat Alexandri furtum, nec Judicem latebat. probationibus ego sufficientibus eram instructus: sed quia favor & pecunia deerant, omnia deerant. Quid multa? dum fortunam meam

Sic docet.

depo
bus c
Scrip
Sed si
cum
mihi
confi
modi
modi
banu
aquit
mnia
olim
quam
suppli
non a
lomin
scrucia
vidi p
digna

Carce
inju
in i
dis
Q
cer
persequ

deplorans per urbem oberro, à lictoribus comprehensus in carcerem ducor. Scripto volebam causam meam agere; Sed subduxerat se Advocatus. nusquam comparebat Procurator. solus restabat *ita fieri soles.* mihi Notarius. Solabatur me quidem conscientia: sed quam miserum sit ejusmodi solatium, optem ut omnes ejusmodi Judices experiundo discant. Solabantur me quoque alii, quibus causæ meæ æquitas perspecta erat; & ut patienter omnia ferrem hortabantur. Judicaturum olim Deum: & ejusmodi tam Judices quam judiciorum corruptores æternis suppliciis affecturū. Hæc taliaque monita non aspernabar quidem ego; animi nihilominus interea miserum in modum discruciar. Tandem ubi curis nihil me vidi proficere, contemptu potius quàm indignatione de fortuna ulcisci me statui.

CAPUT VII.

Carcere liberatus Gusmanus de injustitia, quæ hodie multis in tribunalibus dominatur, disserit.

Quid tu? inquis. Tam injustè ad carcerem damnatus numquid jus tuū persequutus es? numquid eousque in car-

*Carcere
qualis
locus.*

cere mansisti donec tibi de injuria satisfieret? Ego vero Judicis sententia liberatus, sine ulla mora carcerem valere jussi. Carcerem quum dico, ærumnarum omnium dico compendium: immò vivam inferni in hac terra imaginem. Quis inde non quamcelerrime se proripiat? quis boni aliquid ibi loci expectet? non libertatem ego obviis ulnis amplecterer, quæ tam injuste mihi fuerat erepta? An non merito pejora metuerem cui tam justa causa tam male successerat? Ad id tamen mihi carcer profuit, ut dum illic desideo, varias res animo & cogitatione agitârim.

*Pœne
culpa
et
impus
tatur.*

Æsopus à Chilone interrogatus, quid Deus ageret, respondit, exaltare humiles, & deprimere superbos. Tunc quidem temporis ego sic mecum: O bone Deus! Cur nunc officium tuum (ignosce impatientiæ) non facis? Cur iniquos & fastuosos tam Judices quam Judicum corruptores non ad ima mittis tartara? Pœna mihi erat imposita. Culpam quomodo à me amolirer? Quis enim crederet, hominem in tanta dignitate constitutum, tanta virtute & scientia præditum, passurum ut aut amicitia, aut donis, aut timore à iustitiâ abduceretur semita, & contra ias & æquum suamque ipsius conscientiam judica-

dicaret? Factū id in me sensi: & tam calida perfusus aqua, etiam pluviam posthac timere cœpi. nemo vel magna mercede me adegisset ut plateam in qua carcerem esse scirem, ingrederer, aut publicas præterirem custodias. Etiam *Offensus*
mulionum & agasonum forte occur- *cetera curā*
rentium virgas metuebam. Ex eo sane *timet.*
tempore omne tribunal tamquam scopulum (atque utinam reorum modo, non etiam innocentium!) fugere, & vel ultro damnum pati quam jure experiri decrevi. Memini quum in carcere essem, adduci alium quemdam, accusatum quod pallium furto surreptum emisset. is cujus pallium fuerat notus mihi erat & amicus. Aiebat, non ignorare se bonæ existimationis esse hominem quem in custodiam duci curasset: nec se quidquam ab illo petere quam ut venditoris nomen edat. non de pallio tantum, sed multis quoque aliis rebus eodem furto à se amissis agi: quarum omnium recuperandarum spem inventum pallium sibi faciat. Suadebam *Canis*
ego ut recepto pallio, cetera missa faceret, alioqui verendum esse ne & illud, *Aspici-*
& reliqua omnia in Judicis, Causidici, *ens.*
Procuratorum, tabellionum venirent potestatem, ipse tamquam corvus hians deluderetur. Quod consilium asperna-

98 PROSCEN. VITÆ

*Cum
majore
voti con-
suetudine.*

tus, quum litem esset persequutus; emtor, probæ existimationis, ut dixi, homo, judicis sententia absolutus; actori pallium quidem adjudicatum fuit, sed tum quum precio ejus triplo majores fecisset impensas; præter curas, cursitationes, temporis, atque inde rei familiaris jacturam. Quod exemplum cò adfero, ut ostendam non paucos esse qui voluntariè, leviculas sæpe ob causas, judiciorum labyrinthis sese involvant. inde æquum est ut exedant quod sibi intriverunt. Quod si potentem nactus sis adversarium, quid aliud facis quam si viribus cum leone, urso aut tauro velis contendere? At jus tibi est. sit quoque unde sumtus facias. alioqui nihil ages; immò in damnum vigilabis. Hoc consilii ego litiganti dederim, ut Judicis librum seu chartam inaureret, scribæ pennam ex argento faciat. dein in utramque dormiat aurem, nullo Advocato aut Procuratore opus habiturus: quorum munere vidi ubi ipsi Judices fungerentur. O nequam homines! Quem illo in judicio vestrum putatis fore Advocatum? Sed longum hoc est, inquit. Longum forte: at certum. Non placet etiam quod & ahbi & in plerisque Italiæ civitatibus vidi fieri, ut scilicet nudæ ferantur sententiæ, quum præ-

præcipuas saltim causas cur ita latæ sint
 inferi vel addi oporteret: quo & ipsis
 partibus & cuivis, maxime vero ad
 quem forte provocatur Judici de æqui-
 tate tanto facilius constet. Novi Judi-
 cem, qui accepta pecunia pro mercatore
 sententiam tulerat admodum injustam,
 non alio fine quam ut pars adversa à
 litigando absterrita, cum adversario qui-
 bus ipse vellet conditionibus transige-
 ret. Ab amico de sententiæ iniquitate
 monitus, respondit, Parum referre.
 Provocatione enim interposita non de-
 futuros superiores Judices qui eam e-
 mendent: se quidem præsens ac certum
 lucrum ob incertum litis eventum mini-
 me neglecturum. Ecce errorem in *Præ-*
senti Indicativi, ut ita dicam, enormi-
 ter commissum, sed nauci habitum:
 quamvis, pæne dixerim, furca dignum.

*O augmen-
 tum
 conscientiam.*

Sed jam ex ipsius Philosophiæ decre-
 tis cum litium amatoribus agam. Num-
 quid satius est unam perferre injuriam
 quam multas? Quando Adversarius tibi
 facit injuriam, unus facit, & tu ab uno
 injuriam accipis. quam si velis ulcisci,
 multis multorum obnoxium te facis in-
 juriis. Primo enim fieri potest ut in
 Commissariū incidas qui omnem fron-
 te pudorem, omnem animo conscien-
 tiam excusserit: qui ex eorum sit nume-

*Perfer
 unam
 injuriā
 no plu-
 res.*

*O ne-
quam.*

io qui quum ad ejusmodi munera pro-
moventur, ad aureum messem se pro-
ficisci existimant. Jam quid ego de li-
ctoribus lictorumque magistris dicam?
Novi in urbe Granatensi unum, qui
duos dentes habebat exemtiles, quos ubi
vellet, gingivæ inferebat aut demebat,
tum ungue digiti è gingiva sanguinem
exprimebat, si quem forte nactus erat
cui male vellet, aut à quo prædam spe-
raret, asperiora ultro ciens verba, mox
clamabat vim sibi factam, dentes excus-
sos: sicque etiam innocentes, nisi in car-
cerem abduci vellent, pacisci secum co-
gebat. & quamvis fraus hæc plerisque
nota esset, fidem tamen inveniebat.

*Causlidi-
ci qua-
les.*

Quid de Advocatis seu Causlidicis di-
cam? quam difficilis ad hos accessus!
quam morosa alloquutio! quanta spor-
tularum frequentia! Ubi causlam eis nar-
raveris, agent statim æquissimum esse
quod petere intendis. Si causla cadas,
velle se libros suos comburere. Cadis.
nec tamen illi libros comburunt, aut fo-
rum deferunt, sed jam hoc jam illud
caussantur: etsi non raro ipsi vel sua ne-
gligentia vel sua ruditate reum perdide-
runt. O quam multi cruda adhuc ingenia
ad Jurisprudentiæ studium propellunt!
Quam multi Digestis insudant qui vera
Latinae linguæ fundamenta nondum di-
gesta

gesta habent! quam multi caudices Codicem volvunt & revolvunt! Sed doctissimo Thuldenio materiam hanc relinquo, cujus libellus seu Disputatio *De causis corruptorum Iudiciorum & Remediis* sub prelo jam gemit. Sed quid juvat bonum habere Advocatum, nisi faventem quoque habens Judicem? At faventem vix unquam habebis, nisi donis & muneribus aggerendis adversarium vincas. Quod si ab ordinario ad superiorem provocas, cui (ut in Hispania, & alibi) nihil omnino à quoquam accipere licet, periculum tamen tibi erit ab affectibus, quibus transversi plerique rapiuntur. Et vero quid ipsorum interest, si ve tu vincas si ve vincaris? si ve virgis cædatis, aut in furcam agaris? Pœnam quam tu, ipsi non sentiunt. dolor tuus nihil ad illos pertinet. Putant se deos esse in terris. domi agunt quod volunt. publice coluntur, timentur, & tantum non adorantur. Tene illi curent? in ipsorum manibus salus & perditio tua sita est. Absolvent te aut damnabunt prout affectus aut amicus eis persuaserit. Hispali memini fuisse Judicem qui reo multam pecuniariam imposuerat, è qua ducenti scutati in fiscum inferrentur: *Hem* quam quum solvere non posset, misere- *senten-* *tiam.* rum ad remos damnavit, hac conditio-
ne, ut

ne, ut exacto in tam miserabili servitute decennio, in eundem unde eductus fuerat carcerem reductus ad patibulum publice suspenderetur. Ad me quod attinet, existimem rectius facturum fuisse Judicem, si prius suspensum, inde ad remos damnasset: eodem modo quo inepto pictori, velle se domum suam dealbare, & postea depingere dicenti, quidam suasit, ut prius eam depingeret, inde dealbare. Sunt Judices qui etiam quum de fortunis & capite aliorum agitur, quæcumque in buccam venit sententiam pronunciant. Quod si vel collega vel alius quis suam interponat auctoritatem, & mitius cum reo agendum statuatur; in convicia etiam & blasphemias, tamquam gravissime læsi erumpunt. Jam tu tecum ipse dispice, satiusne sit injuriam condonare, quam tantis cum laboribus, sumtibus & periculis jus tuum persequi. Sed dices: egone patiar ut injuria affectus, ludibrio me quoque exponam, & ut nullius animi homo etiam ab ipso deridear adversario? Equidem novi quam difficile sit tolerare injurias. tu vero tecum cogita an ab uno vel à multis derideri malis. Si injuriam dissimules, ridebit forte qui fecit. Si velis ulcisci, ridebit quisquis tot tantisque sumtibus fumum (quid enim aliud

*Contem-
tus opti-
mum ul-
tionis
genus.*

alio
à te
in p
dens
& fl
fact
run
men
tu cu
Crea
meli

Guy

n

n

C

navi
fluct
mui a
mo, S
tur: r
cessit
hoc n
vider
Ille,
agam
illud a

aliud sunt Jurisconsultorum promissa?) à te euntum viderit. Si ergo me audis, in pace vive. melius quippe est ut prudens ac patiens, quam vindictæ cupidus & stultus habearis. Quid tibi dictum aut factum quod tam indigne fers? Si verum tibi quis dixerit, tibi imputa. Si mentiarur, sine illum mentiri. Tanto tu cum periculo mendacium ulciscêris? Crede mihi, nulla re injuriæ ejusmodi melius quam contemptu vindicantur.

CAPUT VIII.

Gusmanus chartarum lusu damnnum suum resarcit. Bononia Mediolanum proficiscitur.

C Arcere, ut dixi, egressus, tamquam è naufragio enatâssem, non nauseavi tantum, sed & velut mediis in fluctibus multos dies postea simul tremui ac timui. Tandem recollecto animo, Sajavedræ, Quid, inquam, tibi videtur? nonne pulcre admodum nobis successit nostra negotiatio? numquid in hoc mercatu præclarum fecimus lucrû? viden' tu quid iis fiat qui sua repetunt! Ille, Video, inquit, domine. Sed quid agamus ubi his moribus vivitur? Unum illud animo meo ægre facit quod hujus mali

*Consilia
non ex
eventu
assumenda.*

mali caussa & origo ego fuerim, qui consilium de rebus furto ablati repetundis dedi. Sed homo proponit, Deus disponit. Mihi quidem tam sinistri eventus culpam nemo imputaverit. Non tuli diutius deprecantem, sed, Noli, inquam, mi Sajavedra me rerum humanarum tam imperitum existimare, ut omnia eventa nobis luenda existimem. Bonus erat consilii tui scopus: at sinistrum eventum nos & Alexandri patris malitiæ & Judicis iniquitati, vel potius ipsi fato seu fortunæ adscribemus. Quid enim? si quis lapide stulti manu ex improvviso projecto occidatur, an tu illum imprudentiæ damnabis quod ictum non providerit quem providere non potuit? Hæc dum loquimur, diversorium nostrum ingrediuntur exteri duo, cive quodam comitati, qui ad chartarum lusum, ut statim apparuit, sese provocârunt. Proximum meo cubiculo conclave erat, ejusmodi exercitiis accommodatum. in quod quum illi se recepissent & mensæ appositæ assedis-
sent, ego paullulum spacitatus, similiter sessum me recipio, tamquam ociosus spectator. Et ex illo quidem certamine, pares fere suam quisque sortem servabant. Ego interim quamvis nulla omnino mea res ageretur, non sine cruciabili

*Nihil
fere sine
affectu à
mortalibus
agitur.*

sol.

sollicitudine ludentes spectabam. inprimis vero uni bene volebam, ac si quando ille lucraretur, non minus quam proprio meo lucro lætabar. En miram humani ingenti naturam! Ego tam illum quam reliquos ante neque videram neque noram: & tamen ad hunc illius pecuniam derivari cupiebam. Æquius sane & rationi magis conforme futurum fuerat, omnibus ex æquo favere. sed in hominum ingeniis occulta sunt quædam semina, quæ ad similia sui facile se applicant: contraria fugiunt & aspernantur. Et jam quidem non possum non meam quoque damnare curiositatem. Quid enim mihi in aliorum chartas inspectio fuit? aut si inspicere volui, cur non sine ulla perturbatione adspexi? Nimirum & hoc à primæ nostræ labis contagione est, quod non contenti propriis, aliena quoque onera humeris nostris imponimus. Videas unum è fenestra aut alia parte vicini ædes diu noctuque observantem, ut scire queat quinam egrediantur qui ingrediantur, quid importetur quid exportetur. Et hoc dum faciunt, nec frigoris, nec caloris, nec insomniæ molestias sentiunt. Sed tu, mi homo, mea tu, quid aliena curas, tuorum oblitus? Apage te ex hoc loco. cuique sua parata sunt adversaria. Quid observas?

quod

Curiositas sibi ipsi noxia.

quod tu imaginaris ibi fieri , forte fit ,
 forte non fit. peccatur forte , forte non
 peccatur , & forte illi quos observas non
 peccant , sed tu. Quid ad te ex omnibus
 illis molestiis quas tota nocte corycæus
 in specula stans percipis , lucri redit ?
 Quid si id ipsum videas quod nequa-
 quam videre cupis ? Quid honoris ex ip-
 sîs tu accipies infamia ? Quid si tam in
 commodum & honorem alterius quam
 damnum & ignominiam tibi vigilan-
 dum esset , scio te minime facturum.
 Quid si ipse ille vicinus tuus te maxi-
 mopere orâsset ut nocturnos fures ædi-
 bus ipsius insidias facturos observares ;
 quid quæso sis responsurus ? Nimirum
 illud , Custodiendam (ut puerilis monet
 Cato) suam cuique rem. nolle te valetu-
 dini tuæ alterius causâ periculum crea-
 re. nec forte absurde. Quid ergo in da-
 mnum & injuriam alterius vigilare su-
 stines ? Quanto melius fuerat , te dum quæ
 foris geruntur observas , domi tuæ cir-
 cuire , & quid ibi ageretur explorare ?
 Ipsos ego qui ludunt quam qui lusum
 aspectant minus sæpe peccare existimo.
 Qui ludit lucri causâ ludit : ad quod ar-
 ripiendum duo aut bini inter se , omni-
 bus ingenii viribus confidunt. & quam-
 vis tuam rem periculo exponas , non mi-
 nus tamen ei conservandæ invigilas. In-
 primis

*In ma-
 lum pro-*

primis vero id tibi persuade (certe per-
 suadere debes) posse tam facile fieri ut
 tua tu perdas quam aliena tua facias. Sed
 ad rem. Malicia hætenus fuerat in luso-
 rio nostro mari. At mox intumescere
 cœperunt fluctus, & jam hujus jam il-
 lius navem ad breviam & scopulos defer-
 re. Quem adversantis fortunæ ictum
 quum is cui ego savebam perferre non
 posset, tanta indignatione exarsit ut ni-
 hil omnino recte atq; ex disciplina face-
 ret, aut fortunam arte corrigeret, sed
 quotiescunq; res male successisset, oculis
 irâ scintillantibus infortunatissimum se
 exclamaret, ac miris gestibus animi pro-
 deret impotentiam. ex quo factum est,
 ut parvo temporis momento tamquam
 naufragus, nudus ad litus fuerit ejectus.
 De lusibus, quinam liciti sint, qui illiciti, *De lusi-*
 ti, anne & qui viris gravibus convenient, *bis.*
 disputare hic nolo. hoc tantum moneo,
 ut si ludis, ludas, id est, animum ita com-
 ponas ut etiam adversanti fortunæ pos-
 sis illudere. quod fiet, si plus non per-
 das quam perditurum existimaris: quid-
 quid vero lucri accesserit mutuo tibi
 datum putes. At bono illi, ut postea in-
 tellexi, vix alterum tantum quantum
 perdiderat, ex omnibus facultatibus reli-
 quum erat. & hujus quidem inopia tum
 lusui finem fecit: ita tamen ut alter
 R
 alte-

*Non-
sunt do-
mi aus
dor-
munt.*

alterum rursus in eandem arenam provocârint, conducta post cenam hora. Interea bonus ille quum frustra pecuni-
am foris ab amicis & notis quæssisset, domum redit, non tam collusoribus penes quos numos suos videbat, quam iis qui alienos ei credere volebant iratus. quin etiam ipsam civitatem tamquam infelicem, & cives omnes tamquam latrones ac proditores infamabat, dejerans nec se cuiquam posthac vel obulum velle credere. Hæc quum ille manibus tabulæ sæpius illis detonuisset, (quæ ego facile audiebam, quod cubiculum meum ipsius esset proximum) in lectum sese provolvit: in quo tamen, identidem surgens, ne momento quidem quievit. Ego ad Sajavedram: Scis quo loco res nostræ sint. Quod reliquum nobis est, vix paucorum dierum sumtibus sufficit. Quid si semel omnem jaciamus aleam, ut vel Cæsares simus, aut nihil? Nescio quæ me lubido incessit cum illis qui post cenam in lusoriam rursus arenam descensuri sunt, confligendi. Et quamvis ipse animus bonū mihi spondeat eventum; multum tamen è re nostra fuerit si fortunam arte adjuvemus. Hoc consilium miris modis laudans Sajavedra, ait, quidquid constiterim facere, sive bonum illud seu malum sit, se mihi

*Vilitas
animi
non pro-
denda*

mihi præstò futurum. inde ultro suggerit, se tamquam astutum exploratorem hostiles copias pervagaturum, earum vires, numerum, & quidquid ad victoriam scire expediret, mihi significaturum. Hæc audiens, præ lætita vix apud me eram. Gratum erat quod ipse ultro ad servitium parum honestum sese obtulisset, quod ego sine existimationis jactura ab ipso petere non potuissem. Satiùs mihi erat ut ipse animi sui vilitatem proderet, quam ego. Inde inter nos disceptatum quibus signis ad noscendas hostium vires (chartarum puncta) uteremur. Tandem placuerunt nodi thoracis, & digitorum articuli, quomodo doceri solet Musica: factò etiam bis, ter, quater periculo, ut signa illa mihi certiora essent quam quæ ipsa voce fiunt. Interea venerant collusores illi, appositæque mensæ assederant, quum ego rosarium tamquam Eremita quidam religiosus manu ferens, per conclave obambulare, Sajavedra vero in cubiculo lectum mihi curaret. Quum ludendi faciendum esset initium, quæritur tertius ille omni argento suo paullo ante emunctus, ex omnibus notis & amicis ne unum quidem à se inventum qui vel pauxillam pecuniæ summam sibi vellet credere. Quod si verbis suis fidem habere vel-

*Laver-
nionum
artes.*

lent, paratum se nomen facere, & fide optima exsolvere. Ibi alter conditionem detrectare dicere, semper se dum sic luderet, infelicitèr lusisse. Jam jam illis discessuris, accedo ego, & Quamvis, inquam, lusibus hujusmodi non valde delester, nec valde multum sit unde id faciam: ne tamen tam bonus cœtus re infecta solvatur, ego si vestrum utrique placet, in tertii illius locum succedam. Jam illi me tamquam recentem turdum laqueis suis irretitum tenebant, jam prædam inter se partiebantur. Hæc ego tacitus animadvertens, tunicam nodis resolvo, ut catena aurea quam collo appensam gestabam, conspici posset. Unde illi magis fuere accensi. Argumentabantur enim, me utpote juvenili sanguine adhuc præservidum, amissis numis, etiã quidquid haberem pigneris depositurum. Accepta conditione, Sajavedram inclamo, ut si quos à me haberet numos adferret. allatis, Sajavedra in cubiculum secedit. Procedente lusu, iterum Sajavedram inclamo. quum venisset, Ergo, inquam, nos ipsi candelas emungemus? An tibi in cubiculo tantum est negotii, aut dormitionis, ut tam bonæ societatis ministerio vacare non possis? Ille humiliter admodum gestu, tacitus, candelam emungere, & tam ad meum quam aliorum

*Astutis
luforis.*

rum nutum sese sistere. Et sane impossibile erat ullam fraudem in eo deprehendere, ut qui ne semel quidem oculis me adspiceret, nec manum umquam à pectore moveret. Licet vero digitorum ipsius quasi vocem optime intelligerem: non tamen semper occasione utebar, sed ultro sæpe è manibus mihi elabi patiebar eoque etiam ut ex meo pecore aliquid nonnumquam ad illorum transiret stabulum: quod tamen mox retrahebam, ne damnum meum ludibrio quoque augetur. Ubi vero animadverti lusum ad finem jam decurrere, remis velisque contendi ut quantum possem ad me converterem. Et tum quidem puto alterum tantum me lucratum quantum illi antea lucrati fuerant. Id ægre ferentes, insequentem diem me ad eundem provocant lusum. Veniunt, ludimus, quum triginta circiter scuratos perdidissem, alter eorum, Finem faciamus, inquit. Et ipse lætus quasi assentiens, Placet, inquam. Quod si placebit, cras aliquanto temporius incipere poterimus. Sic boni illi turdi inescati, sequenti die ad eamdem aream devolant: marsupia aureis numis plena in mensam effundunt, & ad me, Ecce, ajunt, domine miles, hos omnes ad serviendum tibi promptos. Respondeo, quamvis tantas divitias nunc quidem in

arca mea forte non haberem ; quidquid tamen esset , non minus vicissim ipsis paratum. Incipimus ludere varia , ut fieri solet , fortuna. tandem omni mea arte & tacitis Sajavedræ usus monitis , brevi ambos quingentis circiter scutatis emunxi. Sed nihil mihi erat gratius , quam quod uterque ludendi captus tædio ultro missionem in præsens flagitabat : sic tamen ut crastino die fortunæ quisque suæ rursus faceret periculum. Digressis omnibus , Sajavedræ , Minime consulum mihi videri ajo crastini diei fortunam rursus experiri : quam etiamsi quasi certam haberemus , verendum tamen esse , ne mulctati illi tam opimo bolo fraudem nobis alia via struerent. quapropter recte facturos si summo mane in viam nos demus.

CAPUT IX.

*Sajavedra in itinere Vitæ suæ
historiam Gusmano narrat.*

BONONIA digressi , Mediolanum magna celeritate contendimus. nec quiescere poterat animus meus , quamdiu Bononia oculis meis apparebat : sive quod periculum quod mihi licet innocentem paullo ante ibi creatum fuerat ,

scu

*Off. nrs
etiam
tunc ti-
ment.*

seu aliorum facinorum conscientia me
 terreret. Sic ergo uterque pisce magis
 muti iter facimus, cogitationibus quif-
 que suis occupati. Mihi hoc unum erat
 in votis, ut myopaxonem meum satis
 opulenta præda onustum in tutum ali-
 quem portum deductum viderem. at
 Sajavedræ animum, ut mihi ipse po-
 stea narravit, illæ cogitationes torque-
 bant, Quid de meo ingenio & mori-
 bus sentiendum: quid &, quantum de
 lucro ad se rediturum esset. Tandem
 ubi aliquanto longius jam progressi era-
 mus, Sajavedræ dico, non minus stul-
 te videri mihi eos facere qui in viâ seu
 itinere nihil, quam qui in foro multa
 garriunt. Quin tu ergo, inquam, mi
 Sajavedra, narras aliquid quo viæ tæ-
 dium fallamus, & præteritorum labo-
 rum obliviscamur. Ille oblatam sibi oc-
 casionem gaudens, Equidem luben-
 tissime, inquit, facturus sim quod pe-
 tis, si prius scire possim, an lucri illius
 tuis quidem auspiciis, sed non sine
 opera mea acquisiti particeps aliquo
 modo futurus sim. Nam etsi eam ma-
 xime ob causam, ut flagitium meum
 utili aliqua opera expiarem, me tibi
 quasi nexui mancipioque dedi, de te ta-
 men illud mihi promitto, nequaquam te
 opera mea plane gratuita usurum. Ego,

*Comas
 facun-
 dus in
 viâ pro
 vehiculo
 est.*

mi frater Sajavedra, inquam, quod factum est, infectum fieri non potest. Nemo hominum est quin aliquando impingat & labatur. unus hic, alius alibi. non tu solum, sed ego quoque erravi. Quis fuerim novi; non quid me futurum sit. illud ego experior, Necessitatem asperam quidem, certissimam tamen esse vitæ nostræ magistræ. O quam durum est illud: *Si non ut volumus, saltem ut possumus!* Scis quod redactæ fuerint res nostræ. Quod nos fecimus, crede mihi, fecisset quivis alius. non nego, à furti infamia fraudem hanc parum abesse. Sed ego, ut quidem tum res meæ se habebant, nulli marsupio, etiam patre & matre orbato, si vel mille habuisset scutatos, pepercissem. Quia ergo facile intelligis nullas mihi ex India argento aut præciosis mercibus onustas redire naves, nec Fucarorum mihi opes esse, non mirum tibi videri debet si videas me artibus parum forte apud severioris notæ homines laudatis utentem. Suadet hoc non venter modo, sed & ipse honor. ego enim vel pessimo letho perire malim quam quidquam de status mei decore remittere. Gallico quidem Oratori à puero fere servii: non tamen quod parentibus meis non esset unde me alerent; sed ut in rebus maximi momenti exer-

*Pauper-
tas male
suada.*

exerc
alicu
quod n
quam
comm
quise
est.
Justi
Capre
peccat
ris con
nume
vice d
parar
ab or
mnis
tur, p
mos
agun
arte
tu pu
pliciu
Quid
tis in
tis se
xtu pe
quod
rati,
mih
velle
tia; sic

exercitatus, ipse quoque dein Principum alicui utilem possem præstare operam. quò magis mihi enitendum est, ne quidquam meo genere & statu indignum committam. Suo quisque lucro, suis quisque commodis augendis intentus est. in quo multa sæpe incidunt quæ à Justitiæ semita aliquantum aberrant. Caput qui potest capere. soli infelices peccati poenam ferunt. Si tu luculentioris commatis fur esses, ex eorum puta numero qui multa aureorum millia una vice depeculantur: & favorem tibi comparare, & ipsum jus emere tibi posses, ab omni tutus periculo. at quorum omnis nequitia circa minutias consumitur, parvi, inquam, illi furunculi ad remos damnantur, aut etiam in furcas aguntur: non quod furati sint, sed quod arte sua parum scienter usi sint. Et quot tu putas malefici alicujus spectare supplicium qui illo longè sint digniores? Quid quod ipsi Judices sententiam mortis in eum ferunt quem malitia & flagitiis seu latenter seu specioso sub prætextu perpetratis longè antecedunt. Ad me quod attinet, mihi animus est nihil mirari, nullam ob rem indignari. ut alter mihi sonuerit, ita ego saltabo. Quod ais, velle te firmiter in mea hæere amicitia; sic tibi persuade, eam tibi nec fasti-

*Fares
inqua-
les.*

*Patrum
inter
Gusma-
num &
Sajave-
dram.*

dio nec damno fore. eo sum ingenio ut merita recte æstimare, atque etiam pro re nata remunerari possim. Ut vero mentem meam intelligas, sic habe. E re utriusque nostrum mihi videtur ut quidquid vel acquisitum est vel in posterum acquireretur tres in partes dividatur, quarum una tibi, altera mihi cedat. tertia vero utriusque usibus & necessitatibus serviat; atque instar sanctioris sit ærarii. Id quidem tibi promittere ausim, si ut hætenus ita porro operam mihi impensurus sis, intra paucos annos tantum prædæ te confecturum ut honorifice Valentiam in patriam tuam proficisci queas. nec operam tuam circa nescio quas quisquilias, in quibus comparandis hætenus desudasti, occupabo. Lucrosiorem nos exercebimus negotiationem, & minus periculosam. En paratam tibi tertiam partem: quam è vestigio tuis consignabo manibus. Deus faxit ut bene ac feliciter ea utamur: & reliquum navis nostræ cursum ita moderetur, ne vel in scopulos impingamus, vel in piratarum manus incidamus. Duci vix potest quam alacrem tum Sajavedra se exhibuerit. & quamvis par mihi esset, famulus tamen meus esse gaudebat. nec sane ego hominem consiliis meis aptiorem invenire potuisssem. Jam ergo

go omni posita diffidentia, Quia, inquit, spero æternam hanc inter nos fore amicitiam, totius vitæ meæ cursum aperte ac simpliciter tibi narrabo. Vulgatum est, tribus tantum veritatem dicendam, Confessario scilicet, Advocato & Medico: ego vero multo magis æquum esse puto ne amicum aut contubernalem quidquam celemus.

*Quibus
dicen-
dum ve-
rum.*

Patria mihi est civitas Valentia. Parentes habui inter Patricios non postremæ nobilitatis, mediocriter opulentos: quarum nomen forte in Hispania audivisti, Frater mihi fuit major natu æque infortunatus. Sed quid ego fortunam accuso? Imprudentia fuit & juvenilis ferocia, qua uterque abrepti, post parentum mortem res nostras male administravimus. Quum ergo paucis annis magnas opes dilapidassemus, utrumque desiderium invasit exterarum regiones perlustrandi, & honoris ac commodorum materiam alibi quærendi. Quia vero peregrinantibus facile aliquid sinistri poterat accidere; nequid in familiæ nostræ redundaret ignominiam, uterque nomen mutavimus. Frater quidem meus Latinæ linguæ apprime peritus, initio Joannes Martinez dici voluit: mox Joannem in Lugianum: & Martinum in Matthæum mutavit, Mat-

*Sajave-
dra vi-
ta.*

*Juveni-
lis im-
pruden-
tia.*

ihæus Lugianus appellatus. Quid illo tandem factum sit, nescio; nisi hoc tantum, Pererrata Castilia & Andalusia, ubi male fuerat tractatus, in Indiam navigasse, nec ego quidquam postea de ipso inaudivi. Ego diversam insistens viam, Barcinone in Italiam navigavi, & brevi tempore quidquid domo meum tuleram, in victum impendi. Tandem Neapolim ire cogito: cuius urbis splendor & amœnitas adeo mihi fuit deprædicata, ut quoad possem morari ibi constituerim. Brevi tempore in Lavernæ schola ita profeceram, ut paucos haberem pares. Quibus tamen omnibus artibus tantum acquirere non potui ut olus mihi esset unctiusculum, aut honestior paullo vestitus. Et quamvis, ut dixi, habilitate ad quævis furta & facinora nemini cederem; quia tamen adhuc eram juvenculus, molestissima aliorum qui inter hoc hominum genus regnum affectant imperia tolerare sum coactus. Horum omnis opera circa hæc consumebatur, quod dum regnum pervagamur, ostiatim circuibant, quærentes: Hicne habitat Titius? Hicne Mævius? An opus habet vestra Dominatio famulo quodam? An emere vultis aliquid mercimonii? Et quidem ad prætextum hunc commode usurpandum sem-

*Cave
Canem.*

semper aliquid à nobis ante aliis surreptum & ita reconcinnatum ut agnosci non posset secum circumferebant, & pro novo vendebant. Nonnunquam in stabula irrepebamus, ubi fere semper aliquid erat quod onustiores discentes faceret, atque adeo ne habenæ quidem, si equisonis aut aliquod aliud pallium non compareret, aut capistra aut lora, aut strigiles nostras effugiebant manus. Quod si forte ante rem confectam superveniret quis, solutis ligulis in angulo aliquo tamquam ventris, onus dejecturi in talos confidebamus: nec conviciantes deprecabamur, sed necessitatem excusantes, inclementiam miseros homines tam immerito excipientibus exprobrabamus. Etiam ipsas ædes nonnunquā ingrediebamur, obvium quodcumque involatur, deprehensi ante furtum, lachrymabundi stipē postulabamus. Ecclesias, Conciones, *Asutia*
Picaria
ca.
O hypo-
crite.
 Processiones singulari cum devotionis specie frequentabamus; ubi quanto major erat populi concursus tanto certior nobis & copiosior erat messis. Quin si integrum quid, quantumcumq; vile, auferre non poteramus, dependens aliqua à veste lacinia, aut è sinuoso volumine acutissimo resectum cultro frustum in prædam cedebat. nec quidquam erat

quod non esset usui. Si quando ad mercatum, aut aliam aliquam solemnem panegyrim proficisceremur, tanto licentius per rusticorum casas vagabamur quanto minor erat aliis operibus occupatorum cura! In primis mirabili arte gallos, gallinas, capones in ipsa terra piscandi artem tenebam, & non minus scite quam sedulo exercebam. ea si non successisset, carnario insidias struebam: quæ raro admodum fuerunt irritæ. Tandem quum illo ipso tempore novus Prorex Neapolim venisset, nobis quoque eò properandum existimavimus. Quid multa? ipsius primi diei negociatio ita mihi successit, ut honesto me amicum vestitu. quod quidem postea ad multas res fuit perutile. Socius mihi erat, qui famulus quondam fuerat Regentis de Consilio Callaterali (sic vocant) qui ut in urbem venimus, statim ad pristinum herum & patronum se contulit; quem agnitum ille non humaniter solum excepit (fideliter enim servierat) verumetiam quidquid ipsius causa faceret, facturum se promissit. nec promissit tantum, sed & re ipsa præstitit. Neque enim fieri potest quin si mensæ sapius assideas & è catino sumas, labra unctiuscula referas. nec fieri potest, quin si maliciarum hoc transeas

pela-

*Panegy-
res furi-
bus lu-
croso.*

*En de-
generem.*

pelagus, Christophoro aliquo indigeas
 qui labra tibi abstergat. Sodali meo pa-
 tronus statim negocia quædam, in qui-
 bus paullo honestior occupare se pote-
 rat, demandavit: sub cujus comitatu &
 protectione nos tanquam sub alis late-
 bamus, nec quisquam erat qui contra
 nos vel hiscere auderet. Ejus nos moni-
 tis omni in re utebamur: quæ inprimis
 ad id proderant ut sciremus ubi timore,
 ubi confidentia opus esset. Die quodam
 quum nullum fecissem operæprecium,
 & puderet me tamquam fucum ad præ-
 sepe inanem reverti, ædes primarii cu-
 jusdam civis magna confidentia non
 aliter ac si meæ essent, ingressus sum.
 Audieram enim vulgatum proverbium,
 Timidum chirurgum numquam bo-
 num esse. idque ipsum in Hispania pue-
 ris caute ac tarde incedentibus acclama-
 re solent: *Anda, anda, que parece, que vas
 à hurtar, id est, ambula confidenter, ad in-
 star ejus qui furatum it.* Versis in omnes
 angulos oculis, semineam video vestem
 holosericam mensæ impositam. ubi tu-
 ta omnia animadverti, sublevo vestem,
 & sub sinistro condo brachio. ecce ve-
 ro in ipso domus limine patrem fami-
 lias mihi obvium: à quo rogatus quid
 ibi haberem negotii & quid portarem,
 vestem monstro. ajo, sartorem me esse,
 & à.

*Audacia
 furibus
 convenit.*

*Sero plateamque
furta de-
prehenduntur.*

& à matrona accersito reconcinnandam mihi vestem datam esse. ille, Bene, inquit. Tu vide ut propediem illam tua manu, ut iussit illa, reconcinnatam referas. quum ille jam limen scanderet, dicto citius ego me proripio, & plures gyros quam hirundo per plateas maxime averlas faciens, in noto stabulo prædam depono. Hujus rei spectator socius meus mihi narravit, paullò post heri ingressum audisse se totam familiam tumultuantem, quæ nimis sero vestem ablatam scenserat, tum accurrentem patrem familias, animadverso errore suo; risui fere quam indignationi propiorem, ministros undiquaque per plateas circummisisse qui furem perquirerent. Sed jam ego evanueram. In festinatione tamen ille me ita notarat ut postea posset noscere. In aliis ædibus simili omnino modo deprehensus, occurrenti quoque paullò extra limen ædium domino, & quid egissem, quid ferrem roganti, respondi, portare me nescio quid mearum vestium, quas argentaria circumventus inopia apud danistam vellem deponere. ille indignabundus, Ergo tu, inquit, homo insulsiissime ædes meas à danista habitari putasti? Apage te nequam, cum tuis centotibus. Quod quidem ego sedulo feci; non meis, sed ipsius cen-

centonibus onustus. Erat vero mihi aditus quoque ob ejus quem dixi hominis familiaritatem, in Comestabilis palacium: ubi aulici singulis noctibus lusum in multam usque noctem producebant. Quatuor stabant eo in conclavi mensæ, sericis stragulis opertæ, & binis candelabris argenteis instructæ. his ego jamdiu insidias struxeram: quæ tandem successerunt. Curaveram mihi duo ejusdem omnino figuræ & magnitudinis candelabra è stanno fieri: quæ mecum ferens, in angulum aliquem, dum lusus ferveret, secedebam, omnibus me è ludentium ministris aliquem esse creditibus. Quadam nocte duo ludentium in una mensarum quum deficiente candelâ novam rogassent, nec quisquam præter pedisequum, in angulo stertentem præsto esset, accurro, & candelabra foras portans, argenteis in saccum conditis stanneis candelas impono, sicque in mensam restituo. inde cautissime tamquam feles è columbario me subduco. ne vero furtum dispalesceret, tam hæc quam alia alibi à me sublecta vasa argentea in unam massam conflavi: quam duci & antesignano nostro tradidi, sine periculo aut suspitione (erat enim homo bonæ existimationis) vendendam. & precium quidem ille tam mihi quam

O assuetissimum nequam.

*Etiam
fides in-
ter la-
trones.*

quam aliis optima fide reddebat, sibi ta-
men servata quinta parte, quæ sanctius
quam ullum Indicarum mercium ve-
ctigal ex omnibus nostris proventibus
solvebatur. Et quidem apud hunc ta-
bulæ accepti & expensi asservabantur.
ac si quando ipse numis opus haberet,
singuli quantum veller contribueba-
mus: quod ille postea optima fide red-
debat, multum in eo nequissimo illi A-
lexandro dissimilis, qui omne fere com-
modum ad se derivabat, quum pleraque
omnia nostro maxime agerentur peri-
culo. Sic vero inter nos constitutum fue-
rat, ut dum alteri furtis vacant, alteri
eventum diligenter observarent. Quod
si fiebat ut quis in ipso furto deprehen-
sus esset, alter ille tamquam bos in mise-
rum incurrens, clamabat: Quin tu ne-
quissime quod furatus es restituis? &
unum vel alterū impingens colaphum,
Quin tu sceleratissime, ait, quantocyus
ex oculis nostris discedis. quem ego, si
host hac videro. Et plerumque circum-
stantes hunc pro honesto habentes ho-
mine, qui singulari pietatis zelo hæc ita
diceret ac faceret, etiam manifestarios
fures ita dimittebant. Quod si, uti non-
nunquam contingebat, aliqui essent qui
comprehenso tenent, non tam facile
dimissuri, accurrebant alteri ex nostro

grege,

grege, & precibus primum agebant, dicentes: Quin tu, vir optime, nequā hunc furem, prius probe depexum, missum facis, cui à liētoribus comprehenso, fame in carcere moriundum erit. ecquid autem id tibi proderit? inde in ipsum furem conversi, nihil reluctantem pugnis ac pedibus impetebant; interim effugiendi viam quasi aperiebant. Quod si pertinacior aliquis ne sic quidem nocentem amitteret, de industria rixas ciebant, ac velut globo factō, manus conferebant; ex quo fiebat ut major tumultus minorem sopiret, reus interim per turbam elaberetur. Etiam nonnunquā statim in pedes nos conjiciebamus, velut cursu cum iis qui nos persequabantur, contendentes, ac fere semper palmam auferentes. Nam præterquam quod timor pedibus alas addit, per angustias & viarum amfractus facile nos subducebamus: Quid multa? Tot modis officium nostrum, Lavernionum scilicet, faciebamus, ut vix cujusquam calamo describi queant. Quadam autem die, dum extra urbem obambulo, video in ripa fluvioli mulierem lintea recens lota & soli ad siccandum exposita servantem. Maximus erat æstus, quem illa ut vitaret, sub proximæ arboris umbram se receperat, plane (neq; enim me vide-

*Serius,
oculus
semper
malefici
cum pu-
nitur:*

*Etiam
pueri ri-
emendi.*

viderat) secura. Dum illa sub arbore jacet, adrepo, & indusia aliquot, etsi nondum sicca, convolvo, sicque non animadversus non fugio quidem, sed tantis passibus abeo, ut illa suspicata quod erat, recensito velut manipulo, absentes facile deprehenderit; meque magno cum clamore persequi cœperit. Pergo ego quasi illud nihil ad me pertineret, ire viam meam; mature prædam è manibus in viam demittens. Sperabam namque mulierem recuperato quod amiserat, quieturam. At illa tum demum multo horribilius vociferari, deos hominesque in auxilium vocare. quo clamore vicini tam homines quam villatici canes excitati, acerrime & ipsi me persequuntur, pueri inprimis aliquot valentuli, quid circumventum me undique suæ potestatis fecerunt. ex eo sane tempore gentem hanc minutam, quam semper antea contemseram, timere cœpi. Hæc narrante mihi Sajavedra, in mentem mihi venit quod Madriti evenit. Homo ibi erat vino ita deditus, ut quotidie fere è tabernis ebrius (quod non ita frequens in Hispania spectaculum) prodiret. Quodam die dum ebrius titubante gressu in publico ambulat; ecce magna puerorum caterva à tergo insequens ructanti non verbis modo, illu-

illudit, sed latus quoque fodit. Ille com-
modum tandem locum nactus, tergum
muro obvertit, & arreptis aliquot lapi-
dibus, Satis, inquit, o boni, officii caussa
me comitati estis: proque hac comi-
tate vobis ago gratias. Sed jam moneo
ne nimis sitis officiosi. Hoc loco ego
terminum vestro conductui statuo:
quem si transieritis, has ego & quos-
cumque alios apprehendero lapides in
occursum vobis mittam, longiusque
vos comitabor quam vos me comitati
estis. Pueri ubi illum serio hæc dicere
& agere viderunt, statim dilapsi sunt.
Idem si Sajavedra fecisset, expedisset
sefe forsitan. Sed ad rem. In hoc tu-
multu (pergit Sajavedra) lictores super-
veniunt; in carcerem me abducunt. De
sinistra mea fortuna ego Capitaneum
meum edoceo: qui me quid dicendum,
quid faciendum, quam diligentissime
instruxit: deinde Notarium seu Pro-
curatorem accessit, dicens: Parentes
meos in Hispania nobilissimos jamdiu
sibi notos, verisimile non esse tale
delictum à me commissum. quod si
tamen, (uti non crederet) commissum
esset, necessitati, quæ miserum pre-
meret, & fami condonandum. Reculas
esse nullius fere precii, quæ jam in ve-
rum dominum redierint, ea me esse ge-
neris

*Evadit
sepe ma-
lescio:*

neris nobilitate, quæ tam levi delicto merito veniam impetrare debeat. Nec prius destitit causam meam agere quam à Judice ut dimitterer obtinuit. Sed ô me infortunatum! Jam pedē alterum carcere extuleram, quum ecce infauſtis avibus occurrentem mihi illum ipsum à quo supra in holosericæ vestis furto deprehensum me dixi. erat vero is præcipuæ auctoritatis Actuarius; & tum quidem uni è captivis liberationis adferbat sententiā. Ubi me vidit & diligenter contemplatus est, Non ego te novi, inquit, pessime nequam! ecquando tu vestem holosericam reconcinnatam à te refers? *Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.* Ille magno impetu me in carcerem retrudit, & custodi ut diligenter me asservet mandat. Quam genus hoc ad ejusmodi imperia promptum sit, experti nōrunt. Reducor, & compedibus manicisque constringor. post dies aliquot, cognita mea causā, sententia multo asperior in me fertur. Qui indusiorum causā in carcerem conjectus eram, sine indusio, vel potius ad umbilicum demisso, educor, & virgis cæsus urbe ejicior. Sed nosce hic quorundam fatuitatem. Si Actuarius ille mecum pacisci voluisset, facilimum mihi fuisset furtum restituere. nunc ego verberibus, ille damno

*Sed in
eosdem
recidit
cassēs.*

*Furum
brabeja.*

dan
nec n
lista h
ni, ibi
cilim
amici
mam
monst
lentas
quam
repor
vehem
pœn

Saja
la
d
ej
ma
con

Hæ
a
mus.
tos ha
injecer
namqu
Credet

danno non mediocri fuit multatus. nec honori ipsi mea fuit infamia. Relicta hoc modo Neapoli, Bononiam veni, ibique (pares enim cum paribus facillime congregantur) cum Alexandro amicitiam contraxi : cum quo dein Romam profectus, ejus consilio, & demonstratione cum sociis multas luculentas prædas feci : inter quas & illa fuit quam de Vestræ Dominationis peculio reportavimus, cujus quidem facti me vehementissime pœnitet, & æternum pœnitebit.

CAPUT X.

Sajavedra Mediolani in popularem quemdam suum incidit, mercatoris ministrum, ejus ductu & suggestu Gusmanus astutissimum furtum committit.

HÆc dum narrat Sajavedra, jam ad urbis fere portas processeramus. mihi vero dici non potest quantos hæc Sajavedræ historia scrupulos injecerit ; qui deinceps animo meo numquam penitus eximi potuerunt. Credere non poteram homines nobili

*Generosi
ad infamiam
non de-
mittunt.*

bili prognatos genere ad ea flagitia pro-
cedere quib. & ipsi & majoribus extre-
ma confletur infamia : inprimis ut furtis
sefe obstringant. Duo sunt homini in-
primis necessaria, Res, & Honor. Et quam-
vis proculdubio Honor omni Re precio-
sior sit; sic tamen existimo qui Rem alte-
ri rapit, Honorem quoque simul auferre.
Tanti enim quisq; sit quantum in re ha-
bet: qua amissa, mox vilior eris projecta
alga. Sæpe illud mecum considerabam: si
Sajavedræ à parentibus tantæ opes fue-
runt relictæ, cur miser tam infami se de-
dit flagitio, furto scilicet? Cur pannosus,
famelicus per summa vitæ pericula sic
oberrare, quam domi inter cives quietus
& honoratus vivere mavult? Qui malum
faciunt, faciunt boni alicujus consequen-
di gratia. at dum malum patimur, nulla
boni vel umbra sese ostendit. In alteram
partem sic mecum cogitabam: Forfan
puer admodum, ut & ego, parentes
amisit; aut à tutoribus (quod non raro
fit) bonis eversus est. Mox ad primas re-
diens cogitationes sic ratiocinabar: esto
verum quidquid de suo genere Sajave-
dra dixit. Cur ubi ad id ætatis venit ut
bonorum & malorum sciret delectum,
consilium ac vitæ consuetudinem non
mutavit? cur non potius Martis quam
Lavernæ signa sequutus est? Sed etiam
ad

*Malefici
merito
suspecti.*

ad hoc mihi ipse respondebam: Cur tu quoque, mi Gufinane, ad sanctiorem non redis mentem? cur honorem tuum seu existimationem infamibus artibus sustentare pergis? Cur non tu quoque militibus manipulis adscribi te patere? Damnas in altero quod in te tibi placet. At militiæ labores & pericula te absterrent. Quasi vero furum vita non multo maioribus periculis & æ umnis sit obnoxia. Equidem vix omnes Jurisconsultos tanta in medium Consilia allaturos puto quantis bono furi aut la-

*Laufer
nionema
urces.*

vernioni opus sit. nam valde erras, si non & hic certos dignitatis, scilicet, gradus esse existimas. Æmulatio certe non minor est quam inter vel eruditos vel opifices. Ex iis quæ ex Sajavedra audiveram, ipse quidem cum fratre suo parvulus aliquis Delphino adnatans pisciculus; ex iis autem quorum mihi eram conscius, ego balæna mihi videbar. Occupabantur illi circa turba rerum fere nihili: idque sine ulla fere arte, nisi quæ furum propria est, faciebant. nesciebant forte *Plus ultra* esse. Almonaci (qui pagus est Toleranti regni) communi sumtu linter aqualis, in quo jumenta potum caperent, factus fuerat. Quum unus diceret nimis altum, alius, nimis depressum esse; prætor loci ipse

S

acce-

accedens, inclinato corpore quasi periculum commoda fecit aquationis; sicque duos aut tres passus retrocedens, Profecto, inquit, nihil amplius est quod caussari quisquam possit. Quia enim ego valis labrum commode possum attingere, nulla etiam alia bestia, puto, erit altera quæ eodem pertingere non possit. Sic sunt quidam, qui ubi factum aliquod vel audiunt vel vident ingeniosi ab hoc vel illo factum, eandem dexteritatem de se sibi promittunt: quibus tamen id dici posset quod alius quidam rusticus ex eodem pago dixit; ubi quum duo inter se de certo quodam jumento contenderent, utrum mula esset vel equa, accedens tertius, & jumentum diligenter contemplatus, tandem arreptis & utrique monstratis auribus longioribus, *Hic*, inquit, tam certo est asinus quam pater meus. Qui fur esse vult, operam det ut sit cum honore; nec ad vilia se demittat; quales sunt qui res nihili aut certe non magni precii passim sublegunt, deinde nihilominus ad patibulum ducuntur. Et huiusmodi quidem ubi ad primipilares venerint, in extremis habentur, nec ad tribum admittuntur nisi tributum solyerint. His idem dici possit quod Chiapinum Vitellium magni nominis ducem dicere solitum ferunt:

Qui

*Ridiculi
rustici
dictum.*

*Fures
tribubus
tribus.*

Qui merces suas non novit, optime fecerit si tabernam claudat. Ad me redeo : qui etsi prioribus annis nemini in arte hac cesserim, jam tamen longa desuetudine eam dedidicisse mihi videbar. Optimus omnium rerum magister usus est seu exercitatio: sine qua etiam splendidissima ingenia quasi rubigine obducuntur.

Mediolanum ingressi ego & Sajavandra triduum fere in hospitio nos continuimus. Pruriebat quidem mihi ludendi desiderio animus : sed verebar ne inciderem in homines de Militia, qui *Militia lusus.* semper ludunt cum Malitia. & fieri poterat ut prærogativa quam Sajavedræ dexteritas ante mihi subministraverat, uti non liceret, illis alia uti liceret. Dum quodam die lustrata magna urbis parte, in foro obambulo, video juvenem vultu & habitu nescio quid alacre simul & modestum præ se ferentem ad Sajavedram accedere, & mutua facta salutatione satis longum sermonem miscere. Statim animo meo injecta fuit suspicio in me measque sarcinulas nova cudi consilia: eoque diligentius omnes eorum gestus observabam. intervenire ipse nolui, ne suspicionem meam proderem, aut colloquium illorū seu consilia, quæ nesciebam obfutura an profutura mi-

*Suspicio
quando
jesta.*

*Aquile-
ra qua-
lis.*

hi essent, turbarem. Quod si illo sine me vidissem abeuntes; jam ante viam mihi ad hospitium compendiosiores prævideram, qua utrumque præverterem. Sub prandii tempus, abit alter ille juvenis: ad me reversus Sajavedra ne mutit quidem. unde suspicio mea valde fuit aucta insidias mihi meisque fieri sarcinulis. Est quidem suspicio instar radentis vermis, qui animum, ut teredo lignum, exest: nec facile in aperti & sinceri animi hominem cadit. Si tamen ingenium fraudulentum hominis perspexeris, nihil vetat quin nihil ipsi fidas. *Metuo Danaos & dona ferentes.* Silco & ipse tandem vero continere me non potui quin Sajavedram interrogarem, ecquid hominis ille esset quum in foro constitisset & colloquutus esset. Videri mihi Romæ à me visum. Numquid, inquam, Mendoza ei nomen. Ille, non Mendoza ait, sed Aquilera vocatur. & sane rapax admodum & ad omnem prædam sagacissima est aquila. Fuit is non ita pridem nostri gregis. Litteras pingit scite admodum. arithmetices etiam est peritissimus. Ut verum fatear, grande ille mihi persuadere voluit facinus, non brevibus Gyris tantum & carcere, sed & Tarpeio faxo dignum. Narravit mihi qua occasione & quo sine in hanc urbem venerit.

nc

ne autem interea dum consiliorum suorum senatum convocat, tamquam vagabundus lavernio deprehenderetur, collybistæ, seu usurario, seu mercatori mavis (hodie enim confusa hæc nomina) operam suam addixisse, jamque annum & eo amplius, fideliter & ad heri gustum præstitisse; non alio fine quam ut tamquam mulus septennis, ubi occasio se tulerit, calcibus vel herum vel quemcumque alium impeteret ac prosterneret, sicque aufugeret. Petiit insuper à me ut socium me adderem; multa proponens quæ luculentæ prædæ spem faciebant. Sed nihil mihi placebat, duas potissimum ob causas; & quod præsentia mea sorte omnino contentus essem, ut meliorem vix optare possem: & quod in mutando vitæ statu seu conditione cautissime ac non nisi rebus omnibus ad amissum pensiculatis procedendum esset. Parva præda utrumque parum juvare poterat; luculentæ exigua spes erat. nam & vix quatrimum latere, effugere vero non facile poteramus. & certum erat in deprehensos supplicium. Et licet uterque multa ex tempore à nobis excogitata in medium adferret, nihil tamen erat in quo possem acquiescere. At ubi finis consequendi nulla spes est, principia temeraria sunt, media frustra-

nea. Sic ergo à me ille discessit, ipso etiam monente tempore: ut qui herone tantillum quidem, uti semper hætenus, in mora esse vellet. Non omnem Sajavedræ hic sermo mihi exemit scrupulum: quamvis vero non omnino dissimilaneus mihi videretur. Sumto pallio cum Sajavedra per urbem aliquantulum obambulo. in hospitium inde reversus, ne verbo quidem ejus quod dixerat Sajavedra mentionem facio: totus eam in curam ne os mihi sublineretur, incumbens. In meis Argus eram: in eo quod Sajavedra mihi de Aquilera dixerat, Ulysses, varias animo machinationes agitans quibus operæprecium aliquod fieri posset: certus tamen nullam aquam ingredi nisi vado prius bene tentato & explorato. Stultorum est ob exiguum lucrum, magnæ jacturæ subire periculum. Quid enim ego totas noctes curis & machinationibus insomnes transigam ob vilem aliquam rem, cujus acquisitæ precium vix unam in cenam sufficiat? Quia ergo suspicabar posse nobis Aquileræ operam maxima afferre emolumenta, domum reversus ad Sajavedram, Tu inquam, (totus enim cogitabundus sedebat) vix apud te esse mihi videris. ita te sorte mercatoris illius cui Sajavedra servit, pecunia sollicitum habet.

*Etiam
mali
gaute
proce-
dunt.*

bet. Equidem ejusmodi inventionibus
 seu machinationibus Archimedi non
 cessero: si modo aliquid esset in quo uti-
 liter talis opera collocari posset. Quid,
 inquit ille, utiliter? Parumne videntur
 tibi viginti ducatorum millia? ut de pan-
 nis aliisque mercimoniis nihil dicam.
 Ergo non mirum, inquam, quod curas
 tuas in rem tantam jacias. Sed quid in-
 venisti? An machinā aliquam habes qua
 tam dives oppidum expugnemus? Ille, *Mercēs*
 Nihil admodum, inquit, quin etiam *laborē*
 quanto magis cogito, tanto minus vi- *par sis.*
 deo. Quoniam igitur res tanta est, in-
 quam, quam partem mihi dabitis si ego
 utile aliquod consilium invenero, quod
 voti compōtēs nōs faciat? Domine, ait
 ille, & ipse & mea omnia jamdudum in
 tua sunt potestate, de quibus pro arbi-
 trio tibi licet disponere. Ad Aquileram
 quod attinet, cum ipso agendum est: nec
 dubito quin facilem se præbiturus sit.
 Abi ergo, inquam, & quære hominem,
 & ut quando commodum fuerit, ad me
 veniat roga. Cave autem ne quisquam
 te cum illo loquentem videat. Postridie
 condito loco venit ad me Aquilera: è
 quo etiam minutissima quæque ad heri
 personam pertinentia exquiro: inprimis
 quantum auri & argenti, & cujus mone-
 tæ, ubi, & in quibus loculis haberet.

138 PROSCEN. VITÆ

*Aquile-
re hiffo
ria,*

Ille sic exorsus est: Animadverto, domine, mei apud Dom. Vestram à Sajavedra factam esse mentionem. De me vero sic habe: Genus mihi plebejum: pater, nauta. In paupertate natus ingenium tamen ad quævis habile mihi Natura largita est, quod puer ad scribendi & computandi artem applicui. Adolescens inde cum æqualibus aliquot exterarum adii regiones, variis artibus victum quærens: ubi interim nonnulli è nostro grege Justitiæ hærunt: cui ego quoque ceu non minus merita debebar hostia. Sed servatus Dei benignitate, quum ante annum & paullo amplius in hanc urbem venissem, operam meam divitibus quidam mercatori locavi: qui ante quatuor circiter menses omnes Rationum suarum libros meæ permisit curæ, ætarii vero claves solus ipse in sua habet potestate. Et fateor non semel à me initas rationes quibus opimo aliquo bolo hominem possem emungere: sed periculi metu hætenus fuisse deterritum: quod tamen subire non detrectem, si magnum aliquid & diu profuturum patrandi detur occasio. Cogitationem hanc meam Sajavedræ revelavi, ut eum quasi Achatem mihi adsciscerem, quem olim nostram ad ejusmodi negotia maxime idoneum & quasi à Natura factum:

etum : eoque ubi me accersitum vidi ,
 magnam spem opulentæ prædæ sine
 magno periculo ex herili agro agendæ
 concepi. Quod ad heri mei facultates seu
 divitias attinet , scio ego (vidi enim &
 quotidie video omnia) plusquam viginti
 ducatorum millia possidere. Numi qui-
 dem binis ferreis cistis inclusi sunt. &
 ante paucos dies idem tria scutorum
 millia in sacculo quodam nigris macu-
 lis distincto recondita earum alteri in-
 tulit : inter quos scutatos nullus omnino
 est simplex , sed omnes vel dupli vel
 quadrupli. & hi quidem eò à reliquis
 seclusi sunt , quod nescio cui alteri mer-
 catore summam eam feneri dare consti-
 tuerit. Sed intelligo illum conditiones
 detrectare, quæ sunt, ut ipsa usura , quæ
 enormis admodum est , ex ipsa summa
 in antecessum detrahatur ; tota vero
 summa in obligatione exprimatur , his
 verbis additis , *Gratis præstari*. Quid de
 illo ego dicam ? Homo est unus omnium
 maxime toti Civitati , ob immodica fe-
 nera & varias alias fraudes exosus : &
 certò scio neminem esse qui non male
 factum ei velit. Nomen deinde ho-
 minis , ædes , tabernam , capsularum in
 quibus pecunia asservabatur notas, alia-
 que omnia tam dilucide indicavit ut in-
 rem præsentem me duxerit, & singula di-

*Huic
 scilicet
 recte
 credas.*

*Avari
 & usu-
 rarii
 omnibus
 exosi.*

gito quasi demonstrarit. Rogavi, an clavium posset habere copiam. Facile, respondit Aquilera, ut quæ eidem quibus ceteræ claves annexæ essent catenulæ: quas omnes non raro sibi traderet, ad expromendas merces & reliqua quæ in diem viderentur necessaria: tunc tamen, ut qui & avarus & suspiciosus sit, nusquam avertere oculos priusquam reddantur, verentem scilicet ne scrinia expilentur. Jussi ergo ut ante omnia clavium quas vellem formas ceræ impressas ad me perferret. illud restabat, ut constitueremus inter nos quid & quantum ex tot illis bonis esset involandum; ea adhibita cautione, ne id nimium esset, ut quod tam facile expediri non posset; neque etiam nimis parum, quod non multum utilitatis esset allaturum. Commodissimum visum fuit arietem ad eam capsulam admoveere in qua tria illa de quibus supra dixi, ducatorum millia aservabantur: quæ inter tres æqualibus portionibus dividerentur. Illud unum mihi, curæ erat ne magno me committerem periculo, sed furtum hoc ita patrarem ut, præter utilitatem, etiam honori esset. Quod ut tanto lubentius facerem, Sajavedra & Aquilera sic mecum pacti sunt, ut tertia pars prædæ integra mihi cederet; deinde reliquæ duæ partes

*Nec nimium:
nec parum.*

tes æqualiter inter nos dividerentur. Accep-
tis ab Aquilera formis, claves mihi
fieri curo: de quibus Aquilera quam dili-
gentissime nos edocuit quæ ad taber-
nam, quæ ad scrinia pertinerent. Eidem
dixi, velle me postero die herum ipsius
accedere. arrigeret tum aures, & verba
mea diligenter notaret, ut ex iis deinceps
consilia quoque sua moderaretur. simul
rogavi, ut quotidie sub vespertinum cre-
pusculum certo loco ad nos veniret.

Sequenti die ad tabernam merca-
toris me confero, & audiente Aquilera, hæc fere cum ipso loquor: Esse
me Nobilem Hispalensem. ante paucos
dies certorum negotiorum causa in
urbem venisse, quæ ante nuptias quas
jam tractarem, maxime expedita vel-
lem. attulisse vero mecum tria circiter
ducatorum millia. diversari in hospitio
maxime frequenti. & licet claves ejus
capsulæ in qua numos illos meos repo-
sitos habebam mihi datæ essent; vereri
tamen ne alii earum similes haberent;
sicque aurum illud mihi surriperetur.
Monitum autem esse à quibusdam ami-
cis, posse me facile hoc metu liberari,
si quidquid mecum haberem numorum
apud ipsius Dominationem deponerem,
bona fide quandocumque vellem
postea reddendum. Rogare me ergo

*Gusma-
ni con-
gressus
et mer-
catore.*

*Non ea-
dem co-
gitant
asini
& aga-
fo.*

ut eos numos diebus aliquot apud se esse pateretur. id me magni beneficii loco habiturum, atque etiam remuneraturum. Hæc quum ego iis gestibus & verbis quæ maxime fidem conciliarent, eloquutus essem, ille non modo in hac verum etiam aliis quibus posset rebus lubentissime se mihi gratificaturum respondit. Credo equidem utriusque nostrum tum idem fere fuisse propositum, idem consilium, eandem mentem: nec minus illum meæ quam me ipsius pecuniæ inhiasse. Discedo, ita ut dicerem me ad hospitium ire, ut pulcrum illud depositum asportarem: cum eoque paullo post rediturum. Ubi in hospitium venimus, Sajavedra quasi attonitus rogat me, unde tria illa ducatorum millia sumturus essem. Subridens ego, Quid? inquam non tu jamdudum illa ad mercatorem deportasti? Quum & ipse rideret, Quid tu, inquam, rides? equidem hoc scio meum illud depositum in eo quem Aquilera mihi designavit sacculo bene & recte asservari, nec quidquam inde mihi perituum. Sed amico illi nostro dic, ut post octiduum ad nos veniat, & librum aliquem rationarium heri sui secum afferat. Dum telam hoc quo dixi modo, cœptam pertexere studeo, & animum nunc huc nunc illuc di-

vis

vido, quodam die quum jam uterque in lectum decubuissemus, Sajavediam & ipsum, quod in tota re parum adhuc prospiceret, fere insomnes noctes agentem, sic alloquutus sum: Scito, mi Sajavedra, Asinum gravissime olim ægrotantem, & jam morti vicinum, rogantibus amicis & filiis (quorum sanè infinitus propemodum est numerus) tale testamentum fecisse. Jubeo ut post mortem meam lingua mea detur adulatoribus & calumniatoribus. cauda cholericis & iracundis; oculi, lascivis; cerebrum alchymistis, Astrologis, Judiciariis, Arbitris & machinatoribus; cor, avaris; aures, seditiosis & delatoribus: os, Epicureis, epulonibus & bibonibus: ossa, pigris: lumbi, superbis: spina dorsi contentiosis: pedes posteriores Procuratoribus, anteriores, Judicibus: caput, Causfidicis, scribis & Notariis: caro pauperibus: pellis autem inter nothos meos dividatur. Quorsum hoc? inquis. Ed. nolo ego, ut dum Aquilæræ ductu & suasu mercatoris illius auro tendimus insidias, Aquilera illud parum quod habemus nobis subducatur: sicq; Testatoris nostri pellem, qua culpam nostram & inertiam tegamus, solam nobis relinquat. Et profecto dignus palma fureit Aquilera si os nobis sublinat, Quod si velit

*Asini
testa-
mentum.*

*Fraudatores
fraudantur.*

lit facere, non fortasse ei deerit occasio. Ut enim fallaciam hanc ad optatum finem perducamus, necesse erit ut decem illos ducatos, quorum quilibet denos valet simplices, ejus fidei permittamus: quam ille summam forte non aspernabitur, neque ea nos circumducere & fraudare religioni habebit? Quid ergo si eam rationem ineamus, ut ab ipso tantundem quanti summa illa est, sub alia quadam specie sumamus? Hic Sajavedra, Nihil ait tali cautione opus esse. eam esse Aquilæræ fidem, multis experimentis sibi cognitam, ut non modo talis summula, verum etiam quantacumque alia recte ipsi credi possit. Noster enim, inquit, mos sic habet, ut erga socios fidem inviolatam servemus. quod si ille centum illos ducatos interverterit, fiet id meo periculo, tamquam pro Aquilæræ fidejубentis.

CAPUT XI.

*Gusmano belle succedit furtum.
Is, Aquilæræ promissa data
portione, cum Sajavedra Ge-
nuam abit.*

*Spes
qualis.*

EST quidem spes miserorum omnium velut asylum quoddam: illud tamen

ramentum habet incommodi quod & nihil
 certi promittit, & à metu raro sejuncta
 est: eamque ob causam animos homi-
 num sæpe magis cruciat quam solatur.
 Quam diversis cogitationibus animos
 duorum illorum meorum sociorum,
 quibus vix scintilla consilii mei adhuc
 alluxerat, distractos ac veluti discer-
 ptos fuisse putas? Ubi ad constitutum
 diem adfuit Aquilera, librum quem se-
 cum attulerat evolvo: quæro folium cui
 inscripta erant quæ octo proximis retro
 diebus mercator egerat. annoto hæc
 verba: *Deposuit apud me Don Ioannes O-*
sorius tria ducatorum millia, inter quos de-
cem sunt qui denos valent, reliqui omnes
quadrupli sunt & dupli. Idem præterea Re-
galium duo millia custodiæ meæ commisit.
 Totum deinde hoc quod scriptum erat,
 litura, ut fieri solet, deleui: ad mar-
 ginem vero, mercatoris manum doctis-
 sime imitatus, adscripsi, geminatis pro
 more verbis, *Restitutos esse.* Inde librum
 Aquileræ reddi, simulque decem illos
 ducatos decuplos; ac iussi ut per occasio-
 nem è capsula qua tria ducatorum millia
 asservabantur, quinquaginta duplos
 auferret, eorumque loco decem hos
 reponeret. Duas etiam eidem dedi sce-
 dulas, quarum uni inscriptum erat: *Tria*
hæc ducatorum millia sunt Don Ioannis Oso-
ris.

Mercen-
ariales
astutias

vii. alteri : *hic sunt duo Regalium millia, ad Don Ioannem Osorium spectantia.* Monui insuper, si forte in illa in qua tria ducatorum millia erant capsula alia esset scedula, illa ablata, solam meam relinqueret. alteram vero illam de duobus Regalium millibus certo cuidam immitteret sacculo, quem ille certis mihi notis descripserat, & in quem quotidie adventitiam pecuniam reponi dixerat. His onustus mandatis discedit Aquilera, eaque nocte ad unguem omnia exsequitur. Certior factus ego sequenti die ad tabernam mercatoris lento admodum gradu eo, pone me sequente Sajavedra. Credo illum; ubi me vidit, magna exultasse læticia, ut qui tria illa ducatorum de quibus dixeram millia in sua jam potestate habere sibi videretur. Atqui ego illa non allatum, sed ablatum veneram. Postquam consalutavimus, audientibus qui aderant (erant vero non pauci graves & honorati viri) ajo : Famulum hunc meum cras ego huc mittam ejus quod scis causâ. tu velim ne in mora sis; isque ad me quamprimum remittatur. Hoc ille quidem ita intellexerat, sequenti die famulum à me missum iri qui tria illa scutatorum millia apud me deponeret; eoque hoc tantum respondit : Fiet quodcumque jusserit Vestra Do-

Dominatio. Taberna egressus vix viginti circiter confectis passibus, redeo, ajo, dum abirem in mentem mihi venisse, optimum fore si numos illos meos inpræsentiarum statim mecum auferrem: eoque petere me ut iamjam illos mihi redderet. Admirabundus ille, Quos, inquit, tu numos à me petis? Ego, Omnes, inquam. omnibus enim *Ecce* nunc opus habeo. Ille, Quos omnes? *is sum* Iratus ego, Omnes, iterum ajo, quos à me *in pudentia* habes, tam aureos quam argenteos. Ego ne (ille) à te ullos numos aureos vel argenteos habeo? nescio, & forte ipse nescis tu quid dicas. Per Deum immortalem, inquam ego, ecce belle excogitatam astutiā! Ille: Quænam astitutiā? Tui ego quidquam nec habui nec habeo. Ego: Satis jam est nugarum, immò multo nimis ei cui nugæ ejusmodi vel fraudes potius non placent. Ille: Vade cum Deo. Ego, Lubenter id faxim modo pecuniam meam mihi prius reddas. Quam, ait ille, pecuniam? Eam, inquam, quam apud te deposui: in auro & argento. Ego, inquit, nullum aurum vel argentum habeo quod tuum sit. O pulcrum, inquam, hominem! nunquid paullo ante audientibus his dixeras, Famulo te meo cras illud quidquid est daturum; jam vero mihi ipsi negas? An tibi memoriā

exci-

excidit, ante ostiduum me tria ducatorum millia in auro, & duo millia Regalium in argento apud te deposuisse? Ille: Tunc quidquam apud me deposueris? quem ego nescio quis vel cujas sis! Ego ad adstantes conversus, Hic, ait, jam me non novit, atqui paullo ante noverat. nihil habet quod meum sit. nempe suum lubenter velit esse. Sed puto Mediolani quoque administrari justitiam. tu quidem antequam hinc pedem moveam, tam aurum quam argentum illud meum unà cum pulvisculo reddes. Vitam tibi prius ipse eripiam quam tu mihi meos istos numos. Hac durante altercatione, dici vix potest quanta turba undique ad tabernam confluerit: inter quas & unus fuit de publicis ministris; qui apertâ sibi viâ, ubi litigantibus intervenit, elata voce sic circumstantes sum affatus: Jam vos, domini mei, vidistis & audistis quæ inter nos acta sunt: in primis illud quomodo pessimus hic homo depositum mihi negârit. Sed ut veritas elucescat, age, jubeat libros proferri rationarios, quibus inscriptum proculdubio, apparebit id quod à me depositum dixi. Age, videatur qui bona fide agat, qui minus. An ego is sum qui postulem quod meum non est? Deus hoc nunquam sive-

rit

Sic solet fieri.

rit. In capsula illa, quam digito demon-
strabam, in tali sacculo (quem certis
describebam notis (aurum illud meum,
nempe tria ducatorum millia, quorum
pars dupli, pars quadrupli; & inter omnes
decem sunt decupli, vidi recondi. Tum
in alteram illam (quam & ipsam digito
demonstrabam) in qua ille mihi ipse
dixerat circiter septemdecim Regalium
argenteorum esse millia, duo illa millia
illata sunt. In rem præsentem ergo ve-
niat. quod si falsus deprehendar, non
recuso quin debitas luam poenas. tan-
tum cautio mihi adhibenda est, ne ille
interea si forte ego abscessero, sua in
transferendis aut immutandis sacculis u-
tatur malitia. Et conversus ad publicum
ministrium, Tuum, inquit, erit, aucto-
ritatem hic tuam interponere, operam-
que dare ne mea ego defrauder pecunia.
Collybista, Agedum ergo, inquit, ad-
ferantur mei libri. inspiciantur. si quod
ille dicit, in eis scriptum invenatur,
nullam poenam recuso. Tum circum-
stantes: Hæc una optima litem deciden-
di ratio fuerit. Jubet collybista ab Aquil-
lera ministro aportari principalem li-
brum, in quem accepta & expensa ac-
curate referuntur. Eo viso, exclamo, ô
scelestus homo! non hic est qui litem
nostram possit decernere? sed alias qui-
dam

150 PROSCEN. VITÆ

dam minusculâ formâ. Poscit ille alium. quo allato, iterum exclamo. Quid tantis tricus opus est: non hic est; sed alius quidam, oblongus, strictus. Tunc Aquilera, Credo, inquit, illum esse librum in quem singulorum dierum rationes consignantur. neque enim alius ea forma est, quod ego sciam. Reversus, illum ipsum mihi demonstrat. Hic ille ipse est, ajo. evolvatur: ut veritas tandem appareat. Adstans ego, ubi folium illud vidi in quo scriptum erat quod volebam, sistite, inquam, hic illud ipsum de quo lis est, scriptum invenietur. Id ubi tam publicus ministet quam alii circumstantes legerunt, Collybista mille crucibus se signans, Quis hoc, inquit, scripserit, equidem nescio: nisi forte diabolus scripserit. Jovem lapidem ego juro, de hoc omni quod hic scriptum est tam me scire quam qui numquam natus sit. (Erant vero omnia eo quem supra diximus modo scripta.) Exclamans, Ego, inquam, hoc omne quidquid est scripsi, hac mea manu, te ipso vidente. At tu, pessime, cur cancellas quod nondum solutum? Nondum vero solutum esse? res ipsa convincet. Age tu, si recepi ego numos istos depositos, mentiris tu per gulam qui paullo ante his audientibus dixeras, ne teruncium quidem te à me

acce-

*Ofron-
tem per-
frictam.*

accepisse? Hæc quomodo conveniunt? Sed quid opus ambagibus? Apertantur capsulæ illæ. statim deprehendetur veritas. Diu contra nitebatur Collybista: sed instabat publicus minister: iurans nisi claves sibi darentur, se publica auctoritate usurum. Afferuntur diversæ: sed ego notam mihi designans, Hæc illa ipsa est, inquam, in qua numi mei afferuntur. Apertâ capsulâ, statim scedula prodit quæ illam quam derositam dixeram summam designabat. ea lecta, Videte, inquam, mendacissimum hominem. Paullo ante dixerat nullos decuplos ducatos sibi in capsula esse. at quid hæc sceda loquitur? Numerantur nummi. illa ipsa quam dixeram summa ad unguem, & quidem ejus quam designâram monetæ, reperitur: in primis ducati illi decupli, quos ille penes se esse tam pertinaciter negârat. Quid ego vobis de nostro dicam homine? Certe tam fuit attonitus, ut aliquamdiu apud se non fuerit. in primis illud mirabatur unde decupli illi ducati in arculam irreperint, quos à se nunquam visos, per omnes deos deasque jurabat. Sic quiritantem & Dei hominumque fidem implorantem quæcumque excogitare poteram onero conviciis; unum illud urgens ut tam capsula quam sacculi quos desi-

designaveram inspiciantur. Quum ille ducatos suos esse pertenderet, facile illum refutavi quod paullo ante audientibus qui aderant sibi decuplos esse negasset. O perditum te, inquam, qui tua ipsius confessione proditus, negare tamen depositum pertendis! jamque etiam quod statim habere te negâras, tuum esse contendis! Sed proculdubio divina ultione ablata tibi memoria est, ne meum mihi auferretur. Hæc & similia quum dicerem, aperitur quoque sacculus in quo Regales illi argentei erant reconditi, ubi quum similis scedula fecisset indicium, duo numerum millia scilicet à me deposita ibi asservari, jam nemo erat qui Collybistam non execraretur; & ut meum mihi restitueretur æquissimū esse clamaret. Ego vero quidquam me, nisi re cognita & decisa, sumpturum negavi: eoque publicum ministrum rogavi, ut omnium quæ acta fuerant testis locupletissimus, eos numos qui mei comperti essent in tuto aliquo portu collocaret, nec in scelesti hominis potestate relinqueret. quod ille non gravatim fecit: & tam aurum quam argentum apud vicinum, hominem probum, deposuit; frustra misero illo per vim & fraudem sua sibi scrinia expilari, suum auferri clamante. Sed tantâ laborabat inveni-

invidiâ, tanto odio, ut nemo esset, quin etiam injuriam patienti faveret. nunc in tam aperta, ut pleiisque omnibus videbatur, causa, dici non potest quam acerbis dicteris & conviciis, etiâ audientem traduxerint. Post unum & alterum diem depositum illud mihi adjudicatur; quod ubi in hospitio ante oculos Saiavedræ effudi, ille vix sibiipsum credens, Hunc, inquit, hominem decet auro expendi, huic decet statuam statui ex auro; qui tantum hodie patravit facinus, tam optimis affectus est spoliis quæ multum ac diu juvant. Ego, mi Saiavedra, inquam, Tu illum solum vere sapere puta. qui furatur sine periculo, & maximo cum lucro. Appage nugas illas, quas tu mihi in itinere narraſti. Vilem prædam non insectatur aquila. Nequius nihil est quam fur egens consilii. nullus frugi esse potest homo nisi qui & bene & male facere tenet. Improbis cum improbis sit, harpaget: furibus furetur quod queat. Non multo post venit ad nos Aquilera, narrat herum omnem pæne animi sensum amisſiſſe, adeoque tam verbis quam factis delirium ostendere; illud pro certo statuere, meris præſtigiis & malis artibus sibi impositum. Dedi tum Aquileræ promissam partem. Saiavedræ quoque dare volebam: sed ille ut penes me servarem

roga-

rogavit. Jam tum consilium ceperam Genuam quam pro opere abeundi. dum verò die quodam aurifab ūm circum eo tabernas, torquem video tam eleganter elaboratum & politum, ut quantumque esset, potiri eo constituerim. Rogo pondus & precium mihi indicari: ex quo statim intellexi, non ex auro; sed alia vili esse materia. Ego nihilominus quanti mihi indicatus fuerat, inde ad alium accedens, eadem omnino forma alteram catenā ex auro fieri mihi curo, tam illi similem ut lac l. & non magis esset simile. Jam tum enim eius quod Genuæ à me factum postea, telam exorsus eram. Ut vero Sajavedræ commodius uti possem opera, rem omnem ei narro, quomodo nempe olim a cognato quodam meo Genuæ tractatus fuerim, quam injuriam quum ulcisci plane mihi constitutum sit, videri mihi consultum ut nomina permutemus. & ego quidem *Dan* Joannes Gusmanus dici volui: quem titulum etiam Hispani opiliones & fiscellarum textores, ubi in Italiam aut Belgium venerint, affectant. Liberalissimè mihi pollicetur Sajavedra, sic communi consilio Mediolano quamprimum excessimus, Genuam profecti.

Tela novam fraudis.

CAPUT XII.

Gusmanus cum Sajavedra Genuam profectus, astutissima malitiæ telam orditur.

Quo semel est imbuta recens servabit Natu-
 odorem Testa diu. Si meæ vitæ cur-
 ram ex-
 fus, occasiones, casus, amor & metus
 pellas
 animum meum à vitiorum somno ex-
 furca,
 citare non potuerunt, quis credat ullam
 tamen
 in rebus humanis vim esse? Quod si
 usque
 nonnulli humana industria excogitatis
 recurves.
 consiliis ac mediis ad virtutem à vitiis
 traducuntur; non tamen id tam facile sit,
 quin prius necessaria sit quædam mentis
 agitatio, qua homo utile à damnofo, ho-
 nestum à turpi, malum à bono queat di-
 scernere. In hoc hærentem discrimine
 divinum auxilium numquam te deseret,
 nisi tu deseras te ipsum. Sed sunt quidam
 qui tanquam belluæ omni destituuntur
 ratione, vel certe nulla utuntur, sed cæco
 impetu ad quævis abripi se patiuntur.
 Hi sane raro, aut numquam agnoscunt
 errores suos. quomodo vero non agni-
 tos emendent? Alii male facere se non
 ignorant; male facere nihilominus vo-
 lunt, eò tantum ne bene faciant. Fingunt
 se esse ignorantes iis in rebus quas no-
 lunt

*Sponse
 mali fa-
 mus.*

lunt intelligere. illud interim sciunt & intelligunt, se suamque salutem paullatim ad scopulos deferri. Ducunt insipientes in corde suo : Dicamus in bonis dies nostros. Turgent pecunia loculi, horrea frumentis, cellæ vino aliisque rebus ad vitam jucunde degendam spectantibus abundant. Gaudeamus dum tempus finit. Quid enim attinet, vitam à Deo concessam spontaneis curis & laboribus amariorem reddere? Sic dum illi emendationem ex hora in diem, è die in mensem, ex mense in annum procrastinant, numquam ad id temporis perveniunt, quod vel maxime serum, numquam tamen nimis serum venit. Usurarium & Avarum vide. Dei hominumque oblitus, solum Mammona colit. Libidinosum. Venatur id quod maxime fugere debebat. Superbum. Stercore gloriatur: & elevans se in cœlum, ad tartara deprimitur. Detractorem. Pejor hic est quovis crumenifeca & fure. Furatur hic quando non est quo vitam commode sustentet: sed ea tantum quorum iactura refarciri potest. illud alteri studet eripere quod ipse quidem restituere nequit. quomodo enim reddat quod non habet? Quam multi sunt hypocritæ, qui eodem ore preces tam longas quam frequentes demurmurant quo pauperum, vidua-

viduarum & orphanorum bona devorant! Quam multi qui precio ad quodvis dicendum & faciendum adigi possunt! Sed ad orbitam redeo: ne dum alia aliorum vitia in scenam produco, me inde subducere velle videar. Quid fur non fecerit ut furetur quod furari instituit? *Furum discrimina.* Hic monitum te volo, quando de furibus loquor, me de miseris illis & triobolaribus, ut sic dicam, loqui: non de iis qui ædium suarum parietes conchyliatis aulæis & peripetasmatis ornant; qui holericis vestibus quotidie induti ambulāt aut obequitant; qui denique miseros illos suspendi jubent. Pro his nulla scribitur nec crescit canabis, nullæ fabricantur triremes, nulla eriguntur patibula: quæ infelicibus tantum destinata sunt, non reis. Non, inquam, de his loquor: quamvis non dubitem te, exemplo illius simiæ, meæ tanquam felis manu seu ungibus castaneam hanc de prunis extractam velle. Sed retraho manum, ne ambuiam. Non meum est, sed Regum ac Principum hos corrigere. Trivialibus lavernionibus pericula in quibus versantur, miseras & ærumnas quibus premuntur ut ostenderem, PICARI *Auctoris scopus.* personam indui: furtaque à me commissamenta mentior, ne tu committas, & ab eis qui committere velint caveas. Sed quid

ita ad furti & furis nomen exhorrescis ? Mihi crede, si rem ad mussim perpendamus, pauci erunt qui non & ipsi vel hoc vel alio modo aliquid in hac vita furati sint & ad huc furentur. Quid enim? Surripuit tibi aliquid furunculus. auctorem nescis : eoque furcam ei imprecaris. quem si scires, tuum repeteres; nec curares, si etiam vitam unà ille amitteret. nunc ille alius tuum habet, te sciante, & tamen ne hiscente quidem. Quæ enim stultitia, Pygmæum Herculi clavam velle extorquere ? Mihi quidem perinde fere sit, siye tu nescias aliquid de tuo penes me esse ; siye scias, repetere tamen nec ausis nec possis, si maxime velis. Sed ad historiam revertor.

*Vestis
honorat
eum, non
virtus.*

Vestibus aliisque omnibus necessariis quam optime instructi ego & Sajavedra Mediolano discessimus. Genuam ut venimus, dici non potest quanta cum alacritate ab hospite excepti, quanta cura & honorificentia ab universa familia tractatus fuerim. Tunc quidem non poteram non humanarum rerum dammare caliginem. Non multos ante annos quum pannosus, malo quidem & depravato robustarum tamen nequitiarum adhuc ignaro ingenio eò venissem, omnes me aversabantur ac tantum non conspuebant : nunc superbe cultum & ve-

stitum,

stitum, quamprimum in publicum pro-
diissem, nemo erat qui non admirare-
tur, qui non reuereretur: quum olim
miseriæ meæ subvenire, tunc vero tam-
quam noxium aliquod animal fugere
deberent. Plerique Sajavedram pone
me incedentem rogabant, quis aut cujas
essem. Respondit ille, Don Joanni Gus-
mano mihi nomen, patriam Hispalim,
nobilissimo ortum genere, unicum opu-
lentissimæ viduæ esse filium. Româ
Genuam venisse, certorum negotiorum
caussa; quibus expeditis, Romam essem
reversurus. Non pauci illud miraban-
tur quod tam bene vestitum rebusque
omnibus aliis instructum viderent. Aje-
bant enim, iis qui vel Romam vel ad
aliam quamcumque aulam profisciscun-
tur, idem accidere quod thynnus, qui
nondum ejectis ovis, crassi sunt, pin-
gues & robusti; at post partum macilen-
ti, debiles fiunt & insipidi. Erat vero ho-
spitium in quod diverteramus unum ex
totius urbis præcipuis: in quo licet ma-
gni fierent à nobis sumtus, nihilominus
multum lucri faciebamus. Non semper,
sed suo tempore sonat horologium. Lu-
debam nonnumquam cum aliis hospi-
tibus, sed parvo. nec Sajavedræ opera,
sed mea tantum fortuna & arte utebar.
Quod si fortunam adversantem mihi

*Quales
ab Aulis
dimit-
tantur.*

animadverterem, cum exigua jactura
abstinebam: at faventem ad extremum
prosequebar. Accidit aliquando ut inter
ludendum notarem è spectatoribus ali-
quem, tuiusmodi cuidam Præfectum, lu-
cranti omni gestu faventem. Finito lusu,
centum & amplius ducatorum lucro au-
ctus, sex duplos ei dono, amicitiae causa:
gratissimum illi, ut postea intellexi, &
valde opportunum munus. Est sane ubi
numus unus centenis, aut etiam millenis
æquivalet. Tanti est in tempore non
venire tantum, sed etiam dare. Et ille
quidem & ingentes mihi egit gratias, &
operam suam ad omnia prolixè detulit.
Certe parva hæc liberalitas fere sola
mihi ad perficiendum quod institueram
viam stravit. Sed & inter alios quoque
qui mensæ adstiterant ducatos aliquot
distribui; omniumque animos ita de-
vinxi, ut nemo esset qui non vitam suam
pro mea periculo, si necesse, expositurus
fuisset. Capitaneo illi nomen erat Favel-
lo; non gentile illud quidem, sed à femina
quadam, quam deperibat (ut mihi ipse
postea narravit) ipsi inditum. Erat autem
homo mire alacris, prudens, consilio
& manu promptus, robustus, patiens,
nisi quod aliquando esset austerior &
morosior; quibus omnibus seu virtuti-
bus seu earum imaginibus contuberna-

*Oppor-
tuna li-
berali-
tas fra-
ctiosa,*

lis erat paupertas : cui ego pro viribus
 subvenire allaborabam. Paucorum die-
 rum usu & consuetudine tanta inter nos
 coaluit amicitia , ut sua ille omnia mihi
 crederet. ego scopum quem mihi præ-
 fixeram , solum ante oculos habens , ei
 omnia feci quibus benevolentiam ejus
 conservare possem : consiliorum vero
 intimorum unum Sajavedram habebam
 conscium. Quia autem jam ante dixe-
 ram , majores meos , atque etiam ip-
 sum patrem Genuâ fuisse oriundos ,
 multi ultrò accurrebant qui cognatione
 mihi se junctos ferebant. Adco facile
 est felicibus seu opulentis cognatos in-
 venire , etiam si ex intima sæce fuerint
 prognati. Fuit etiam qui genus suum
 ad atavos meos & abavos referret. Quo-
 niam vero nihil magis nosse desidera-
 bam quam senem illum à quo olim tam
 misere tractatus & ludibrio habitus fue-
 ram : unum illorum ultro oblata occa-
 sione, rogavi, quid de patre meo sciret:
 an is fratres habuerit : & num horum
 aliquis adhuc esset in vivis. Ait ille tres
 fuisse fratres , patrem scilicet meum , &
 duos alios. horum alterum jampridem
 fato functum: alterum, & quidem majo-
 rem natu , etiamnum in magnis divitiis
 vivere , sed decrepitum fere : nec uxore
 umquam habuisse. Ex his ego signis

*Amicus
 certus in-
 cinus
 habens
 dus.*

facile intellexi hunc illum ipsum esse
 qui mihi tam nequiter illuserat. Ajo,
 velle me postero die domi illum visi-
 tare. quod ubi senex accepit, honoris
 causa prævortendum me statuit, & ma-
 ne in hospitium meum, tremulum gra-
 dum baculo sustentans, aliis aliquot
 cognatis, quos ad id acciverat, comi-
 tatus venit. Quem ut vidi, nihil magis
 optavi quam ut aliquanto esset junior,
 quo diutius vulneris quod ipsi inflig-
 turus eram, dolorem sentire posset. Despiunt
 meo iudicio, qui ut se ulciscantur, homi-
 nem interficiunt. cum vita quippe omnis
 quoque sensus finitur. quanto acerbior vin-
 dicta est cuius sensus quamdiu vita durat
 circumfertur! Post mutuam salutationē,
 offert ille mihi pro hospitio domum
 suam: ad cuius solum nomen jam mille
 laxati dæmones sub lecto mihi prodire,
 meque impetere videbantur. Non, non,
 (cogitabam) semel deceptus sum. satis
 id sit. Me quidem, præter unum Sajave-
 dram, nemo deinceps decepit, nullo
 tamen suo bono. quod si alius post eum
 id fecerit, lubens ei ignoscere. Multis
 ultro citroque verbis habitis, rogat me
 silicernium, num ante id tempus fuis-
 sem Genuæ. Sentiens quò ille sermo
 evasurus esset, ajo, ante triennium circiter
 me quum Romam proficiscerer, urbem
 quidem

Quæ ul-
 tio gra-
 tiam

quidem vidisse, sed unam modo noctem mansisse, summo mane viam cum comitibus ingressum: quod negocium quod Romæ habebam, nullam moram pateretur. Hic ille recollecto spiritu, quasi magnum aliquid & jucundum narraturus, sic satus est: Scito ergo, charissime mi nepos, septennium esse, plus minus, quum adolescens quidam pannosus, mendicus, fur, vel certe furum socius aut discipulus ad me venit, non aliam ob causam, credo, quam ut è domo mea aliquid furriperet, & aufugeret. Hic fratris se mei filium mentiens, quum mendicabulum esset hominis & lavernio, non parvo nobis futurus erat dedecori, nisi astutiam commenti essemus quæ eum ita exceperimus ut non aliter ac canis, alligata ad caudam vesica, ex urbe profugerit; lecto in quo dormierat, costis fursuribus oppleto. Credo nebulationem noctis illius perpetuo futurum memorem. Me quidem ut juvat hominem sic abactum; ita poenitet non gravius punitum. Singula deinde articulatim exposuit, quomodo domum deduxerit, quomodo famelicum & cenæ inhiantem fustratus sit; nihil vero majori cum voluptate & risu recitavit, quam quomodo larvati illi dæmones miserum stragula

*Aequi
magno
tibi con-
stabit
hec assu-
cia.*

convolutum veste tamdiu quasi ventilâ-
rint, quoad ipsum intestinorum, aliàs
plane inanium, fundum quasi egressisset.
Miser ego hæc audiens, jam iterum mi-
hi in gravissimo illo meo confictu ver-
sari videbar, tanto cum dolore, ut to-
tum mihi corpus, non aliter ac interfe-
cti, adducto ad cadaver homicida, vulne-
ribus dehiscere mihi & sanguinem cru-
ctare videretur. Et quamquam facere
non poteram quin mutati vultus & co-
loris aliquod se proderet indicium:
omnibus tamen viribus dolorem dissi-
mulabam. nec illi, risu fere dum hæc
enarrantur emorientes, diligenter me
observabant. Tum quidem ego tanta in-
dignatione incensus fui, ut vitæ prius ja-
cturam facere quam ultionem omittere
decreverim. Malum est male facere; sed
multo pejus male factis gloriari. Nec
continere me poteram quin dicerem:
Ergo nondum hætenus resciscere po-
tuistis quisnam ille puer seu adolescens
fuerit, qui ita sapuit ut honoratum ge-
nus seu stirpem quærendam sibi putâ-
rit? Quisquis fuerit, non parum ei à
nobis deberi existimo. Quid enim, si
forte magnas domi divitias habuerit;
sed, quod communi dici solet prover-
bio, è proelio Roncevallonsi evaserit?
nec contemnendum est, quod è tanto

*Etiam
cicatrices
renova-
ta stillat
sanguis.*

nobilissimarum, quæ in Hispania sunt, *Nudi non semper repellendi.*
 familiarum numero, nostram ille potissimum elegit, cujus honore nuditatem suam tegeret. Equidem si talis aliquis ad me in Hispania veniret, lubenter ei bene factururus ac gratificaturus sum, interim dum certo mihi constiterit, quali ille animo ad me venerit. Nam in vita humana etiam magni viri eò nonnumquam delabuntur, ut confusione & ignominia pleni, non amplius qui fuerunt esse videantur. Nec dant virtutem divitiæ, nec paupertas adimit. Quod si talis aliquis vel non sit quem sefert, vel aliam ob causam minus mihi placeat; satis mihi fuerit clam illum monere ut suas res sibi habeat, meque missum faciat. Denique licet nulla me attingeret cognatione, non possem tamen non amare ejus electionem. Ad hæc Acherunticus ille senex: Illum quidem, mi nepos, si tu vidisses, non dicturus sis quæ modo dixisti. Mihi quidem gratissimum accidit, atque etiamnum tacita voluptate animus meus perfunditur, quod temeritatis ab ipso pœnas sumere licuit. Numquam ipsi, credo, magnis familiis sese miscere post hac libebit. Subjunxi ego, me illo ipso tempore Hispali apud matrem fuisse, nec parentibus meis alium præter me natum esse

*Divitis
colum-
bar, non
virgin.*

filium. Non ad invidiam quidem magnas, ad vitam tamen honestè sustentandam sufficientes opes à patre mihi relictas : quas etiam nunc mater mea solers admodum & frugalis femina non modo non imminutum, sed etiam augmentum eat. Hæc multaque alia quum illi lubentissimis auribus & animis acceperis, nemo erat ex omnibus qui non comiter honoratiorem locum quamvis non minus comiter reluctanti mihi daret, de via decederet, assurgeret, beatum denique se mea amicitia & familiaritate putaret. Tunc ego, penitissime rerum humanarum vanitate perspectâ, sic mecum cogitabam : O summam mortalium vanitatem ! quantis tu studiis eos qui bona utuntur fortuna colis & prosequeris ! quam cito, quam turpiter eosdem, ubi paullum illa tergum obverterit, destituis ! Illud quovis oraculo verius puta, à plebisque omnibus eos amari, eos juvari quos utiles rebus suis fore putant. Hinc est quod perversissima ratione diviti nemo quisquam quidquam negat ; pauperis & miseri necessitatibus nemo succurrat. Ferri id poterat in Ethnicis divinorum præceptorum ignaris. At nos qui Christianæ luce doctrinæ illustrati sumus ; quibus paupe-

*Pauperes
juvandi.*

res ipse Salvator voce & jussu suo tantopere commendavit, quid in extremo illo judicio respondebimus, quando nihil aliud nisi Charitatis è vera Fide profecta opera in rationes venient? quando id quod in pauperes expensum est, Salvator ipse sibi acceptum feret? Quamquam profecto ii qui pauperes non modo non juvant sed etiam oderunt atque averfantur, etiam contra ipsius Naturæ legem peccant, quæ illud jubet ut quod nobis fieri velimus, alteri faciamus; & quod nolimus, ne faciamus. At quis omnium est mortalium qui, ubi necesse, non juvari gaudeat? Sed demus hoc humanæ imbecillitati, præsentia tantum, non futura intuenti. Suadeo tamen ne sua sibi religione vel quacunque fide nimium placeant qui oculos animosque à pauperibus avertunt. quos manifestæ impietatis seu atheismi D. Apostolus Joannes convincit, quando negat ab iis Deum diligi, quem non vident, à quibus proximus negligitur, quem vident. Me quidem quem mendicum ante tamquam inutile terræ rejectamentum despiciatui habuerant cognati, nunc furtivis opibus superbientem velut idolum quoddam adorabant. quam vanitatem non minus vana ostentatione mirifice ego alere studebam. Coëm̃tis

*Decipit
splendor*

vasis aliquot argenteis inauratis magni precii, epulum cognatis meis & amicis instruo magnificum admodum, in quo vel Apicius nihil desiderare posset. Ablatis mensis secundis, in lusoriam descensum est arenam: in qua quum multarum palmarum victor non exiguam pecuniam ad me traxissem, statim quidquid id erat inter eos quos visum erat, fistribui; luculentius quoddam lucrum consecrans. O si me tum illi nôssent, quibus modis, putas, excepturi fuerant tam occultas insidias fruuentem? Sed non levem pœnam erant meriti, qui eundem quem tum tantopere colebant, ante paucos annos ne teruncio quidem juvare dignati fuerant. Illud ego tacitus eis spondebam, splendorem hunc *Dor* Joannis Gusmani olim eis majori futurum abominationi, quam squallorem & lacerum vestitum Gusmani Alfara-
*Odis
vis.* cii. Et si vero nihil omitterent quod ullo modo gratum mihi fore putarent; ultionis tamen desiderium ingrata mihi omnia reddebat: ipsumque pectus meum ceu gravidæ feminæ stomachus plenum erat fastidii, quod tamen miro studio & arte celabam. Consilia interim cum Sajavedra tam varia quam astuta machinabar; occasionem tantum exspectans. Frustra consultat qui consulta exsequi

exsequi nec vult nec potest. Unum etiam rationibus meis non incommodum accidit, quod cognati mihi suadebant ut uxorem ducerem, primarii civis filiam, sed pauca cum dote. Conditionem ego nec aspernabar statim, nec accipebam: non ignorans hac spe suspensos insidiis meis multò fore opportuniore. Securitas enim periculo proxima.

CAPUT XIII.

*Opimis onustus spoliis Gusmanus
cum Sajavedra in Hispaniam
navigat.*

APud plerosque omnes homines levius pluma est acceptum beneficium; plumbo gravior injuria. quam qui fecit; securus esse numquam debet. Abditissimis locis occulta latet Nemesis, quando minime putatur progressura, & provocantis tergo inhæsurâ. Frustra hic viribus suis confidit potens. Cum tempore res mutantur. Impactus ad parvum saxum currus evertitur. Nulla ad vindictam melior occasio quam offendentis securitas. Compluti morio quidam fuit Futtiglius nomine: qui à cane morsus, etiam sanato vulnere, saucium nihilominus dolore animi

Accerimus & ducimus sensus injuria.

mum semper secum circumferebat. For-
 te fortuna illum ipsum à quo morsus
 fuerat canem ad ostium distentis pedi-
 bus recubantem videns, qui juxta ja-
 cebat, maximi ponderis lapidem tollit,
 & suspenso gradu accedens, in caput
 dormientis mittit. Ad lethalem hunc
 ictum cani miserabiliter velut ejulanti
 Futtiglius illudens, *Nesciebas tu, sceleste,*
 inquit, *ei qui inimicos habet non esse dormien-*
dum? Vindictæ cupiditatem parum vi-
 rilis, nedum Christiani animi signum
 esse supra dixi: quamvis plerisque aliter
 videatur. hoc interim negari non potest,
 male & imprudenter facere eos, qui,
 licet malas hominum inclinationes o-
 ptime perspectas habeant, iis nihilomi-
 nus quos offenderunt temere fidunt.
 Tu vero, quisquis es (non hoc meum,
 sed Sapientis monitum) Inimico re-
 conciliato ne facile fidas. Utcumque si-
 mulet aut dissimulet, nisi solo Dei amo-
 re extinctus fuerit hic ignis, vel parva
 admota scintilla, in sævum erumpet in-
 cendium. Id ego in me ipso expertus
 sum: quem accepta illa jam olim injuria
 ad vindictam non aliter quam bestiam
 exstimulabat. Recte dixi, bestiam. be-
 stia namque est quisquis tam bruto af-
 fectu abripi se patitur. Mihi ante oculo-
 los semper obversabantur larvati illi

*Vitiorum
 studium
 Christiana-
 no indi-
 gnum.*

dæmones. concussione illa adhuc etiam
 ossa mihi frangi videbantur. in primis
 ipsum pectus mihi effodiebat teterrimi
 illa senis patruī mei narratio, qua tam
 graphice, tam jucunde infelicem illam
 meam noctem repræsentarat: nec
 aliud dolere sibi dixerat, quam quod
 acerbiorē supplicio in miserum non
 deſſæviſſet. O homines impuri, im-
 pii, ſceleſti, nequiſſimi! Si pauper ite-
 rum ac nudus fores veſtras pulſaſſem, *Pauper*
 quibus lautitiis me excepturi, quali *ubique*
jacet. viatico adjuturi fueratis? Has ego cogi-
 tationes non ſemel animo ejicere ſta-
 tueram: ſed quum ſubinde recurrerent,
 collatis quotidie cum Sajavedra conſi-
 liis, technas comminiſcebar aſſiduè,
 quibus & dolorem illum meum cum
 locuplete uſura illis rependerem, & ſi-
 mul meis conſulerem utilitatibus. In-
 dies cognatorum mihi augebatur nu-
 merus. Decrepitus ille Beltramus (hoc
 ei nomen erat) nuptias meas magna
 tractabat diligentia. Quotidie aut vi-
 ſitabam amicos, aut viſitabar. Nulla to-
 tâ fere urbe domus mihi clauſa erat. Sed
 & meum hoſpitiū tam cognatorum
 quam aliorum ludendi cauſſa con-
 fluentium cœtibus feruebar. In luſu
 vincebam nonnunquam, nonnunquam
 vincebar. una nox ita mihi fayerat,
 ut

ut circiter septem millia Regalium mecum asportarim. Hoc vulnere exasperati collusores, alteram pugnam insequentem noctem mihi indicunt. Ad quidvis paratus ego eram, ut cui cum Favello in Hispaniam navigare jam certum esset. jamque adeo tiremem mihi conscendisse videbar. illa quidem nocte aliquantulum perdidit, tantum scilicet quantum ipse volebam: ut hac hamo imposita esca admorsicantes allicerem pisciculos. Paucos post dies venit ad me Favellus, totus tristis. Rogo, quæ tristitiæ causa. Ille, hoc unum ægerrime se habere aiebat quod propediem in Hispaniam sibi solvendum, meaque consuetudine porro carendum intelligeret. Nulla umquam gratior harmonia meis auribus accidit. Videbar mihi audire aromatarium illum dicentem (*de quo in* prima Parte) Adesdum Gusmane cum tua sporta, ut prædam hanc asportes. Inde secreto cum Favello sic loquor: Mihi quidem, o Favelle, nihil est quod pluris faciam quam te tuamque amicitiam. Et certe tam virtutes tuæ quam amor in me singularis ita merentur ut nihil meorum rerum te celem. Sic ergo habeo: non me ullo civitatis hujus visendæ desiderio huc venisse, nec ullis deliciis aut illecebris tamdiu detentum; sed eo fine tantum

*Vide
quā pul-
cre occa-
sione
mali ad
malum
utatur.*

tum
meo
cive
nem
sione
Scis
alior
me fu
bus ju
injuria
potest
amico
donis
rogo
apud
rebus
hunc
vindict
multi
vincia
devin
minus
que pe
probro
animi
modi
Eam u
fectum
riam,
consili
verbis

tum ut votum exsolvam, & quæ patri meo ab Hispano quodam hujus urbis cive olim facta est atrocis injuriæ ultionem expetam. Patri quidem meo occasionem senectus, deinde mors interclusit. Scis vero ipse quod judicium amicorum aliorumque qui ejus rei consciï sunt de me futurum sit, si isthac ætate, istis viribus juvenis tam gravem & damnosam injuriam non ulciscar. Quia autem fieri potest, ut ille, si quid tale senserit, vel amicorum favore, vel largitione & donis me conetur opprimere: id unum rogo atque oro ut clam mihi receptum apud te præbeas, & quibus necesse erit rebus præsto sis. Hoc uno beneficio hunc hominem tibi nexui mancipioque vindicare potes. Hæc audiens Favellus, multis precibus me obsecravit, ut provinciam hanc sibi relinquerem. Is se devinctum mihi beneficiis; ut non minus bona quam mala mea ad se quoque pertinere putet. Respondi, id sine probro meo fieri non posse. tantum animi ac virium mihi superesse ut ejusmodi injuriam ipse vindicare possim. Eam unam ob causam ex Hispania profectum. magnam ab illo mihi fieri injuriam, si existimaret vel manum vel consilium ad exsequutionem deesse. His verbis acquiescens Favellus, multo libe-

*Tantum
potest be-
neficiis
vel exi-
gum.*

ralius

salus quam umquam antea pollicetur , omnibus se viribus , non cum fortunarum tantum , sed etiam honoris ac vitæ periculo salutem meam propugnaturum. imperarem tantum quidquid fieri vellem. Quinetiam, ait, per quidquid sanctissimum est me tibi obstringo, postquam semel pedem navi intuleris, me vivo vel totius Italiæ vires è manibus meis te non erepturas. Ago gratias quam humanissime, tanto magis quod ex animo loqui scirem : unice interim rogans ut ipsum diem quo triremes oram soluturæ essent, mihi indicare non negligeret, quo tanto tutius in exsequendis meis conatibus possem procedere. Constitutum inde inter nos, quibus rationibus sarcinulæ meæ Sajavedræ opera clam in triremem inferrentur ; ut ne quid nobis in mora esset. Digressus à me Favellus, penum non usitatis modo cibis, sed bellariis etiam & cupediis ita instruxit ac si Principem aliquem vesturus esset. Narro Sajavedræ omnia quæ cum Favello egissem. de iis quæ porro nobis agenda essent deliberamus. Utrique visum fuit, optimum fore id ultionis genus quod & maxime tutum & nobis profuturum sit. Stulti, inquit Sajavedra, ferro se ulciscuntur. Corporis enim vulnera cito sanantur : at qui crumenæ infli-

*Qua ul-
tio
maxime
doleat.*

infli-
ut qu-
occur-
cinnar-
Sajav-
unius
gnit-
infe-
lus est
illas a
bus in-
etiam
fuerit
te co-
defer-
singul-
fit, i-
non e-
fieri v-
lius e-
truun-
lia ajo-
fente
duabus
lapides
gentea
fortun-
infidi-
latis,
Tua,
mi ne

infliguntur ictuum sensus æternus est ;
 ut quorum memoria etiam nolentibus
 occurrat. Ex inde ego cæpi arcem con-
 cinnare , laqueos & retia tendere. Jubeo
 Sajavedræ , ut quatuor emat cistas plane
 unius & ejusdem tam formæ quam ma-
 gnitudinis : quarum duæ in triremem
 inferendæ & quem designaturus Favel-
 lus esset loco collocandæ essent. Duas
 illas alteras, ajo Sajavedræ , tu lapidi-
 bus ita implebis, ut nullus eorum sonus,
 etiamsi eversæ aut per scalas dejectæ
 fuerint, audiat. Sic, nemine præter
 te conscio, impletas, in hospitium meum
 deferri curabis ; operamque dabis ut eo
 singulæ sint pondere quod conveniens
 sit, in universum vero centenas libras
 non excedant. Addo multa alia quæ
 fieri vellem : quæ tamen ille omnia me-
 lius quam ego intelligebat. Inde pa-
 truum meum Beltramum adeo , inter a-
 lia ajo , vereri me magnopere , ne ab-
 sente me , sarcinulis meis , præsertim
 duabus cistulis , quibus pecunia mea ,
 lapides preciosi, catenæ aureæ , vasa ar-
 gentea , atque adeo maxima pars
 fortunarum mearum asservabatur ,
 insidiæ struerentur : quibus expi-
 latis, ad incitas me redactum iri. Ille, *Hospi-*
 Tua , inquit , solius culpa hæc est, *tiorum*
 mi nepos. Ubi domus mea est , ibi *fides.*
 alio

alio tibi hospitio opus non est. illud quidem in quo diversaris, unum ex optimis est totius civitatis: sic tamen statuo, nullum in toto Mundo bonum, nedum optimum esse, id est, tale ubi res tuas secure & tuto asservare possis. Nec mirum tibi videri debet, si senex ego te juvenem hac in re admoncam, ut scilicet iter faciens semper tecum portes seram aliquam pensilem, qua cubiculum ab hospite tibi assignatum, quotiescumque exieris, obferes: siquidem plerumque vel hospes, vel mulier, vel alius aliquis è domesticis alias habent claves ad aperiendum aptas. Quod si quidquam amisisse te questus fueris, hospes ultro tibi litem intentabit, teque ex actore reum constituit. Quare omnino tibi consulo, præsertim si magni precii sit quod tecum habes, ut id tuto aliquo deponas loco. In hospitio non hospes ab hospite tutus est. Licet vero facile animadvertam tibi tamquam juveni non placere apud me senem, ut verum fatear, aliquanto morosiores diversari: poteris tamen quidquid visum fuerit rerum tuarum tuto in meis ædibus deponere. Tu, si me audis, in hospitio non plus argenti aut pecuniæ relinques, quam quotidianis usibus tuis sit necessarium. Hac oblatione mirum in modum exhilara-

*Similis
gaudet
simile.*

hilaratus, gratias ago maximas, & ille lætari mihi videbatur tanto thesauro quem in suis ædibus esset habiturus. Viderat enim jam ante vasa mea argentea, catenas aureas, annulos, numos: quos ego sic promere & explicare noram, ut semper majorum divitiarum facerem suspicionem. Ex hoc in alium, nempe de nuptiis meis sermonem delapsi sumus: quas omnibus modis persuadere mihi conabatur. Aiebat, non quidem nimis maturè, sed nec nimis sero uxorem ducendam. Senum matrimonia orphanorum esse seminarium, non tam voluptatem quam commoditatem in hac re spectandam. Etiam à fidelibus ceteroqui servis & domesticis rem heri nonnumquam arrodi, adeoque consumi: præsertim si vel amoribus, vel lutui, vel helluationi operam dare cœperint. Hæc aliaque multa de matrimonii commoditatibus, de ejus in quo viverem status difficultatibus & incommodis differentem non semel lubido fuit interpellare, & rogare, ut suam ergo mihi filiam nuptui daret: quod legeram philosopho cuidam à nescio quo responsum. Hem! cogitabam apud me: Homo hic numquam uxorem duxit. cur ergo tibi persuadere velit ut ducas? nimirum, credo, monstri quid alit. sed ut silerem melius fuit. In-

tre-

*Celibat
in
con
da.*

*Sic docet
beave a-
micos.*

terrogo, quænam illa & qualis sit quam nuptam mihi cuperet. Ait, de matris suæ esse profapia, nobili ortam genere, sed pauperulam: quem tamen defectum formæ supplere possit elegantia, cum decentissimis moribus conjuncta. nec uxorem modo, sed filiulam quoque eadem operâ mihi conciliaturum; cujus patrem ajebat fuisse nobilem quendam & primarium civem, qui promisso matrimonio irretitam deceperit, alia post uxore ducta. Matrem habere, feminam prudentem valde & solertem, maxime in educandis liberis; quam non minus quam propriam matrem charam mihi fore speret. Ego lætum vultum animumque simulans nihil aliud respondendi, quam omnes spes meas opesque me fidei ipsius commendare; nec displicere posse aut debere quod ipsi placeret, à quo persuasissimum haberem me filii loco amari. Sed ecclesiastico quodam gaudere me beneficio: quod in materteræ meæ filium transferre jam ante constituerim eoque hac in re nihil mihi præcipitandum. Mihi quidem conditionem illam mirum in modum allubescere, ut cui unice in votis sit vitam meam apud ejusmodi cognatos qui consiliis & auxiliis mihi numquam defuturi essent, transigere.

Hæc

*De com-
pacto
rem ge-
runt.*

Hæc dum colloquimur, ecce Sajavedram. quem ut vidi, passum unum & alterum retrocedens, aurem quasi magnum aliquid nuncianti applicui. Quum ille nescio quid insusurrasset, exclamo: Quid tu ergo; ille non minus clara voce, Quid aliud responderem, ait, quam, Fore uti peteret. Male, inquam ego, fecisti, mi Sajavedra. Scis tu non me Romæ jam esse, aut Hispali. Numquid insipientia est promittere te id quod ipse, ne si velim quidem, præstare possim? Sed quia id factum: agedum, ponderosorem illum torquem arcum ad eam defer, dicque meo nomine, Commodare me quod præ manibus sit. utatur eo. nec petat à me quod non habeam. Excusationem pro tuo temperabis arbitrio. Tum Sajavedra, Ergo, inquit, bajulum conducere mihi necesse fuerit, qui tam grandem & ponderosam catenam deferat. Ego, Fac, inquam, quod facere te iussisti. Vel potius ad tabernam aurifabri defer pigneris loco. Ab eo dein petere illam jube quod placuerit. Quod usuræ nomine debetur ego præstabo. Quod si catenæ seu torquis precium non suffecerit, adde è theca illa, quam scis, non illa altera, gemmarum aliquid quantum satis sit. Certe aliam rationē non video qua stultam illam tuam in prmittendo

*Quam
pulcre!*

facilitatem emendate queam. Horum omnium sermonum arbiter patruus, Ecquid, ait, mi nepos, pigneris est de quo loqueris? Mi patruus, inquam: Scis heris sæpe famulorum luendam esse stultitiam. id quidem mihi jam accidit. Degit hac in urbe Castellana quædam prænobilis femina; quæ in eo jam est ut nuptias cum Equite ejusdem nationis celebret. Uterque, sponsus & sponsa, mihi noti sunt. utrique (etiam debere me fateor,) lubens bene faxim. Rogavit me illa ut suis opibus apud externos destitutæ succurrere, & mundum muliebrem ad decenter peragendas nuptias procurare velim: quarum dies tam prope est, ut quasi impossibile mihi sit tam ipsius, quam meæ voluntati satisfacere. illud male me habet, quod fungus iste tantum non sapuit ut me excusaret ea in re quam sciebat sine incommodo à me præstari non posse. sed credo ego hunc potius priusquam illa me compellârat, ultro, me nescio, operam meam obtulisse. neque enim verisimile est, feminam prudentem ab homine benevolente quidem, non minus tamen apud externos quoque agente, tale quid petere ausuram. verum enimvero quia aliter existimatio mea conservari nequit, age tu, fac quod illa

illa voluerit. Pessimo letho emori malim, quam ullum vilis & genere meo indigni animi indicium præbere. Tum senex : Ne feceris, mi nepos, ut tantilla res negotii tibi aliquid aut curæ facessat. Ibi locorum nunc es, ubi nihil tibi deesse potest. Respondi, Id mihi quoque esse persuasum : nolle me tamen cuiquam molestum esse; maxime quum nesciam quisnam cognatorum hac in re commode juvare me queat. Esse quidem mihi non contemnendam gemmarum copiam; sed eas loco movere mihi quasi religioni ducere. nec omnia omnibus locis & personis apta aut decora ille quieto me esse animo jubet. se cum reliquis cognatis sedulo effecturum ne quid quod vel ad usum meum vel estimationem pertineat desit. Digredientem *Hic* monet, ut si ita mihi videretur sarcinas *capitulum.* meas domi suæ extra omne periculum asservandas mitterem. Egi iis verbis gratias, quæ ad id quod agebam essent appositissima, quæque maxime simplicis & sinceri animi facerent fidem. In hospitium reversus, duas illas cistas lapidum, sed non valde preciosorum plenas, ternis seris, ita factis ut sine fractione non nisi legitimis clavibus aperiri possent, munitas, per bajulos, comitante Sajavedra, ad patruj ædes deferri jubeo:

*Sane
erant
lapides.*

cui tam onustus tanti thesauri, ut putabat, portatores videnti, non supercilium modo, sed & ipsa præcordia saliebant. Depositis eo quem monstrârat loco sarcinis, Sajavedram rogat, quæ res in cistulis illis inessent. Respondet Sajavedra, Res esse magni precii, & magnam facultatum heri sui partem, sed maximi omnium precii lapides esse quosdam raros admodum, quos herus suus multo labore quacumque iter fecisset, conquiescit, & hætenus non nisi paucissimis inspiciendos dederit. Dimissus à sene cum diligentis custodia promisso Sajavedra, & in hospitium reversus, rem omnem, & maxime senis vultum, oculos, gestus mihi exponit: uterque vero ad instar columbarum gutturi-zantium & rostra inter se conferentium, & paleam & similem materiam colligebamus, è qua nidum construeremus. Et variis quidem inventionibus tota illa nox nobis transacta fuit: quarum multas, tamquam chimæras, statim damnavimus, in plerisque vero illud, *Non liquet*, usurpandum, & consilium è re nata capiundum censuimus.

*Arice ad
alterum
admore-
tur opi-
dum.*

Jam senex ille patruus meus hanc vocârât; tanto minus quidquam fraudis suspicatus, quod futuram illam sponsam meam non raro adi-

adirem, meque vehementer eam amare fingerem. Erat alius quidam, nescio quoto gradu itidem cognatum se mihi ferens, ætate juvenis, opulentus, sed cautus valde, & ad rem non minus quam senex ille, attentus. Scelus nobis videbatur hunc intactum relinquere, ne aliis de mea fraude postea conquesturis solus stultitiam exprobare, posset. Vix orto sole trugulam quam in hunc injiceremus, adornamus. Sajavedræ trado duas cistellas, sub pallio deferendas, sic inter se similes ut discerni non possent (quarum uni catena aurea, alteri spuria & orichalco, utraque à me Mediolani emta, inclusa erat) mecumque ad cognati illius mei domum proficisci jubeo. Surrexerat jam ille; sed adhuc vestiebatur. quod ubi mihi à familia dictum fuit, abitum fingo, post prandium reversurus. intereà è famulis quidam ei indicârat me adesse, sed iterum abire. quo audito, ille vehementer indignari, exclamare, increpare omnes quod me rectâ in cubiculum non deduxissent. Sic revocatus, post mutuam salutationem & quæ in congressibus adhiberi solent ceremonias, dum vestitur. variis de rebus cum eo colloquor. inde in cœnacu-

lum deducor! ubi ille me interrogat, quid mihi vellem tam matutinus. Respondeo, ideo me venisse ut bonum ejus diei sumerem auspicium, cui præterita nox non admodum fuisset jucunda. illud vero quod rogatum te volui est, inquam, ut unum è famulis tuis, cui cor sapiat, vocari cures; cujus opera, cum bona tua venia, in meo negotio utar. Ad campanulæ sonitum advolant duo vel tres. tum quemdam Stephanum nomine ad se vocans, jubet ut mandatis meis præsto esset. Hoc te rogo, inquam ego, mi Stephane, ut cum Sajavedra aurifabrum aliquem adeas. & pondus ac precium seu valorem ejus catenæ quam Sajavedra huc detulit, exquiras. Statim porrigit mihi cistellam Sajavedra. refero, catenam inde depromo: quam bono illi mirifice placuisse, ex ipso vultu aliisque gestibus facile potui conjicere. sumit ipse in manus, artem contemplatur, militatur pondus, adeoque dejerat vix umquam sibi vel artificio similem vel pondere parem visam. Dum illi aurifabrum adeunt, variis de rebus, de nuptiis præsertim meis sermonem habemus. Reversi scedulam afferunt aurifabri manu subscriptam, precium seu valorem catenæ esse sexcentum quinquaginta trium scutorum

Ca-

*Oprecio-
sam ca-
tenam.*

Castellanorum, paullo plus. Petenti mihi Sajavedra illam arculam in qua adulterina erat, porrigit. Promo. inspectam aliquandiu repono, & arculam claudio. inde sic ajo: Amplius aliquid est, mi cognate, quod petere à te velim. Jam aliquot noctes cum primariis hujus urbis Nobilibus seu Patritiis ludendo, pro more tam vestræ gentis (nescio quam laudato) consumsi, varia fortuna, uti solet, fere tamen semper meliori. Eorum aliqui nuper à me non contemnendâ summâ emuncti, vadium o me ad plurium horarum lusum obstrinxerunt. quod quum sine probro nec ausim nec velim deferere; fortunam interim non nesciam mire inconstantem esse, & tam facile jacturam quam lucrum objicere, non velim, ut quando maxime fervet lusus, numis ego, sicque omni spe damni resarciendi unâ destituar. Apud patruum quidem deposita habeo circiter quinque ducatorum millia: sed ea vix attingere audeo. est enim Romæ mihi negocium, ad quod conficiendum illis ipsis mihi opus est. & litteras tantum Hispali exspecto: quibus allatis, extemplo Romam mihi eundum, & solutio quibus debetur facienda est; modo illud beneficium, cujus caussa hoc ipsum iter mihi susceptum fuit,

fuit, mihi aut uni ex cognatis meis sal-
 vum velim. Melius ergo facturum me
 putavi, si iis quas non paucas habeo
 ex auro & argento rebus ad necessita-
 tes meas uterer, ita tamen ne vendam
 aut alienem. Eo fine catenam hanc au-
 ream mecum attuli; cujus precium, au-
 rifabri testatur manus. Nunc illud tan-
 tum rogatum te velim, ut clam, (ne
 mihi res hæc apud alios pudori sit) sex-
 centi ducati in pignus hoc tua opera
 concilientur: quos ego, seu damnum seu
 lucrum ludendo faciam, unâ cum usura,
 statuto qui videbitur termino, red-
 dam. Addidi, in simili quadam occa-
 sione me alibi apud mercatorem quem-
 dam vas argenteum inauratum pigne-
 ris loco deposuisse; id vero interea tam
 male tractatum fuisse, ut receptum, si-
 ne pudore mensæ non adhiberi posset
 ministerio. ne idem vero in catena ac-
 cideret mihi cautionem esse: eoque ro-
 gare, ne in alienas manus pervenire eam
 sinat. Graviter ille se ferre simulat
 quod pro tantula re, uti loquebatur, pi-
 gnus offerrem. sed ego manum oper-
 culo incutiens, arculam claudio, sic-
 que clausum ei trado, protestans num-
 quam me quos petieram numos rece-
 pturum, nisi ipse pignus apud quem sci-
 rem æque tuto atque apud meipsum ad-
 scr-

servari. quumque nemo exploratum habeat quamdiu victurus sit, æquum esse ut in omnem eventum indamnis ipse præstetur. Amicabilis hujus contentionis is tandem finis fuit, ut recepta ad se catena, negotium hoc meum præ omnibus curæ sibi fore promiserit. nec fides promisso defuit. eo enim ipso die inter prandium venit quidam ex ejus ministris, in sacculo sexcentos ferens ducatos: quos quum mihi tradidisset, jussu hero magnas meo nomine agere gratias. Vix ille abierat, ecce herum ipsum intra hospitii limen, rectà ad me sese inferentem. Parum aberat, quin metu fuerim exanimatus. Certe in omnibus meis venis vix gutta sanguinis reliqua fuit. neque enim cogitare aliter poteram, quam arculam apertam, & fraudem deprehensam, eoque venire ut nondum traditos numos ministrum domum reportare juberet, aut traditos, à me repeteret. Collecto tandem animo, in occursum propero, vultumque ejus lætum & hilarem conspicatus, frustraneum meum metum deprehendo, tanto certius quum ille amantissimis verbis, quidquid in sua esset potestate mihi offerret. Aiebat, aureos illos ab amico sibi commodatos ad usuram, sed parvum hoc fore damnum. Ad hoc ego verbis

quidem respondi, Parvam rem esse, pignus & sorte & usura tam parvi temporis longe esse melius: tacitus vero sic mecum cogitabam: Atqui damnum hoc multo majus tibi futurum est quam velis. Dum hæc & alia loquimur, adveniunt collusores; & post dictam salutem & quæ solent in ejusmodi fieri congressibus, à Sajavedra chartas poscunt. quibus allatis, conflictus oritur acerrimus, quo aliquamdiu spectato, abit cognatus meus, bonam mihi fortunam comprecans. Quia vero propediem discedere mihi constitutum erat, tam arte mea, cui fortuna insuper non parum favebat, quam Sajavedræ indicis ita usus sum, ut paucis horis quindecim Regalium millia ad me traxeim. neque enim tum tempus erat flores, sed fructus potius colligendi. Distribui aliquid inter adstantes; Favello autem, qui paullo ante intervernerat, quinquaginta ducatos dedi, quibus dicere poteram quasi mancipium à me emtum. Dilapsis collusoribus, Favellus mecum secedens, indicat, proximam Dominicam, intra quatuor scilicet dies, profectioni esse destinatam. Ego tam maturæ & propinquæ messi falcem mihi quacumque possem immittendam ratus, omnibus illis qui reliqui erant diebus nihil aliud egi quam

qua
nili
mih
spon
nor
ope
mih
tia
nas,
cis in
habe
dore
cens
mer
esse
patr
huj
aliqu
ad p
rus
com
aliqu
Sic qu
piend
(tor
ptas
randis
di. n
Fave
ciftis
Tota

quam quod litteras ad cognatos meos
 misi, quibus nunciabam constitutum
 mihi esse postridie proximæ Dominicæ
 sponsalia celebrare. quod ut tanto ho-
 norificentius à me fieri queat sperate me
 opem ipsorum quam sæpe promisissent,
 mihi non defuturam. non tam frequen-
 tia onera estate à formicis in caver-
 nas, aut apibus in alvearia, quam ab ami-
 cis in cellam meam quam in hospitio
 habebam, comportabantur. Certè pu-
 dorem nonnumquam fingebam, di-
 cens, quæcumque illa fierent, tam
 meritis quam exspectatione mea longe
 esse majora. In primis senex ille
 patruus meus, præcipuus matrimonii
 hujus, uti putabat, actor, cimelia
 aliquot, collare, cingulum, pennam
 ad pilei ornamentum, aliaque id ge-
 nus tam exquisita partim dono partim
 commodato mihi miserat, ut precium
 aliquot ducatorum millia excederent.
 Sic quum biduum fere muneribus acci-
 piendis consumissem, sequens biduum
 (tot enim dies mihi ad discessum, nu-
 ptias scilicet meas, mihi restabant) visi-
 tandis amicis & gratiis agendis impen-
 di. interea missa mihi dona etiam ipso
 Favello inscio, in navim comportata,
 cistis quas ibi habebam includebantur.
 Tota die Dominica sequenti hilarem

me omnibus præbui, ut nuptiarum propinquitate lætari viderer, sub vespere hospiti ajo, Abire me ad quorundam Nobilium ædes, ubi lusorium conditum sit certamen, quod si in multam lusus noctem protrahatur, forte me ibi pernoctaturum, si quidem lusus ante lucem finiatur, venturum tamen Sajavediam, si ejus ministerio mihi opus non sit. quidquid foret, cubiculi mei curam haberet. sic domo egressus, & hospiti pro eo quod debebam duas ci-stas non preciosorum, sed montanorum lapidum plenas relinquens, per amfrætus ad litus proficiscor, in quo Favellus me exceptum in triremem deduxit; tanta in me usus posthac semper comitate quantam optare vix quisquam ausit. Roganti quomodo negotium illud meum (de vindicta) successisset, dixi me per occasionem omnia ipsi expositurum. Cenatum inde Favellus cubitum me deduxit. & quamvis omnia tam abundanter quam commode ad meum usum essent instructa, fugiebat tamen diu somnus ab oculis meis, menti semper obversantibus quæ designâram facinoribus. tandem curis lassus, in somnum delabor: quum interea triremis, soluta ora, multum in altum processisset, me ne minimum quidem strepitum sen-

tiente. Tandem in cubiculum meum irumpit Favellus, nuncians Nolianum promontorium jam esse prætervectos: ventumque ita favere ut speret intra paucos dies in Hispaniam nos appulsum iri. Sed non semper ridet fortuna: immo sæpe quanto magis propitiam sese dat, tanto majus malum confidentibus machinatur.

In toto hoc meo itinere hoc unum scire cupiebam, quis post discessum meum sensus fuerit cognatis meis, quæ mens, quis animus. Jam videbar mihi videre hospitem meum effractis cistis lapidum conspectu tanquam Gorgone obstupefcentem, adeoque ipsum feriè in petram conversum. Jam circumcursantes mihi videre videbar cognatos meos, ad nuptiarum solemnia me quærentes, ac non invento, inter se mussantes, & mihi quid acciderit sententiis discrepantes. Dixerit hic: quid si à maleficus hominibus seu sicariis interceptus, & rebus omnibus, etiam vita spoliatus sit? Alius: quid si forte ab ipso famulo clam sit interfectus? Alius: quid si paullum aliquò secesserit, tantum ut si male de ipso judicemus, tanto meliori jure postea id nobis exprobrare possit. Sed credebam eos maxime ad veritatem accessuros, qui existimaturi

essent, *Don* Gusmanum nequam fuisse, & impostorem, & cum cognatorum adscititiorum exuviis aliò terrarum abiisse, & forte cum classe Hispaniensi vela in altum dedisse. At proculdubio nemo omnium erat qui plus sapere sibi videretur quam patruus meus, ut quem penes omnes meæ essent divitiæ: ille vero cujus in custodia tam perciosa erat catena, etiam lucrum fecisse sibi proculdubio imaginabatur. Sed inspectis omnibus, & deprehensa veritate, Deus bone, quot cruces digitis efformasse, quoties cœlum suspexisse, quantas exclamationes edidisse censes! Poterat tam hospes quam patruus meus è petris illis seu saxis tumulos sibi construere: alter vero ille conatus catenæ se appendere, & longam literam ex se facere. Hem, sic datur! Illud unum non erraverim, credo, si dicam in mente & ore omnibus fuisse: O scelestum & maledictum ventrem qui tantum PICARUM, Lavernionem, tenebrionem peperit! Sed discedimus nos, manent illi. Poteram illis tum dicere quod Toleti quidam cæcus ad alterum: Valetè dum alter alterum rursus videat.

CAPUT XIV.

In Hispaniam navigans Gushmanus adversa tempestate vehementissime jactatur: cujus vi alienatis sensibus Saja-vedra in mare se præcipitat.

TAm prospera hucusque usi fuermus navigatione, ut altero post die in conspectu nobis fuerit Massilia. inde eodem vento provectis sub posterioris diei vesperam Hispania nobis apparuit, magna cum omnium lætitia; quæ minime fuit diuturna. Tum enim aër obtenebrescens è densissimis nubibus inusitatæ magnitudinis guttas effundere, ventus vero in contrariam plagam vertere cœpit. Simul cum aëre vidisses obnubilaras omnium tam nautarum quam vectorum mentes: nec fere quisquam erat quin atrocem tempestatem vel prævideret vel præsagiret. Conveniunt naucleri & nautarum magistri. consultant. sed increbrescente vento, ad suum quisque officium dilabitur. demittitur majus velum, adstringuntur antennæ, tota navis à puppi ad proram, robustissimis funibus vincitur. Vectores,

*Mari
nulla
fides.*

mili-

Vide l.
Æneidos.

Vana solatia.

milites, etiam inviti jubentur ad stationes suas & cubicula descendere, ne nautica impediunt ministeria. Tunc demum ego Virgilianam tempestatis descriptionem, quam puer legeram, recte intellexi. Adstabat clavo fidelissimus gubernator, vitam citius quam cum amissurus, hunc plerique de periculi magnitudine, de spe salutis nostræ percontabamur; ejusque verbis tamquam oraculo habebamus fidem. Vide humani ingenii cæcitatem. nemo fere erat quin verbis ejus, etiam contra animi sententiam loquentis, plus fidei quam suis ipsis oculis tribueret: quibus nihil aliud quam plurima mortis imago undique se repræsentabat. Mendacium nos pro solatio accipiebamus. Quid enim ille verum dicendo nos ad desperationem redigeret? Medici quoque de ægri salute rogati, spem semper faciunt, & Bene omnia fore dicunt. post mortem scilicet. Memini sæpe illum in hæc verba erupisse: *Ne timeate. nihil quidem hoc est.* Et sane nihil illud erat præut alia quæ mox sequuta sunt. Sic cum sævissima tempestate luctantibus aliud supervenit infortunium, dum navigium quoddam de classe in pippim nostræ trimis ita impexit, ut ipsum clavum, in quo uno, post Deum, spes nostræ salu-

salutis sita erat, excusserit. Majus hoc erat periculum quam quisquam nostrum sentire proterat, gens tamen nautica duobus ad puppim accommodatis remis, clavi vicem studebat supplere, ac nulli omnino parcebat labori ut se nosque conservarent. Quid tibi ego dicam quæ durante illa tempestate viderim, quæ audiverim? Sed tacere melius est. nec tu Lector, fortè ita maris expers es quin tale quid ipse videris. Hoc modo per totam noctem jactata navi, mane cum sol & ventus mutavit, & fluctus conquiescere cœperunt; & pavore omni in lætitiā converso, melior spes nobis alluxit. E duobus mortis periculis magis semper timetur id quod est propinquius: quod alterius vitandi tanto major spes sit quanto plus temporis superest: cujus vel unicum momentum magnas adferre solet mutationes. Ad me quod attinet, non tam naufragii me terrebat periculum, quam ille metus ne in portum unde egressi eramus rejiceremur. quid enim tum me futurum erat, in tam insanibus sceleribus deprehensum? In Favello quidem spes erat: sed sciebam & hominem, & unum modo esse, & aliis subesse. O quam lubenter sæpe, dum maxime sævit tempestas, exclamassẽ: Ego Jonas ille sum, cujus

*Quæ
tempus
vitam
habet.*

de-

*Saiavedra exi-
sit.*

delictum vos affligit. vobis mare non placabitur, nisi me, velut hostia, in medios fluctus abjecto. Saiaved. am tale invaserat fastidium & nausea ut in febrim inciderit; ac mox alienatis sensibus, delirare cœperit. Miserum simul & ridiculum erat videre quæ extra se ille faciebat, quæ loquebatur. Reliquis in summo periculo peccata sua confitentibus, cum lachrymis & votis Deum obsecrantibus, unus ille altissima voce exclamabat: Ego umbram sum seu anima Gusmani Alfaracii: ego umbra illa sum, per Mundum peregrinans. Hæc ego audiens risum tenere non poteram, non minus tamen timebam ne ille facinora mea, quorum fere omnium erat conscius, detegeret, quamvis id sine noxa mea fore existimarem, ut quem desipere omnes scirent: nec quisquam in tanto periculo nugis ipsius auscultabat. Vitam meam nihilominus quasi totam narrabat, multa addens quæ vel ipse fecisset vel ab aliis audivisset. Si quem audiret quemcumque locum visitandi religione sese obstringentem, eum locum se quoque visitasse, totum denique terrarum orbem mecum se obiisse dicebat. Quid multa? tantas nugas deblaterabat, ut vel mortuo risum facere potuerit. Tranquilliore jam cœlo ac mari,

mar-
tus,
labore
ca me
excub
mare
Saiav
subve
mum
pleriq
poneb
mular
prop
facior
esset.

Baro
ca
cu
ter

Secur
vis
destitu
cta ex
lim pre
dum v
Vaille

mari, cubitum mature omnes concedimus, priorum dierum dasatigationem, labores & curas quiete restauraturi. Circa medium noctis nautarum unus qui excubias agebat, exclamat, hominem in mare decidisse. accurritur, inquiritur. Sajavedra nuspiam comparet. cui quum subveniri amplius non posset, ad ultimum bene precati sumus. Et Favellus & plerique alii in me consolando multum ponebant operæ, magnum dolorem simulante: sed ut verum fatear, læo propemodum, ut cui posthac nemo facionrum meorum conscius timendus esset.

CAPUT XV.

*Barcinone Gusmanus Salaman-
cam proficiscitur. Ibi Statuta
cujusdam novantiquæ Fra-
ternitatis edocetur.*

SEcundo inde usi vento, navim quamvis laceram & clavo remisque fere destitutam Barcinonem appulimus. Facta exscensione, Favello valedico, Hispalim proficisci me simulans, ad exsoluendum votum quod D. Virgini, quam de Valle vocant, duranne tempestate fecerim.

198 PROSCEN. VITÆ

Consci-
entia
v.

rim. Valde ille discessu meo dolebat. sed quid faceret? nec manere ibi diutius ego volebam; nec comitari ille me poterat. O quam gravis, quam irrequieta res est mala conscientia! nullum horæ vel momentum securus eram, metuens, ne cognati illi mei celoce ad me persequendum missa, æternæ infamiæ tam astutum lavernionem manciparent. Tribus ego comparatis jumentis, quorum unum me, altera sarcinas meas veherent, novoque conducto famulo, iter non quò dixi, sed quò securitas suadebat, meum direxi. Sed priusquam iter mecum ingrediaris, aliquantulum philosophari lubet. Circumforanei, qui mendaciis quæ dicunt, volunt habere fidem, fontem, lacum, metallum, arborem, herbam, lapidem, aut denique scriptorem aliquem, Plinium puta, Galenum, Avicennam, Rasum, & infinitos nescio quos barbaros, multo tamen magis barbarè ab ipsis citatos, tamquam testes allegant. Pulcrum factum! Mentiuntur ipsi. mendacii testes laudant eos qui testes esse non possunt. Contra ego faciam. non mentiens, dicam mendacium. sed auctorem do Apollonium Tianeum. ille si mentiatur, ego mendacium dico. Ait, vidisse se lapidem Pantauram nomine, omnium aliorum lapidum regem: in quem unà

Pentauram
v. lapis.

CUM

cum solis radiis omnium aliorum lapidum virtutes influant, & idem quod in illis operentur. Et quemadmodum magnæ ferrum, ita lapidem hunc omnes alios ad se trahere, nec venenum tamen quod in se habet affricare.

Pentaura quid est? opes, divitiæ: in quibus omnes omnium aliarum rerum virtutes inveniuntur. elementa vincunt omnia, ima terræ eruunt viscera, stagna, atque adeo maria scrutantur, excindunt rupes. Quid tam excelsum est quod non dejecerint? quid tam humile quod non exaltarint? quid tam difficile quod non facile reddiderint? quæ tanta fuit calamitas cui illa remedium non invenerint? quod tantum periculum quod non averterint? quid illæ umquam expetierunt quod non consequutæ sint? quam legem posuerunt cui omnes non obedierint? Et quamvis non minus venenosæ sint quam ipse tot testibus celebratus, à nemine, credo, visus basiliscus, cujus vel aspectus homines necare dicitur: in seipsis tamen non minus efficax habent antidotum: licet eo paucissimi recte utantur. Ipsæ quidem divitiæ in se nec bonæ sunt nec malæ, sed prout animus ejus est qui habet. Et quemadmodum Chamæleon (de Polylo pisce idem ferunt) ejus cui adhæ-

*Divi-
tarum
vis.*

ret rei colorem assumit : sic divitiarum virtutem aut vitium à possidentis affectu. In Arcadia lacum esse perhibent naturalium rerum scriptores, cujus aquam qui noctu biberint, in morbum incidant ; qui die, sanentur. eodem modo qui per tenebricosas & fraudulentas artes, quales sunt quæ divinis mandatis & proximi charitati repugnant, divitias corrumpunt, se suamque salutem eunt perditum : qui vero in luce, id est, per bonas & licitas artes thesauros sibi colligunt, habent unde & sibi & aliis sine ullo conscientiarum vulnere, bene facere queant. Non damnant divitiarum divitem, nec pauperem salvat paupertas. quisquis utrovis male utitur, in damnationis est periculo. Non est dives qui divitias accumulare non cessat ; nec pauper qui cupiditatibus torquetur. Veræ & genuinæ divitiarum sunt quæ etiam quum habentur, contemnuntur : quæ necessitatibus, non voluptatibus inserviunt : quæ cum bonis communicantur, & inter amicos distribuuntur. Variis modis divina providentia dona inter homines divisit. his fortunæ, illis corporis, aliis animi bona est elargita. Felicior est pauper sua sorte contentus avaro divite. Illi præsentibus utenti nihil deest : huic etiam deest quod habet, sed quid dico, habet?

*Quis
vere
dives.*

habet? non habet divitias avarus, sed ab eis habetur. illi nihil parum, huic nihil satis est. Me vide. Mendicus fueram olim pannosus, squallidus. jam dives sum, multa millia habens in oculis, precioso vestitu superbus, onustus cimeliis. & pejor tamen multo quam umquam ante. Diligentem me fecerat ante paupertas & sollertem; nunc arrogantem & superbum faciunt divitiæ. Si mea sorte acquiescere voluissem, & cupiditatibus meis moderari potuissem, nihil defuturum erat unde honeste possem vivere. Nunc quum neutrum facerem, ipsa mea pecunia tam corpori quam animo meo infinitos labores & pericula creavit. Eram instar rotæ quæ aquam hortis infundit, plena semper, subito iterum inanis. Pecuniam cruciabiliter acquisieram, eandem parvi faciebam, custodiebam indiligenter, & male quæsitam, pejus perdebam. immò me ipsum.

*Pecunia
est ut quis
utitur.*

Barcinone prope egressus (ne deprehensus flagitiorum darem pœnas) viam, comitante aliquantisper Favello, Hispalim versus ingressus, mox aliud iter Salamancam versus institi; securior aliquanto, ob mortem Saravedræ, quem solum inter mortales facinorum meorum habueram conscium. Mea erant

erant jumenta, quamvis non meâ pecuniâ emta; novitius erat famulus, artium mearum plane ignarus. Sic ire mihi licebat quacumque vellem, & quacumque me pedes ferrent. hodie hic, cras in Gallia, ut dici solet. Cavendum autem sedulo mihi putabam ne in quocumque loco diu commorarer. Cum vestitu indies quasi personam mutabam. Hoc modo totam illam provinciam pervagatus, Salamancam tandem perveni, urbem cum multis aliis nominibus, tum maxime bonarum artium studiis celebratissimam. Hic dici non potest quam multa animum meum & admiratione & singulari voluptate perfuderint. unum tamen prima fronte valde durum atque absurdum mihi videbatur: quod jamjam narrabo. Per urbem ambulans, forte conspexeram viduam quamdam juvenculam, mira formæ & morum venustate præditam, nobilem quoque & divitem, uti ex habitu & aliis argumentis conjectabam. Restiti. Curioso & amoris indice oculo me contemplantem contemplatur ipsa quoque. Facile illa Cupidinis sagitta istum me sentiebat. Sed nihil animadvertere se simulabat. ego interim tamquam hirundo ædes illius circumvolare non cessabam: quod illa nec ægre ferre nec valde gratum habere mihi

Ocium
amoris
fauces.

mihi videbatur. Saucius eram, vulnus
tamen ostendere non audebam, nisi
fatuis illis oberrationibus. Tandem
quum fatuitatis meæ pertæsa timidita-
tem mihi ipsa exprobrare & sic animo
secum cogitare videretur: Quis hic est
tam magnifice sese inferens, & tam cu-
rioso oculo tamdiu me contemplans
ardelio; forte mutus est, aut ex Pytha-
goræ disciplina. jam duæ horæ abierunt
quum ille oberrans fenestræ adstantem
me hic detinet, oculis tantum loquens,
tacente lingua. Ubi ergo abeuntem vidi,
ad fores eam observare (exituram enim
rebar) gradum conferre & comiter al-
loqui decrevi. Spe frustratum me vi-
dens (nuspian enim tum postea com-
parebat,) in hospitium redeo: & captata
opportunitate, ne id agere viderer, ex
hospite percontor, quid illa mulieris ef-
fet quæ in tali platea (alias simul adde-
bam notas quibus illam posset noscere)
habitaret. Ait ille, Viduam esse facie
venustam, nobilem genere, divitiis tam
suis, quam à marito relictis opulentam,
prudentem insuper supra sexum; & mo-
destam. Quid quæris? hoc tanto elogio
oleum igni sentiebam additum. Pergo
quærere: Quum tallis sit, quid causæ est
cur non iterum nubat? Quam facilis enim
in tam florida adhuc & lubrica ætate,

*O stul-
tam
curiosi-
tatem.*

*Vidua
lebrico
in statu.*

libertate gaudentis feminæ est lapsus! Respondet ille, secundas illi nuptias admodum fore damnosas, ut quæ altero post die ea omnia amissura sit, quorum ex mariti testamento, per totam vitam, quamdiu in viduitatis statu permanferit, usum fructum habeat. Hic ego exclamavi: ô duram legem! ô rigidam clausulam! quanto rectius fecisset ille quisquis fuit maritus, si, quod in Italia plerumque solet fieri, opimum aliquod legatum ei reliquisset, iterum nubenti dandum. Hac quidem ratione melius & viduæ pudicitia & defuncti mariti honori consuleretur, dum legitimis nuptiis turpium amorum ansæ præciduntur. Quum multa hanc in sententiam dicerem, ille, Mi domine, inquit, scis cuique regioni suas esse consuetudines. Plura scit stultus ac plus sapit in domo sua quam sapiens in aliena. Talem consuetudinem mihi nequaquam probari, malis moribus lumbos frangendos, nec legem dicendam cuius fundamentum non sit recta ratio, replicanti, respondet ille, Finem hujus consuetudinis esse non utne iterum nubant viduæ, sed ne post maritorum mortem paupertate ad infamiam adigantur. Hoc ego responso minime acquiescere poteram: sed apud animum meum cogitabam, quidnam rei esset

esset femina. Mihi sic videbatur, nihil aptius & verius de hoc toto sexu dici posse, quam Feminam necessarium esse malum. Malum non sunt quæ malæ non sunt. Sed ubi istæ? Sed ne tamquam Pentheus Bacchis me objiciam; suas eis virtutes non invideo. meas nunc recensbo: quæ nec pauciores nec minores erant quam Tabacci. Dum hospes, facetus alioqui & disertus homo & variis de rebus mecum loquitur, linteolo è caligarum pera expromto nares contracto in treme frigore plus solito fluentes extergo: inde quod extraxeram, ut plerique solent, in ipso linteolo contemplor. Id quum vidisset hospes, ut erat homo dicax, alta & terribili voce exclamat: Fuge, fuge domine mi. absconde te quantum potes. Misellus ego, qui velut capo deplumatus & ustulatus nihil aliud exspectabam quam ut veru infingerer, uno saltu post lecti cortinam me proripui, viatorem cum hectoribus adesse existimans. Ille quod malæ conscientia erat, simplicitatis argumentum interpretatus, multo cum risu ait, certum jam sibi esse, podagra me non laborare. simul hortatur ut prodirem. nec enim magnum esse periculum nec grave damnum in quod me ipse conjecissem. non semel postea miratus sum quod de

*Uti
mer male
consecutus.*

fenestra non me præcipitârim. Adeo facinorum meorum conscientia & instantis supplicii metus pectus mihi percusserant. Prorepo tantum non exanimis : vultum nihilominus , quantum poteram , alacrem fingo , ne suspectum me facerem. Rogo , quid rei sit. Duos ille poscit à me solidos. depromo numum Regalem, eique objicio. quem quum ille lætus recepisset, quæro quid sibi vellet illa postulatio. Ait, Procuracionem cuiusdam xenodochei à nescio quibus sibi demandatam , iussuque ut ab hospitibus in leges delinquentibus multam exigeret. eam quando jam ego solverim, posthac, ubicumque futurus essem, immunem fore. Ego , inquam , mi frater , quia pœnam jam lui , culpam mihi ostendas æquum est ; à qua si purgare me , nunc quidem , nequeam, in futurum tamen cavere mihi possim. Ille , Quia, inquit, nihil dubito quin unus sis è non multis , si pauxilli moram temporis ferre potes , leges amplissimæ Societatis ferre potes , ex ipsis tabulis tibi recitabo. numus ille viatoris est , & tui in Societatem hanc adscripti ætoramentum. Reversus , magnum secum affert librum ; quem Matriculam esse aiebat eorum qui huic Societati nomina dedissent.

CAPUT XVI.

Statuta Societatis seu Confraternitatis Moropoliticæ.

INde meo rogatu sic legere cæpit :

Nos Ratio, suprema rerum omnium domina, nullius subiecta imperio, &c. considerantes plurimorum mortaliū fatuitatem, & stultitiam & perversitatem, indies latius se diffundentem & profundiores agentem radices : ne quid inde humani generis Respublica damni capiat, modis omnibus providendum nobis existimavimus. Quem in finem visum est eos omnes qui contra nos nostrumque imperium peccare deprehensi fuerint in unam quasi Civitatem seu Societatem adscribere, & certis quibusdam adstringere legibus : quas in omnibus & per omnia sancte atque inviolabiliter volumus ac jubemus observari.

Quoniam vero ad tuendas leges & administrandam justitiam magistratuum tam majorum quam minorum opus est ministerio : hac in civitate pro Prætoribus seu iuridicundo Præfectis constituimus *Politiā, Curiositatem & solici-*

iudicem, qui nostro nomine ex æquo & bono jus omnibus dicant & iustitiam administrent, reos apprehendendo, absolviendo, damnando, puniendo. His Assessores adjungimus eos quibus civitatis hujus nostræ salus inprimis curæ erit. quorum singuli quanto majori zelo has nostras leges ab omni injuria vendicandas sibi statuent, tanto majores in hac Societate honores indispiscuntur. Pro Fiscii nostri Advocato ordinamus Diligentiam, pro viatore Famam. Reliquos inferiores magistratus majoribus pro arbitrio constitutos relinquimus.

Quicumque soli secum loquuntur, sive domi sedeant sive foris obambulent, trium mensium spacio in hujus civitatis ergastulum compingantur: intra quod tempus si errores suos non emendaverint, & ipsorum Judicum sententiis absolutos se fidem fecerint, Morboniam eos ablegandos censemus.

Qui sive publicis sive privatis in locis, quæ vel quadratis saxi vel lapidibus strata sunt, gradientes, ipsos passus certis mensuris disponunt ac dimetiuntur, ita ut pedem non alio quam quem animo designarunt loco ponant, per trimestre eodem in ergastulo asservantur.

Qui dum per plateas eunt, prolatis
extra

extra pallium manibus, parietes quæ eunt, digitis velut depingunt seu delineant: eos Societati huic adscribi, semestri vero interea dum resipiscant, assignari; intra quod si non resipuerint, tunicam eis croceam viridis coloris fimbriis prætextam, cum pileolo ejusdem coloris argenteis tintinnabulis sonoro dari, & tamquam profectos, Ordini adscribi jubemus.

Qui dum vel pila vel quocumque alio ejus generis ludo ludunt, postquam pilam aut globum jecerunt, corpus ita inflectunt uti cadere pilam vel globum currere volunt: qui item dum aliquid vident ex alto dejici; necnon qui dum malis utuntur instrumentis quibus ægre facere possunt, quod faciunt, os distorquent, linguam exserunt, aut alios deformes edunt gestus, hos omnes in Fratrum album seu matriculam referri volumus.

Qui famuli aliquò missi moram impatienter ferentes, vel ad fenestras vel ad fores currunt ac prospiciunt, persuasi forte tanto illum celerius venturum, eos errorem suum agnoscere & emendare jubemus. quod si non fecerint, magistratibus contra eos jure & legibus agendi jus esto.

Qui dum alii chartis ludunt, chartas

quas illi habent ociose contemplantur ; easque mutatas volunt , etsi mutari non posse sciunt , atque ita seipfos cruciant , Societati huic adscribuntor. quod si causam aliquam seu excusationem allegent , à pœna quidem immunes sunt , magistratus tamen majores nostros venerantor , atque etiam eorum ædibus prætereuntes aperto capite honorem exhibento.

Qui ex alto sputum emittunt , exploraturi an ad perpendiculum constructæ sint ædes ; aut qui certum sibi locum designant in quem sputum dejiciant : eos errorem suum quamprimum agnoscere & emendare ; sin minus , ut professos , Societati huic adscribi mandamus.

Qui iter facientes ex obviis percontantur quam longe absint ab hospitio aut loco ad quem contendunt , persuasi hac sua percontatione tanto citius quod volunt perventuros : eis pro pœna ipsius itineris , & quæ à mulionibus aut nautis exhibentur molestias imponimus : monitos interea volumus ut resipiscant.

Qui dum mejunt , ipsa urina vel in muris & parietibus vel in arena & pulvere certas figuras describunt , aut scrobiculas excavare student , eos fatuitatis condemnamus , & magistratibus nostris puniendos tradimus.

Qui

Qui horologio sonante, horas non numerant; aut numerant, postea tamen statim quota hora sit quærunt, eos in civitatis hujus xenodocheum recipi & helleboro curari jubemus.

Qui vel ob avaritiam vel quancumque aliam causam (necessitatem semper excipimus, quæ caret lege) in foro vilissimum quodque destinant & emunt, eò tantum quod vilioris sit precii, quum non nesciant multo pluris constare Medici operam & qui è corruptis seu malis cibis nascuntur morborum remedia: eos tamquam sibiipsis infestos damnamus, & supremo Fratrum ordini adscribi volumus. Quod si errorem suum corrigere noluerint, plebano vel sacellano ac vespilloni curam eorum demandamus.

Qui dum vel sub arborum umbra cubantes, vel stantes aut sedentes è nubi-
bus prætervolantibus serpentum, leonum, aut quascumque alias figuras efformant, pro Sociis haberi volumus. illi vero qui utilitatis suæ causa Tauri, Arietis aut Capricorni signa domi suæ sibi effingunt, eos quidem à Societate non excludimus, privilegiis tamen quibus ea gauderit, tamquam indignos privamus.

Qui calceos, etiam holosericos, pal-

lio aut pileo deterferint aut expurgaverint, Fraternitati accensentor, & delicatiori vestitu ab aliis discriminantor.

Qui amicum diu non visum ita salutant: Ergo adhuc in vivis es! ergo in terra adhuc versaris! quamvis formula hæc nonnullis festiva videri possit, locum nihilominus eis inter cives seu socios hujus Fraternitatis dandum censemus: quum absurdum sit dubitare an vivus sit, quem vivum; & proculdubio in cælo non sit, quem in terra vides. horū frontibus admirationis signum literis tricubitalibus inscribi volumus, quod illi quacumque eunt secum circumferant.

Qui à foribus aliquem quærentes, accepto responso domi eum non esse, replicant iterum rogando, Ergo domi non est? ergo exivit? eos in pœnam contumaciæ damnamus: ut qui accepto responso satisfieri sibi non patiuntur.

Qui impactis ad saxum aut lapidem pedibus, vel, ut accuratius loquar, pedum digitis, illud ipsum saxum aut lapidem torvis intuentur oculis, aut conviciis etiam & blasphemis proscindunt, fatuitatis rei peracti habentor: rectiusq; ii fererint si offendicula ejusmodi tam ab oculis quam pedibus removerint.

Qui ubi nares emunxerunt; sordes illas in strophio non aliter ac si margaritæ

garitæ essent vel uniones, contemplan-
tur, in Collegium hoc adsciscuntor, ea
lege ut quoties hoc in genere peccârint,
stipem in xenodocheum eorum qui in-
curabiles habentur, inferant.

Ad hoc caput quum legendo perve-
nisset, uterque in tantum risum soluti
fuimus ut de loci prærogativa in hac
Societate certare videremur. Quia au-
tem infinita fere adhuc capita restare
animadvertēbam; ego vero ante no-
ctem, cujus jam aderant confinia, viduæ
illius videndæ desiderio ardebam; subsi-
stere hominem jussi, ac rogare cœpi,
Ubinam illud Xenodocheum seu Hospi-
tale esset: quæ vestigalia, vel quos redi-
tus haberet: à quibus gubernaretur. Re-
spondit ille, quum tantus sit ægrorum
numerus quantum ædium etiam laxis-
simarum, immo maximæ Civitatis am-
bitus capere non possit, nec ulli statim aut
certi redditus: totum Orbem terrarū pro
diversorio eis assignatū. Ergo ubinam,
inquam ego, prudentes degent, aut quod
ibunt, ut ne contagione hac lædan-
tur? Ille, communi, ait, ferri sermone,
unum tantum inter omnes mortales esse
qui ab hac contagione immunis sit, sed
ad hanc ipsam horam, quisnam ille sit,
adhuc nesciri: nisi quod quisque illum-
ipsum se esse credat: quamvis ceterorum

Sculco-

*plena
omnia,*

nemo sit qui credere id possit aut velit. Prodiisse nuper hominem Geometriæ aliarumque tam mathematicarum quam mechanicarum artium in primis peritum, qui omnes eos quos lues hæc non afflaverit, uni ovo, cum omnibus eorum facultatibus & fortunis, velit includere, & unicuique, tam laxam assignare stationem ut alter alterum ne contacturus quidem sit. Nugis ego tot tantisque offensus, Hæc, inquam, meræ sunt nequitie: quarum stabulum stultorum Xenodocheo magnitudine nihil cedit.

CAPUT XVII.

Gusmanus stultæ procationis pœnas dat, aureis aliquot nummis à puella emunctus.

Dilata reliquorum capitum in sequentem diem lectione, novo ex elegantioribus meis sumpto vestitu, in publicum prodii, non aliter ac si Strapes aut regni essem Megistanes me inferens. Tum quidem ita mihi placebam, ut fortunam meam, seu conditionem nec cum Principis quidem statu fuerim permutaturus. In bivio quodam con-

sistenti

sistenti duæ occurrunt mihi puellæ; quo- *Cave, ca-*
 rum una corpore & habitu decora nihil *ve sentis.*
 vulgare præ se ferebat; altera hujus an-
 cilla videbatur. Saluto. non resalutant
 modo illæ, sed & ipsæ consistunt. Appli-
 co me. nec illæ fugiunt. Jam illa altera
 me ita rapuerat, ut occultus in animo
 meo ignis accenderetur. Polliceor mul-
 ta, & miras delicias facio, ut solent
 amantes. nec minus liberaliter illa polli-
 cetur. Invitatus occasione (erat enim lo-
 cus fere solitarius, jamque cœlum obte-
 nebre scebat) dum suaviolum, & reliqua
 quæ amantes amant auferre ab ea co-
 nor, pugnans illa tamquam quæ vin-
 cere nollet, mira agilitate crumenam,
 in qua aurei aliquot erant è caligarum
 sacculo mihi extrahit ac surripit, præ
 voluptate nihil sentienti. Quid enim
 sentiat homo cujus memoriam & men-
 tem omnem cupiditas quasi obsessam
 & constrictam tenet? Hanc prædam
 illa nacta, verbis amantissimis rogat
 ut missam faciam, ac si mihi placeret,
 expectem jamjam redituras. Tum,
 inquit illa, poteris tu domum mecum
 ire: ubi facere tibi licebit quodcum-
 que animo tuo collibuerit. Audies tunc
 me tam argutis digitis fides tangentem,
 simul tam suaviter accinentem, ut sua-
 viorem vocem non audisse, & doctio-

*Amantibus
nihil
grave.*

*Ad
Ami-
cynas.*

rem manum non vidisse proculdubio dicturus sis. Ceterum quum genus mihi sit in primis honestum, & fama adhuc integra, nolim me ita in publico tecum confabulantem videri: quem ego non meo tantum, sed etiam omnium seminarum amore dignissimum judico. His dictis fidem habens, illam omitto, paulo post, ut mihi pollicebar, totam habiturus. inde ad monstratum ab illa me confero locum; ubi per tres horas continuas quasi in eodem steti vestigio, nusquam pedem amovens, ne certis signis, quæ mihi dederat, vocanti in mora essem. Tandem passum unum & alterum hac illac facio; quocumque vero ibam, aut ubicumque consistebam, duarum illarum formarum velut phantasmata oculis meis occurrebant. Quid quid audiebam, jam illæ mihi sputare, jam screeare, jam aliud aliquod signum mihi edere videbantur. Sed per eas quidem mihi ad multam usque lucem expectare licuit. Suspiciens ergo me ab eis, interea forte apud alios amori operam dantibus, deceptam, ind gnabar quidem, non tamen vehementer: dum cogitarem mecum, si interea quid aliunde mihi fuisset objectum, id n.e quoque accepturum fuisse. sed & sonica causa à vadi-
monio excusari forsitan posse opinabar.

Post-

Postquam designatæ ab illa mihi domus
fores signo notassẽm, abii quò me fors
vel potius voluntas mea ducebat. mox
reversus, quieta omnia, & ne vivi quidẽ
hominis signum deprehendi. Exspe-
ctavi nihilominus aliquantisper, jam
huc jam illuc oculos convertens, & tus-
si, screatu, pedum strepitu præsentiã
meam significans. tandem per tene-
bras puellam è fenestra prospectantem
videre mihi visus sum. accedo propius.
loquor quæ amantes, vel stulti potius
solent. Ait illa, non esse quam existi-
nem. se ancillam esse, & quidem me-
diastinam. qualis qualis fuerit, tam fa-
cunde, tam amanter mecum loquebatur,
ut bihonium sere me verbis, licet ina-
nibus detinuerit; licet vix momentum
mihi videretur. Sed ehei! (quid enim
in tam gravi scilicet re exclamare non
libeat?) dum pessima puella nugas me-
cum conserit, canicula multo illa pejor,
ab illa fortè emissã, per foramen ostii
prorepiit, tantosq; edit latratus, ut omne
sermonis commercium nobis interclu-
serit. quæro lapidem, quo pessimam
bestiolam vel abigerem, vel effugerem.
per caliginem video nescio quod ni-
grum tuberculum muro adsitum. lapi-
dem esse arbitrabar: sed è molli conta-
ctu errorem meum statim deprehen-
di.

*Nell's
exclama-
tio sola,
scribitur!*

*O deli-
catum
amato-
rem!*

di. erat enim non lapis, sed ex illo lactu-
carum genere quod pueri opidani mu-
ris, rustici sepibus adplantare solent.
dum unguentum hoc excutio, manum
in ipsum impingo murum dolorem sen-
tiens, ad eum levandum, ut fieri solet,
digitos ori infero. cujus facti me statim
pœnituit. miror sane tum me omnia in-
testina non exspuisse. ut tam delicatum
bolum extegerem, strophioium seu su-
darium quæro. sed nec hoc nec crume-
na inventis, scelestissimam illam puel-
lam exsecrabar, tanta accensus indigna-
tione ut oculi ex ipso velut capite mihi
prosilirent, non tam ob jacturam quam
fetorem & tam oris quam vestium in-
quinationem. Quum interim pessimus
ille canis latratu persequi me non cessa-
ret: clausa fenestra abit puella; ego sic
unctus ad hospitium revertor. Quò ubi
veni, famulū excito, & duas situlas aqua
plenas haurire jubeo: in quarum una
manus, altera os ablui, ac frequenti fri-
ctione pæne excoiavi. Cubitum eo: sed
dormire me non sinebat tam recens sini-
stri ac foedi eventus memoria. Hinc,
cogitabam, tam docti illi sunt digiti!
certe si fidibus pulsandis tam dextri sunt
ac solles quam surripiendis loculis,
vix Amphioni illa aut ipsi Orpheo con-
cesserit. Quamvis autem tam miseris
modis

modis ludificatus omnem amorem animo ejicere & cautius posthac mercari statuissem: recurrebat tamen statim tam pulcrarum, ut mihi videbantur, formarum, tam mellitorum verborum memoria. Cum Plautino illo adolescente, nullam animi mentem habebam. ubi eram ibi non eram. ubi non eram, ibi erat animus. Ita mihi omnia ingenia erant: quod lubebat, non lubebat jam id continuo. Ita me amor lapsus animi ludificabat, fugabat, agebat, appetebat, raptabat, retinebat, jactabat, largiebatur. quod dabat, non dabat, deludebat. modo quod suaserat, dissuaserat; quod dissuaserat, id ostendebat. neque, nisi quia miser non ibam pessum, mihi ulla aberat perditio pernicios. Cum Medea dicere poteram:

—video meliora proboque,

Deteriora sequar :

Inter hanc animi carnificinam inter alia sic mecum cogitabam: Hem! si tantulam fraudem (si modo fraus fuit) tu tam ægro fers animo: quid illos quos tu non ita pridem tam nequiter & tam damnose decepisti, sensuros puta? inde ad alias cogitationes dilapsus, sequentis diei actiones, non illas serias quidem, sed mere vanas, mecum disponebam: quo vestitu vellem me induere; utrum torquem, majoremne an minusculum collo-

*Cistellaria
Aster
2.*

*Bonum
remedium
obliviscentium
injuriarum.*

circumdare ; quas plateas obire ; quibus
 verbis , quibus donis amorem mihi , si
 quæ forte objiceretur occasio , con-
 ciliare. In primis illa cogitatio animo
 meo occurrebat : Quid si eras in puel-
 lam illam incidas quæ tam dextre auro
 te emunxit , quid illi facturus es. An
 manum injecturus ? nequaquam. An
 ablatum repetiturus ? Multo minus Quid
 ergo ? an gratiam ejus & amorem iterum
 captaturus ? Minime. Quem ergo in
 finem (ad id enim me stimulabat cupi-
 dius) eam investigabis ? Sollertes ma-
 nus seu digitos jam expertus , an voci
 quoque decipiendum te præbebis ?
 Abeat potius illa. in crucem fruatur
 raptō. Sed cur irascor ? An lupo agnus
 aquam turbavit ? Aurum , argentum ,
 uniones , gemmas in Italia à te surrepta
 vix licet validum jumentum possit ve-
 here : & tu ob tam paucos numos miserā
 illam perditam cupis ? cui procul dubio
 ipsa necessitas seu inopia quidquid hujus
 fecit , persuasit. Equidem postea quoties-
 cumq; & hoc & alia mecum recordabar ,
 non potui hominum deplorare perversi-
 tatem , tam graviter etiam minimas of-
 fensas ferentium : cum quibus si pari jure
 Deus velit agere , omnibus momentis
 omni pœnarum genere cruciarentur.

Albescente jam coelo somnus denique
 mihi

mihi obrepfit: quem ad ipsam usque *Omnia*
 meridiem produxi. A prandio egressus, *sperat;*
 viduam illam video fenestræ adstantem *omnibus*
 & manus lavantem. Optabam miser, *tentare*
 ut illæ ipsæ guttæ quæ de manibus i- *Amor.*
 psius cadebant, in pectus meum deflue-
 rent, ignemque quo ardebam si non
 exstinguerent, mitigarent saltem. Con-
 sulto in angulo quodam è regione, &
 amore ebriis oculis Venerem meam
 contemplor. illa ubi me vidit, dum an-
 cillis gutturnium, pollubrum, mantile
 reddit, subridens nescio quid loquitur.
 me sermonis fuisse materiam inde ani-
 madverti, quod prolatis extra fenestras
 capitibus ancillæ non minus curiose me
 contemplabantur. Tanto favore, ut in-
 terpretabar, lætus, jam mihi totum hoc
 negotium confectum putababam. Pal-
 lio infra dextram axillam demisso &
 convoluto, pileo ad alteram aurium de-
 presso, dextra manu lateri seu coxendici
 apposita, sinistra gladii tenens capulum,
 elato pectore, passibus velut cribratis,
 magnifice me infero; nusquam interim
 ab amata avertens oculos. Illa velut im-
 mota fenestræ adhærebat, oculis in me
 pariter defixis. ridebant ancillæ for-
 san ineptias meas. ego nihilominus
 conspectu meo lætari arbitrabar. Obam-
 bulabant ibidem non pauci nobiles ado-
 le-

*Huius
 quantus
 Thraso.*

lescentes, amorem viduæ captantes. sed, me iudice, nemo erat ex omnibus cui non aliquid deesset. nemo qui mecum comparari posset. quinetiam me unum maxime illi placere firmiter mihi persuadebam, tanto magis, postquam appetente iam nocte digrediens, me possimum respicere, adeoque innuere mihi visa est. Reversum hospes sermonibus suis seu nugis oblectare satagebat; sed nulla re quam vanissimis cogitationibus me oblectans, iussi ut cenam pararet, quod mihi foris negotium esset. Cenatus, exeo ad eundem ubi illam videram locum. O stultitiam! Paullo ante videram illam abeuntem, vidi clausas fenestras: & tamen adhuc stantem ibi & pernoctantem imaginabar. ne prius discessi quam multa iam nocte spes ejus visendæ nulla superesset. Vix digressus, duas video adolescentum catervas, seorsim incedentes. nihil dubitabam quin idem illi agerent quod ego. decedo paullisper de via, sic mecum ratiocinans: Tu peregrinus es, illi cives. tu unus, illi multi. non illi elemosynæ dandæ gratia huc veniunt. Qui nam sint, quid rerum hic agant, tu nescis. Quid facies nunc si probe illi te depectant, aut etiam interimant? Cave tibi, Gufmane, cave. Quia tu domum redis,

&

*Optima
cautio.*

& sarcinas tuas custodis. magis id è re tua fuerit. Sic tacitus ad hospitium evolans, noctem eam jucunde admodum & bona fide dormivi. Nihil est quod amoris affectum magis discutiat & abigat quam phantasmata ejusmodi seu nocturnæ visiones. Certe hæc una viduæ illius amorem mihi expektoravit. omnium vero tutissimum remedium mihi visum est pedum via: coque sine ulteriore mora abire inde decrevi.

CAPUT XVIII.

Narrat Gusmanus quid Madriti sibi acciderit, à femina iterum turpiter deluso.

MAdritum profecturus, Complutum prius visere statui. nec sine causa, frequentiores urbes adeundas mihi censebam, ut in magna vel civium vel Studiosorum frequentia tanto melius latere possem. Alliciebat quoque ipsius loci amœnitas, quæ tanta est ut major vix optari queat. Sane nisi Aulæ desiderium pedibus meis alas addidisset, non facile umquam è tam commodo, tamq; rebus omnibus tam ad corporis quàm ingenii cultum pertinentibus abundanti fueram discessurus. Sed cur ad fluvium,

*Omnia
cum
tempore
mutan-
tur.*

viū desiderem, quū mare uberem
promittens piscatum me ad se vocaret?
Veni ego Madritum. Quid quæris? Vix
quidquam totius loci no. am. ita erant
mutata omnia. sed nec me quisquam.
Clam de pharmacopola illo, qui me
sportellario usus fuerat, inquiero. sed jam
cum ipso omnis ejus memoria erat se-
pulta. Pueri in viros, viri in senes evase-
rant; senes erant mortui. totam totius
quoque urbis faciem immutatam mira-
bar. Diverti apud viduam bene trāstan-
dorum hospitum valde gnaram. Totum
ostiduum intra hospitium me continui,
solliciter interim futuram meam vitam
disponens. Sed vicit tandem vanitas.
Ad centrum quasi meum revolutus,
conveniēns existimabam ut in regia ur-
be non minus quam alibi me ostenta-
rem. eoque duas mihi vestes valde pre-
ciosas fieri curo: emio equum, venditis
mulis, & alterum in super famulum con-
duco. nam mihi persuaseram, sic me fa-
cilius gemmarum, quas mecum attule-
ram, emtores inventurum. Sic instructus
& ornatus, non aliter ac Satrapes qui-
dam per urbē magnifice me inferebam.
Erat hospita mea non minus astuta quā
amabilis: nec quidquam in me bene tra-
ctando omittebat. Ventitabant ad eam
non pauca, tum cognatæ tum notæ. In-

*Stipula
facile
ignem
concipit.*

ter

ter eas una secum aduxerat filiam juvenculam ; cuius elegante admodum forma captus, cœpi alludere, & amorem ejus variis modis captare. Sed quum crudam illa, immò crudelem sese ostenderet, non ignarus, donis (ut ethnici loquuntur) etiam deos flecti, paulatim eam magis propitam mihi & cicurem reddidi. sed magno amor hic mihi constabat: ut quæ jam hoc jam illud petendi nullum finem faceret. id vere tam subtiliter, tam ingeniose faciebat, ac si in PICARORUM schola mecum fuisset educata. Crocotam aliquando à me petierat è panno Damasceno undulato, serico subductam, & aureis fimbriis prætextam, quæ vanum prostabat, à me sibi emi petierat. Id quum nimium mihi videretur, abnuo; ut qui jam ultra centū scutatos ejus amori impendissem, amabam quidem illam; non tamen ita ut ejus caussa ad mendicitatem redigi vellem. Repulsam hanc tam filia quam mater indignissime tulerunt, idque multis indiciis testatæ sunt: sed dissimulanda mihi omnia existimabam, abstinebant porro à mea consuetudine, nec ego illas accersebam. Tandem cum ipsa mea hospita consilium ineunt, & pessimam mihi fraudem concinnant. Prudenti sorte supervenit mihi Viator seu lictorum magister,

*Artes
meretrici-
cie.*

gister. Eum conspicans, intra me dice-
bam: Hic, credo, Samson morietur &
omnes qui cum eo sunt. Illicet, actum
est. Gusmano exsequias ite quibus com-
modum est. De mensa exsilio. jubet
Viator ut maneam. nihil capitale esse
ob quod veniret. Totus in stuporem
versus, nesciebam fugiendum mihi an
manendum esset. jam fores, adeoque
totam domum à lictoribus obsideri
maginabar. Quum ergo nulla spes esset
elabendi, animum quantum possum re-
colligo. quid sibi vellet rogo. Multo cum
risu ille scedulam è sinu depromit, qua
ii Judices qui de causis violatarum vir-
ginum cognoscunt, mandabant manum
ut mihi injiceret. Ea perlecta, exclamo:
O perjuram, ô scelestissimam feminam!
mentitur illa ut centum diabolorum mil-
lia. Ad Viatorem inde conversus per
omnia sacra juro, quod mihi impute-
tur, falsitatem esse enormissimam &
falsissimum testimonium. Subridens il-
le, Credere se, ait, quod ego dicerem.
sibi nihilominus mandatum exsequen-
dum. sumpto ergo pallio, secum irem,
ni duci mallet. Hic ego vere lupum
auribus tenebam: immò ad incitas me
videbam redactum. Quid enim? an sar-
cinas meas tam preciosas in tali hospi-
tio, in quo hoc ipsum quo implicitus
tene-

tenebar rete mihi tensum fuit, relinquerem? sed nec novitiis famulis multum fidere, nec illi me juvare poterant; locorum hominumque ignari. Quod unum restabat, sevoco Viatorem. per Deum obtestor ne me meamque salutem iret perditum: & monstratis sarcinis, Hæ solæ, inquam, mali mihi hujus sunt causæ. his à pessimis insidiæ struuntur. nec dubito ego quin absente me omnia in illarum prædatrices manus itura sint. Erat Viator ille homo non malus, modestus & mitis: & injuriam mihi fieri non nesciebat, ut cui adversæ partis ingenia & artes jam dudum erant explorata. Jubet ut bono sim animo. facturum se mei causâ quidquid posset. Relictis apud me custodiæ causâ li-
*Riti-
 ter.*
 tibus, partem adversam, quæ unâ cum illo venerat, & in hospitæ erat cubiculo, adit. quid ego peterem, quid ipse vellet ostendit: ut nimirum lis hæc amice potius componeretur quam coram tribunali discuteretur. Quum sæpius ultro citroque comeans, illis nimium petentibus, nihil efficere posset, interminatus nisi æquiores sese præberent, nequitiam omnem se detecturum, & coram ipsis judicibus jusjurandum de innocentia mea daturum. Quid facerent? Litem male captam, multo
 Y
 pejus

pejus fundatam animadvertentes , ad ipsum Viatorem arbitrium deferunt : quem nec ego refutare audebam. Sic ille paciscitur, ut duobus Regalium millibus hanc ego vexam redimerem. Multo plus forte illæ sperarant : sed quia nihil sibi deberi sciebant , acquiescendum sibi putabant. Solutis numis , cum Viatore Commentariensem accedo , petens ut captura deleteretur , & annullaretur querela. Ducentis circiter scutatis tota hæc lis mihi constitit. Jam omnis hora annus mihi videbatur , dum inviso mihi liceret exire hospitio , nec pedem postea intuli , nisi dum sarcinas meas exportari curo. ex eo tempore rebus meis consultissimum fore duxi , si proprias mihi ædes conductorerem. Cui fini indies supellectilium aliquid coëmere mihi satagebam. Possem multa dicere de usitatis inter impudicas feminas imposturis, quæ viator ille mihi, narravit. Sed manum abstineo, ne dum fraudes unius prodo, alterius dispalescat iniquitas.

CAPUT XIX.

*Gusmanus ædificatâ sibi domo,
uxorem ducit.*

Vix paucos dies in altero moratus
hospitio, propriam mihi conduxi
domunculam, eam quoque maximè ob
causam, ut sine arbitris res meas mihi
liceret agere. Primò omnium recen-
sitis quasi, quæ Genua atque aliunde
mecum adsportarem, cimeliis, collare
ingentis precii (tribus ducatorum mil-
libus à me æstimatum) quod patruus *Malicia
provida.*
nuptiali illo meo die utendum mihi
miserat, rescindo, gemmas, margaritas,
aurum, seorsim quidque pono. idem
facio in cingulo, aliisque tam ornamen-
tis quam vestibus, ex quibus verebar
malæ aliquid suspicionis in me posse
redundare. Aurum vero omne (eram
namque artis hujus aliquo modo peri-
tus) in virgulas conflavi: non sine da-
mino quidem (in plerisque enim ars cum
materiæ precio certabat) sed cavendum
mihi erat ne raris illis artificiis meæ ar-
tes proderentur. Inde pro gemmarum
mangone me ferens è meis illis gemmis,
margaritis, auro, monilia, inaures, tor-
ques, armillas, spinteres idque genus
X 2 alia

alia tam muliebria quam virilia ornamenta concinnari mihi curabam. quæ vendere non poteram, aliis, præsertim novis nuptis, feneri commodabam: sicque bono & honesto titulo quod alienum erat, meum faciebam. Quid multa? si maxime uberem & quæstuosam exercuissem mercaturam, non tantum lucri, certe non tam certi fecissem. Fides mihi non deerat, quia pecunia non deerat. sed usuram tuto, quam mercaturam cum periculo facere malebam.

Non procul ab ea in qua habitabam domo solum vœnale erat, in quo nova exstruerentur ædificia. Ego tantum quantum uni domui ædificandæ satis erat. Ædes construo, & brevi tempore absolvo; non tam spaciosas quam ad usum meum accommodatas. Inde plurimorum in me conversi oculi: tanto magis, quod non luxum quidem, splendorem tamen & domi & foris præ me ferrem. Hinc inductus quidam è danistarum genere, cui jam antea simili mangonio notus eram, id unice agebat ut filiam suam in matrimonium mihi traderet. Sed quid? Annon stulti qui ignotis chraissima sua tradunt pignera? Sapienter monet nescio quis, ut si filiam nuptui elocare velis, vicini eam eloces filio, cujus genus, vita, mores jam ante pro-

proculdubio .perspecti tibi sunt. Quid enim si extero ? fieri potest ut hodie ille in domo tua sit , cras ad furcam ducatur , ob perpetrata alibi mala facinora. Accipio conditionem , tanto magis quod filia juvencula , tum formæ & morum venustate non inamabills. Pro dote assignata mihi tria scutatorum milia. Quia enim socer meus rerum humanarum valde erat peritus , generum quærebat non tam qui pecuniam haberet , quam qui pecunia recte sciret uti. Quid ego tibi astutiam ejus commemorem? Ter ad minimum bonis cessisse , magnasque inde confecisse opes , ipse mihi postea fassus est. Quin etiamsi quid tale mihi accideret , jam tum sibi & mihi prospiciendum putavit. Duas enim tabulas confici curavit: quarum una ego quater mille ducatorum debitorem ipse me faciebam ; altera ipse debitum solutum sibi fatebatur. Alias quoque addidit : quarum una frater ipsius profitebatur se mihi annum proventum quinquies centenûm ducatorum vendidisse. Et ne perfide omnino ageret Notarius , numi ab amico eum in usum commodati , numerati fuerunt. Ego econtra aliis tabulis (Reversales hodie vocant) contractum hunc, utpote fictum, fraudi ipsi non fore cavi. hoc qui-

dem, ut tanto plus fidei mihi in foro esset. Quum sic aliquamdiu negotiatus essem, interea vero incredibilem vim pecuniæ per luxum prodegissem, ac paulatim rebus meis dilapsis, vel potius à me dilapidatis, gravissimo ære alieno obstrictus, nec solvendo essem: advocant catervatim creditores, alter alterum prævenire studet. Sed jam socer quatuor illa ducatorum millia, quæ deberi sibi mentiebatur, aliis prærepta in tuto collocarat, nec minus frustra erant qui proventui illi annuo manus injicere conabantur, quos Judicis opimobolo correpti favore fretus, soceri mei frater nullo negotio refutabat. Me quidem in vincula duci nonnulli creditores jusserant: sed quum sumtuosam admodum litem paratam sibi animadvertent, plerique ita mecum pacti sunt ut trientem debitorum, & quidem toto decennio solverem, nonnulli etiam, impensarum tædio, & quod socer meus speciosis valde titulis quidquid haberem suum esse contenderet, ab omni actione desistebant; ita ut post septimanas aliquot carcere fuerim liberatus.

Quid quæris? tanti fuit & carceris molestias, & ignominiam (si modo ignominia est. certe apud multos non putatur) subire. Manserunt intra unguem
meos

meos multæ pauperum facultates seu pecuniæ, quas illi fidei meæ crediderant. nec tamen fur aut latro audiebam. Tunc ego primum in hæc Mercurialis templi adyta à focero introductus, multa mysteria didici: sed unum hoc in primis, quam damnosæ & periculosæ sint tabulæ illæ quas Contraſcripturas vulgò appellant, quæ faciunt ut quantum quisque in bonis habeat, nemo ſcire poſſit. Sed quis illarum finis? inquis. Sic puto. Homines pauperculi, ubi animum ad Mercurialia applicuerint negotia, ſcientes veriſſimum eſſe quod Poëta dicit,

*Numul-
lorum
bonis'ce-
dentium
malitia.*

Quantum quisque ſua numorum poſſidet arca,

Tantum habet & fidei :

cognatos, amicos, fidos ſibi homines rogant, ut dent, faciant, vendant, renuncient, conſignent aliquid ſibi in manus tamquam proprium, quo magnarum divitiarum opinionem, & inde fidem ſibi inter negotiatores concilient: interim iis quas dixi tabulis, iisdem de indemnitate cavent. hinc, ſi caute procedant, facile inveniunt alios, qui magnas, majores & maximas iſſis ſummas credant. ſi res bene cedat, eſt quod illis gratias agant à quibus primum illud, licet fictum tantum, acceperant benefi-

cium: si male, adsunt iidem, & eventus multo ante conscii, è bonis decocturientis quidquid possunt, primi sibi vindicant, deinde inter se partiuntur. Nonnulli quando solvere nolunt (nolunt, inquam. de iis qui nequeunt jam taceo) quod debent, aliquanto ante quam solutionis appetat terminus, res rationesque suas vendunt, aut sub alio prætextu tradunt in manus alterius, interveniente maledicta ejusmodi contrascriptura. evenit postea, ut ante solutionis diem debitor, à quo cautela, moriatur, verus interim creditor suum recuperare nequeat, dum ille qui ficti crediti larvam alteri induxit, Contrascripturam occultat, sicque totum illud sibi servat. Alii ist opimè dotatas uxores nanciscantur, undique quidquid possunt mutuo sumunt, proque suis ostentant. & facile quidem inveniunt qui mutuum præstent: post nuptias vero, non sumtibus modo domesticis, sed usuris etiam crescentibus, iidem quod suum est repetunt, sicque illum velut Æsopicum graculum quasi implumem relinquunt. Sed miseri illi, quem damnosius deciperunt quam seipsos? Hac enim fraude intellecta quem animum putas novæ nuptæ fore? Paucissimæ certe sunt quæ dotem suam mariti exsolvendis debitis

im-

impendi patiuntur. & nec jurgia tantum hinc & contentiones perpetuæ, sed divortia quoque nascuntur. Quibus omnibus incommodis occurri posset, si tabulæ ejusmodi seu contrascripturæ publica lege abrogarentur, & tam præsentibus quam futuræ irritæ esse juberentur.

CAPUT XX.

Narrat porro Gusmanus quæ sibi marito evenerint: deq; malis mulieribus pauca disserit.

Sed cho! numquid desipio qui tam intricato labyrintho pedem inferam, cujus strophas & amfractus quasi per transfennam tum primum cœpi inspicere? Quanto melius fecissem, si jucundam aliquam fabulam tibi narrassem? Credo equidem hanc tibi magis placituram fuisse. sed non tam jucunda quam utilia persequenda sunt. nosse autem ejusmodi stratagemata in primis ad vitam conducibile puto. Ad rem. Carcere liberatus, ad instar ranæ illius Æsopicæ mirum in modum me inflavi, ac fere majores quam antea spiritus gessi: quamvis curtæ mihi supellectilis optime conscius reliqui aliquid mihi

factum fuerat : sed multo minus illud erat quam voluissem , & quam mihi esset necessarium. Ad magnum onus ferendum magnæ vires requiruntur. Qui arenæ præaltas turres inædificant , tandem cum ipsa structura corruunt. Hei quam multis opus est iis qui matrimonio nomen dant ! Quanti sumtus in ipsas nuptias faciendi ! Videas nonnullos hoc uno ita rationes suas conturbare , ut fortem omnium suarum facultatum in periculum conjiciant ; & non diu post inopia circumveniantur. Qui emit quo opus non habet , vendere postea cogitur quo opus habet. Quid profunt homini mercaturam facienti tot tantæque cimelia cistis inclusa , quæ nec ipse , nec uxor , nec liberi , sine rubore in publico gestare possint vel ausint ? Erat uxor mea delicate admodum à parentibus educata ; eas vero artes quæ matrifamilias necessariae sunt , parum edocta , somnum in multum usque diem producebat. Inde è lecto prorepens ad speculum se comebat , expoliebat , nec meis tantum , sed aliorum quoque oculis sese ornabat : rei domesticæ cura interrim ancillis permessa. quod reliquum erat temporis , comestationibus , vicinorum visitationibus & infinitis aliis nugis consumebatur. Ego nihilo minus
quam

quam illa bonus eram socius, sed malus paterfamilias. Monstratis à socero artibus multum lucri faciebam; quod tamen omne domi ab uxore, foris à me non minus turpiter quam acquisitum fuerat, profundebatur. O stultitiam, immò insaniam humani ingenii! Mille artes, mille modos comminiscabar quibus alienam pecuniam ad me pertraherem; pertractam tam nequiter perdebam, immo meipsum. Nam si illi qui magnas easque legitimis etiam modis acquisitas possident divitias, iis tamen non ad sublevandas pauperum necessitates, non ad charitatem proximi (quæ sola utramque divinorum præceptorum implet paginam) sed ad luxum aut Mundi vanitates abutuntur, gravissimas Deo olim rationes reddent, adeoque pœnas dabunt: quid illis futurum putas, qui nequiter parva multo nequius dilapidant? Quanto cum animæ periculo accumulentur divitiæ, pauci sentiunt, ac fere non nisi in agone mortis. iidem tamen si verum fateri velint, quanto plus opum tanto plus curarum, laborum, anxietatum paratum sibi fatebuntur.

Sed audi, quod ego olim è concionatore quodam audiivi. Agebat picturam sibi visam: in qua dives quidam epulo, mensæ exquisitissimo apparatu instru-

*Male
parca
male di-
labun-
tur.*

*Nimis
scita pi-
ctura.*

238 PROSCEN. VITÆ

etæ assidens depictus erat, assidente ad dextram Thraſone, ad sinistram Sannione. infra hos rusticus aratrum tenens. Prope hunc Mercator plenam ostentas crumenam. inde sequebantur Advocatus, Confessarius, Medicus, denique Sathanas cum catena è linguis hominum velut conferta. Diviti illi epuloni adscriptum erat: *Hos duos ego sustento. Rustico: Tres istos ego alo. Mercatori: Quatuor istos ego deprædor. Advocato: Quinque istos ego deplumo. Confessario: Sex istos ego absolvo. Medico: Septem istos ego occido. Sathanæ: Octo istos ego concatenatos mecum in infernum traho. Nihil hoc ad bonos. ad malos tantum. Tu si inter illos, ne ringere, sed ride.*

Ais, an ergo divitiæ malæ sunt: nequam. sed nec bonæ. qui divitias habet, dives tantum dici potest: nec ulla propter eas laude dignus est, nisi iis recte utatur. Sed quid ego vel pueris ridendum me propino? Hodie enim

Quisquis habet numos, securâ naviget aurâ:

*Fortunamque suo temperet arbitrio:
Vxorem ducat Danaen; ipsumque licebit
Acrisium jubeat credere quod Danaen.
Carmina componat, declamet, concrepet,*

UNIVERS

Et peragat causas, sitque Catone piror.

Iuri-

*Iuriconsultus PARET, NON
PARET habetor,*

*Atque esto quidquid Servius & Labeo.
Multa loquor. quidvis numis presentibus
opta,*

*Et veniet. Clausam possidet arca Iovem.
His moribus hodie vivi; hæc præcep-
ta inculcari, scio:*

*O cives, cives! quærenda pecunia pri-
mum:*

Virtus post numos.

Sed fremant, frendant licet quantum
velint numati illi Polyplusi: numquam
efficient, nisi virtute insuper ornati
sint, ut vel hilo meliores habeantur. In-
strumenta virtutum esse opes possunt;
virtutes esse non possunt: nec sollicite
nimis quærendæ, nec stulte abjicien-
dæ. Non inepte quidam rogatus quam
dives esset, Nihil se debere respondit.
O ter miseros illos qui in Danistarum
manus incidunt! nulla gangræna tam
cito, tam crudeliter corporis membra
depascitur, ut usuræ opes quantascum-
que. Magnum vectigal est parsimonia:
quæ scra nimis infundo.

Fui ego non ita pridem dives. tam
cito pauperem me factum ipse mirabar.
Sed vitam meam replicanti facile totius
mali fons & origo apparuit. Futuras
meas actiones animo ordinabam sem-

per, re ipsa numquam. Procrastinabam omnia. mihi fidebam: sic cogitans, posse me alios mendacio decipere, non me ipsum. Ah quantus error est sui confidentia! etiam Dei obliviscuntur tales. hinc non fortunarum modo, sed & animæ iactura. neminem ego capitaliorem habui hostem quam meipsum. Meo jumento, quod dici solet, omnia mala mihi advexi. Ulciscabantur seipsa mea flagitia. Nimirum quibus rebus Deum offendimus, iisdem à Deo punimur. Non quidem illud me valde animi angebat quod omnibus divitiis eversum me viderem, quas sciebam cum Fortuna venire cum eadem abire: sed hoc cor meum macerabat, quod unde solatium petere debebam, inde maximæ mihi molestiæ & cruciatus exhibebantur: ab illa, inquam; quæ me opibus florentem tanto ambitu maritum conciliârat. hæc eadem jam non contemnebat me modo, sed etiam persequebatur, non aliam ob causam quam quod pauper eram. quin etiam publice tamquam adulterum traducebat, aliorumque facinorum accusabat, divortium quærens. nec deerant è Legulejis qui causæ ipsius patrocinentur, allegatis nescio quibus legibus & paragraphis. O dolorem vere crudelem! Ut enim matrimonium semel contra-

ctum

*Nihil
gravius
male
miliore
conver-
satione.*

ctum
intoler
mus est
tis: & q
tior in
magis
rit.
menda
solet,
tam viv
austin
sam tar
licis
cur,
Quum
uxorati
meus l
in con
Absur
que su
diis in
quintæ
tam lib
ficiend
mum r
mihi c
ille con
non in
eslet u
lectilia
ferens

ctum insolubile; ita male contractum, intolerabile est. Ad instar ruinosæ domus est mala mulier undique perpluentis: & quanto diligentior fuit & prudentior in administranda re familiari, tanto magis obbrutescit ubi à virtute discesserit. Ad comminiscendum è vestigio mendacium quid femina sollertius? Dicit solet, Deum esse aut bestiam qui vitam vivit solitariam: ego vero jurare ausim nullam solitudinem tam tædiosam tam molestam esse quam malæ mulieris contubernium: quo qui uti cogitur, næ ille cum bestiis vivere malit. Quum uxorem ducerem; dives eram; uxoratus, pauper. nuptialis ille dies meus lætus fuit amicis; at reliqui omnes in conjugio exacti mihi tristes & acerbi. Absumtis repotiis, illi domum quisque suam iverunt, me domi meæ mediis in miseris, quæ non multo post sequutæ sunt, relicto. Erat uxor mea non tam liberalis quam prodiga. ego ad sufficiendos sumtus, numquam inanis domum redire audebam: unde non pauci mihi commissi errores. ubi vero omnis ille commeatus interclusus fuit, tantum non insaniebat. quum nihil amplius esset unde vitam sustentaremus, supellectilia vendere cœpinus, quod illa non ferens sic à mea consuetudine abhorruit,

ut adspicere me non sustineret, non meæ blanditiæ, non patris monita, non cognatorum exhortationes in gratiam illius me poterant reducere. Pacem illa in nostra discordia, & suam quietem in mea inveniebat inquietudine. non ad communem mensam, non ad communem lectum veniebat. Quid multa: sic mecum vivebat ut viventem ac videntem excarnificaret. Sunt, credo, feminæ quædam quæ animi tantum causa, & vanæ cupiditatis explendæ nubunt desiderio; putantes forte idem esse matrimonium contrahere & domum conducere: quæ si commoda rebus tuis sit, bene sit: sin minus, facile adhiberi possit remedium. quodnam illud? divor-tium. cui impetrando qualiscumque occasio & duo falsa testimonia satis futura sint. Quod si mulier formosa sit & venusta. Sed, ohe! nihil addo.

*Divor-
tia peri-
culosa.*

Illud tantum Advocatos, Judices monendos censeo, ut ejusmodi in causis oculos aperiant & caute procedant. Qui enim sanctum hoc vinculum solvunt, quid aliud faciunt quam quod diabolo fenestram aperiunt, & mariti honorem, nuptæ animam, & utriusque fortunas perditum eunt? Sed viderint illi. quid ad me? Equidem illud bona fide affirmo, nullam à me his dissidiis, his rixis, huic divor-

divor-
cau-
mea-
super-
recte
tanta
his tan-
gatum
tos eff-
mum
crum
etiam
si poss-
beat,
nasod
simæ!
stis, no-
nissim-
deside-
vitis?
las tan-
miseru-
Non i-
quam
quem
tis, an-
ego qu-
re. Ba-
ex infa-
vobis

divortio causam datam : nisi sufficiens
 causa sit , pauperem esse , quamquam
 meam ego paupertatem ipsi huic meæ
 superbæ uxori debebam. Sed quando
 recte cogito , Deus , Deus erat , qui tot
 tantaque mea delicta gravi quidem , il-
 lis tamen impari pœna coercerat. Vul-
 gatum est proverbium , Marito duos læ-
 tos esse dies. unum quo uxorem do-
 mum deducat : alterum , quo ad sepul-
 crum domo efferat. pejus illud quod
 etiam vivi uxoribus mortui sunt : quos
 si post nuptias roges , quomodo se ha-
 beat , quomodo gerat maritus , obturato
 naso dicent , *Quatriduanusest. setet.* Ah pes-
 simæ ! Cur lapidem quem vivo imposui-
 stis , non devolvitis. Cur miserum vani-
 ssimarum vestrarum cogitationum &
 desideriorum linteis insutum non sol-
 vitis ? Siccine qui impositas fert clitel-
 las tacet & onus vehit ; qui imposuit ,
 miserum inclamat & stimulis fodicat ?
 Non illud in memoriam revocatis ,
 quam multis modis , quam anxie ejus
 quem nunc tamquam cadaver abhorre-
 tis , amorem exambieritis ? Sed stultus
 ego qui rationibus vobiscum velim age-
 re. Bacchæ bacchanti si velis adversari ,
 ex insana insaniorem facies. Vestras res
 vobis habete , & Valete.

*O fasti-
 diose.*

*Uxore mortua, Gusmanus Com-
plutum proficiscitur, litteris
operam daturus.*

*Grave
pondus
uxor.*

Alunt, nescio quem in periculosa
admodum maris tempestate depre-
hensum, jubente naclero ut exoneran-
dæ navi vectorum quisque quod gra-
vissimum haberet, in mare projice-
ret, uxorem comitem arreptam præci-
pitasse, pulcherrimo dato jurejuran-
do, nihil se gravius, nihil onerosius in-
ter omnes suas sarcinas habuisse. Melior
mea fuit fortuna, ut cui mors illam per-
petuam crucem domesticam subtraxit.
Credo equidem ideo illam mortuam,
quod vivere non posset ut volebat.
Quidquid hujus fecit, sane me non in-
vito fecit. Eâ sepultâ, dos ad patrem re-
diit, unde totus quasi nudus ego resta-
bam. nam etsi viva uxore ne digitulo
quidem dotem attingere atderem; erat
tamen aliquod quasi paupertatis nostræ
velum. Vetus est, à stulto uno saxum
levi motu impulsum è monte deturbari
posse, quod postea ab omnibus sapien-
tibus eodem reportari nequeat. Meam
certe rem omnem una muliercula ita
conturbaverat, ut ei restaurandæ no-
vis

II
vis mihi
ra Genu
denique
to tardiu
tanto ce
colligun
Vicissitu
securus s
Tam ad
rota ver
luxu om
haustam
tem suar
do conti
mihi leg
in rebus
Fortuna
tis & me
Et hæc e
vet faver
cata ster
ctos præ
biscum a
rens cui n
sit. Per a
nos ducit
gloriæ &
mitatibus
sertos ar
aliquantu
tamquam

vis mihi cognatis, novis patruis, altera Genua, altero Mediolano, altero denique Sajavedra opus esset. Quanto tardius bona temporalia adveniunt, tanto celerius abeunt. cum tempore colliguntur; ex tempore disperguntur. Vicissitudini omnia sunt obnoxia. non securus sis dives? nec desperet pauper. Tam ad summa quam ad ima Fortunæ rota vertitur. Vidi ego uxoris meæ luxu omnem meam domum brevi exhaustam: potuisset tamen illa post mortem suam meis rationibus aliquo modo consulere, si partem aliquam dotis mihi legasset. Sed tam hic quam aliis in rebus non illa solum sed ipsa quoque Fortuna male mihi volebat. in solis furtis & melesficiis infeliciter felix eram. Et hæc quidem diaboli est malitia. Favet faventibus, & facilem viam ad peccata sternit: sed ad summum productos præcipitat. Longe aliter Deus nobiscum agit, nullum malum immitens cui non boni aliquid conjunctum sit. Per angustos & salebrosos tramites nos ducit ad latissimum lætissimumque gloriæ & veræ lætitiæ campum. Calamitatibus circumventi, à Deo nos desertos arbitramur. Absistit quidem ille aliquantulum, nuspiam à nobis discedit; tamquam pater filiolum nondum firmis

mis pedibus gradi sinens : ubi lapsabundum viderit , mox in auxilium accursurus. Memini Madriti puerum me vidisse, supra ætatem sapientem. Educabatur hic non quidem à matre sua, sed à nobili femina , quæ fere plusquam materno amore puerum complectebatur. Natus erat Granatæ , ubi uvularum quoddam genus est quod Corinthium appellant , *Iavies* vulgo , quibus ille esitandis erat assuefactus. Eas quum sæpe frustra poposcisset , matrona vero nullas esse respondisset ; alias videns , non tam delicatas illas quidem , sapidas tamen , Ergo , ait , mea mater , da mihi de majusculis illis. nam & hæc esito. Idem mihi accidit. Delicate hætenus vixi. nunc quidvis palato meo boni consulendum erat. Sed illud optimum erat , quod jam omnibus assuefactus essem. O quam bonum condimentum est famæ ! Apage istos homines, qui ubi quid palato, non dico ventriculo (hujus enim pluris inter est) minus gratum comederint , ægrescunt statim & Medicorum pharmacopolarumque auxilia accersunt. nihil tale mihi accidit. ventriculo meo nihil male faciebat nisi quod in eum non descenderat. Quam multos ego vidi, dum opibus florent ad omnem fere cibum nauseantes, eosdem accisis

opi-

opibus, tantum non glandibus & sili-
quis jucundè vefcentes ! Nimirum ufus
facit artem, ajebat nescio quis, terebro
bovem excorians. Quum non effret unde
viverem, (pleraque enim supelleſtilia
vivente uxore erant vendita, & dos ad
focerum redierat) ædes meis ſumtibus
ædificatas vendere conſtitui, earum-
que precium litterarum ſtudiis impen-
dere : tanto magis quod jam olim prin-
cipiis imbutus, mihi licet transfugæ,
ſemper tamen per ocium ad Muſarum
caſtra reſpicienti, facilem velut poſt-
liminiarem receptum pollicebar. Et ita
quidem rationes inieram, ut niſi exorbi-
tare, ædium precium in multorum
annorum mihi ſumtus ſufficeret. Emto-
re invento, adeo magiſtratum, tabulas
fieri peto. Sed ô Deus bone, quæ ibi
tricæ ! Jam ſoli à quo emeram dominus
litem mihi movebat : ajens, è reſervato
ſibi annuo reditu mille & quingentos
deberi Regales. Abſurdum id mihi &
ab omni ratione & juſtitia alienum vi-
debatur. Sed quid facerem ? Quum ir-
ritum fieri nollem contractum, & ne-
ceſſitatibus meis neceſſarium eſſet re-
medium, ſolvi quod popoſcerat, ſo-
lemni tamen (cum mendicitate ejuſdem
privilegii) Proteſtationis interpoſita
formula. Conſectis quos poteram nu-
mis,

*Iniqui-
tas in
contra-
ctibus.*

mis, virum adeo Religiosum, eique animi mei mentem aperio. unde ille captata occasione, hæc præcepta mihi tradidit.

Mi fili, ex propria confessione longe à vero & recto te deviare facile intelligo. Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ. Verba hæc sunt Sapientis, qui idem his verbis floridæ ætatis homines monet: *Latere adolescens in juventute tua, & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.* Et certe non fax, sed flos ætatis Deo debetur. Ecquid enim? Quis est cui exploratum sit se ad vesperam usque victurum? Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur quæ non revertuntur. Quidquid super terram, in terra & subius terram est, mortis sunt instrumenta: quæ quodcumque venerit, coram illo te sistet tribunali à quo non datur provocatio. *Memorare novissima, & in æternum non peccabis.* Inprimis illud vide, ne ad quævis habili tuo abutaris ingenio, sed quantum quantum est, bonarum litterarum applices studiis. Ocium fuge, pulvinar Sathanæ. Bonis te adjunge: & bonus censeberis. Vitato quibus nigra est cauda. Tempus omnibus rebus preciosius, & male impensum puta quod litteris aut virtuti non impenditur, &c.

Hæc

Hæc aliaque multa (quorum , ut ve- *Non*
rum fateor statim digressum me cepit *mutat*
oblivio) inculcanti , promitto frugi me *pellem*
futurum , omniaque diligenter observa- *Aethi-*
turum. Socerum quoque odii : sed ille *ops.*
nullis nisi quæ ad rem faciendam specta-
rent præceptis me instruxit. Quum ta-
men collybo seu cambio opus mihi esse
intelligeret , ita mecum egit ac si omni-
um mearum fortunarum reliquiis me
cytere , easque ad se derivare statuisset.

CAPUT XXII.

*Quæ sibi Compluti acciderint
narat Gusmanus.*

Complutum quum venissem , etsi rei
familiaris administrandæ jam essem
peritus , non ignarus tamen quantum
tædii , ac sæpe damni , domesticæ adfer-
rent curæ : certo precio mensam mihi
apud Magistrum quemdam plures alen-
tem Studiosos , destinavi : ex eo inquam ,
hominum genere , quibus in mensæ
assidentibus capite , cibos spurcis digi-
tis & unguibus truncatos inter commen-
sales distribuere mos & jus est. O quæ
ego tum vidi ! quæ passus sum !
Carnes illæ tamquam glomum è pa- *Studio-*
tina suis struthiocameli quam hominis *sorum*
simi- *v ita.*

similioribus unguibus extrahebat, placentas tamquam vitulinum extendebat corium. quid ego de jusculis dicam? in quorum fundo non minus quam in limpidissima aqua vel teruncium vidisses. nullum certe ex Aigi erat genere. Pifa, ciceres, lentes si quando cocta apponebantur, tenere risum non poteram, quum veniret in mentem Virgilianum illud,

Apparent rari nantes in gurgite vasto.
 E maturis arborum fructibus quaterna apponebantur cerasa, pruna bina vel trina, binæ ficus. Uvæ in minutas valde partes secabantur, ut singulæ vix senos haberent acinos. Jam caseus in tam tenuas dividebatur laminas, ut aranearum telis viderentur similes. Ne vero existima, omnia illa singulis prandiis aut cenis apponi solita, non, non, inquam: sed ex his omnibus unum tantum apponebatur. In hoc vero bonus ille Magister dicebat nihil aliud à se spectari quam valetudinem nostram: quæ merito sibi curæ esse deberet. nemo tamen ex nobis erat qui non omnibus votis talem Æsculapium ad inferos amandaret, ut cenam ibi mortuis coqueret. Alio tempore medius apponebatur cucumis: aut tenuia melonis alicujus segmenta, Potuisses hic dicere: *Modicum,*

Sed

sed non bonum. Quid ego de Quadragesima dicam, aut aliis esurialibus diebus? Jure sane esuriales appellare poteramus; quibus etsi aliàs quoque, tum tamen præcipue esuriendum erat. Atque utinam potus saltem bonus fuisset, vinum non vinum erat, sed vappa, immò lorum. Tanta vero celeritate tam prandia quam cenæ peragebantur, ut Judæi numquam majori suum pascha manducârint. Vix Magister Oculi omnium oraverat, ecce statim Gratias agimus intonat. Memini quemdam commensalium quum serius aliquanto ad prandium venisset, & interim dum vestes deponit (æstas enim erat) Magistrum audiret verba gratiarum actionis præeuntem, manu mensam pulsans, Agant, inquit, gratias quibus commodum est: mihi nondum commodum est. neque enim adhuc scio pro qua re gratias agere debeam. Allegabat ille ex M. Aurelii (credo ego, Antonii Guevara) nescio quibus libris, rudes & agrestes homines rationes cum debitoribus & creditoribus, non cum stomacho seu ventre ponere. Solos sapientes à multo abhorrere cibo: ut tanto alacriores sint ad studia. Pinguedinem porcis convenire & equis, maciem hominibus: quum quanto obesiores sint corpore, tanto hebetiores sint intellectu. nec ad cor-

*Mira
alstinere
cuius ma-
chi per-
suasio.*

potis exercitia prodesse, sed obesse potius obesitatem, &c. vulgari denique illo dicto omnem suam disputationem claudibat; *Plenus venter non studet libenter.* Assentiebar ego talia differenti, ne ille mihi negaret quod multo est verius, Exiguum scilicet & malum cibum morborum esse seminarium. O quam molestus interpellator est venter famelicus! quem frustra verbis coneris pascere. caret auribus. Tam in hac quam omnibus aliis rebus medium tenent beati. Ex præcepto Ciceroniani Catonis, Tantum cibi & portionis adhibendum ut recteentur vires, non opprimantur. Noveram ego contuberniorum illorum mores. sed & illud cogitanti, quid dicturi sint homines si me videant hirco barbatiorem & tam magnum asinum puerorum gregi immistū. satius videbatur, proprium conducere cubiculum, & mea quadra vivere. sed & mox hoc quoque displicebat consilium, verenti ne hæc ipsa libertas ad priora relabendi flagitia occasionem suppeditaret. Dedi ergo me in tale contubernium, in quo ceteris omnibus curis liber, solis literis totus vacare possem: tanto minori cum verecundia, quod nonnulli in eo essent ætate mihi non valde impares: magni parvis, ut pisces viciæ, permisti. Ne vero fame mihi pereundum esset, commu-

nis mensæ defectum privato supplebam penu, ipso quoque Magistro non invito: qui quotiescumq; à nobis ad convivandum averferetur, posito Magistrali supercilio, cibum nostrum non aspernabatur.

Jam totam fere encyclopædiam absol-
veram, tam jucundam interim vitam de-
gens, ut peream si umquam jucundius
me vixisse meminerim. Ubi, quæso, ma-
jor est libertas? ubi major quies? ubi tam
honestæ voluptates, tamque utilia animi
ac corporis exercitia, tam laudabiles re-
creationes? ubi tam amicæ concertatio-
nes? ubi disputationes tam acutæ? Sed
chei! quam multi & patrimonii & ipso
tempore, cujus jactura est irreparabilis, *Studio-
rum er-
rores.*
ad res malas abutuntur! Hinc quidam non
tam libris quam liberis dant operam: non
tam Apollinē & Musas, quam Bacchum,
Cereiem & Venerem colunt. Sed quæ
alii faciant narrare mihi nec animus est
nec ocium. quid mihi acciderit dicam.

Quum die quodam sudo ac sereno *Occasio
facit su-
rem.*
admodum cœlo invitante, animi causa
deambulatum prodisssem, forte video le-
pidissimam tam seminarum quam puel-
larum turbam ad ripam fluvii libandæ
cujusdam arboris umbra recubantium, &
explicato quem secum attulerant penu,
genio indulgentium. erat verò vidua, tri-
bus comitata filiabus, quarū major natu

Gratia vocabatur; quibus aliæ aliquot puellæ sese adjunxerant, venustæ omnes: inter quas tamen Gratia illa tamquam sol inter stellas elucere mihi videbatur. accedo pudenter admodum. invitator ab omnibus humanissime, ut qui per totam civitatem tam doctrinæ quam divitiarum opinione, notus essem; ac licet aliquantum tergiversarer, expugnari tandem me patior, & ipsi illi Gratiæ adsideo.

Vt vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

*Formosæ
de cruce
picio.*

Quid formam ejus commendem? Frons nec lata nec tenuis, oculi nigerrimi, & fixiori obrutu natantes quasi & liquecentes, crines summa sui parte aureoli, sed infra ad superciliorum accedentes colorem. facies exquisiti candoris: è quo rubor virginalis ille genarum pictor tenuiter elucebat. os angustum: quod rubente utrimque labellorum purpura distinctum, dentium candor quoque plurimum commendabat. totum corpusculum veseum, solidum & succi plenum. Papillæ modico orbe cohibitæ, instar marmoris consistentes: quas sororiantes tenui carbasso illa leviter obduxerat. Quid multa? Veneris myrothecium, & leporum atque elegantiarum omnium meram dixisses effigiem. Procedente convivio, fides illa sumit, vocemque simul explicat, tam scite, tam suaviter, ut ipsas feras, immo

immò arbores quoque & saxa, quod de
 Orpheo dicunt, movere posset atque il-
 licere. Me quidem illa ita rapuit, ut totus *Arida*
 quasi extra me essem positus, ac licet non *antes*
 semel alloqui eam mihi esset animus, *facile in-*
 in ipsis tamen labiis Amor mihi ver- *flam-*
 ba velut suffurabatur. Nocte appeten- *maneu-*
 te, consurgimus. & ego quidem Gra-
 tiam mea manu amplexus, ad matris do-
 mum deduco. Ubi illa affectum meum *Facili-*
 simul & pudorem animadvertit, de indu- *res assu-*
 stria nescio an fortuito, pedem ad lapi-
 dem impingit. Pronam ad lapsum exci-
 pio, & tenacius brachiis adstrictam erigo:
 osculum interim clam dum ita corpora
 combinamus, suffutor. manum inde ejus
 & digitos artiuscule stringo. ad quod il-
 la subridens, Stringe, inquit, utcumque
 velis, nullum certe hinc succum expresse-
 ris. Jam multo lentiore illa, laetitudinem
 simulans, incedebat gradu, ita ut totus co-
 mitatus nos à tergo reliquerit: unde libe-
 rius loquendi nactus occasionem, amo-
 rem ei meum aperio. sed pessima risu tan-
 tum ineptias meas prosequabatur. Erat
 mater ejus mulier astuta admodum. Ge-
 neros ipsa, filiaë maritos querebant. nec
 illi nec his ego displicebam. eoque facilis
 mihi in domum earum permittebatur
 aditus. Introductus in sellam consistere
 & paulum quiescere jubeor. erat vero

ipsum cubiculum eleganter satis apparatus-
tum, & omnis generis suppellectili in-
structum. Mox è cista promit mater man-
tile candidum, filiarum una è cella hau-
stum vini; altera è penu scutellam uvis
passis plenam adfert. sed utinam quis tum
mihi è Lethe fluvio aquam apportasset,
quæ ignis cor mihi amburentis flammam
extinxisset! Discedens, pro singulari com-
mitate qua me & foris & domi exceperât,
gratias ago maximas: rogans, ut eodẽ me
in posterum favore dignarentur, & pro-
pediem redeuntẽ non repellerent. Ajunt
illæ, meæ humanitati se multum debere.
reditẽ quam audacter. re ipsa non ingratas
expectaturum. Sic discessi, & non discessi.

*Tibi
imputa.*

Animum enim ibi reliqui, à me ipso fu-
gentem. Ah quam misera illa mihi nox
fuit! E quanta tranquillitate subito in
maximam tempestatem sum conjectus!
Scholas adibam: sed sine animo. ille enim
ubi dixi remanserat. Edebam, bibebam,
sine ullo sapore. mirabantur contuberna-
les. clanculum inter se mussabant, quid
mihi accidisset solliciti. nescio quem
morbum suspicabantur: sed respondi ego,
nullo me corporis teneri morbo; animum
tantum nescio quid præagire mali. Aje-
bant illi, melancholicis me agitati humo-
ribus. recte facturum si pharmacis (& hic
quidem hoc, alius aliud describebat) cor-
pus

pus
fem
seon
tube
mce
quic
dell
Ute
perd
nu a
vanu
tibu
filu
lati
tus
gear
M
glec
cur
O
tam
stud
aid
num
imb
peni
quo
im
No
bus
mea

pus expurgarem. Lecto quum incubuissem, pronus os & oculos in pulvinum abscondo, ne gemitus mei & suspiria contubernali exaudirentur. lacrymis etiam mœrorem aliquo modo egerēbam. Illud quidem tum expertus sum, nullum prodesse exercitium quod non continuetur. Ut enim si situlam ad summum putei os perduxeris, ac funem vel paullum è manu amiseris, it situla & omnis labor ad vanum redit; & vestis etiam si ceteris partibus bene consuta sit, in extremo tamen filum nullo nodo adstrictū hæreat, paulatim tota dissuitur: sic litterarii conatus nisi strenue & sine interjectione urgeantur, infructuosi tandem evadunt.

Me miserum! sicine unius horæ neglecta lectio omnem studiorum meorum cursum sufflaminavit, stitit, interruptit! O infelix nimium ambulatiuncula, quantum perniciem, calamitatem, vastitatem studiis meis attulisti! Verum ita est, facile arida spongia ignem concipit; madens, numquam. non erat vero Dei timore imbutum cor meum, sed in vanis rebus penitus defixum. Quid mirum ergo quod tam facile seducendum se præbuit? immo suam perniciem ultrò quæssivit. Non jam ego de schola, non de lectionibus audiendis cogitabam. unum illud meam mentem, meas cogitationes, meas

*Timor
Dei uni-
cum vi-
tiorum
amale-
tatum.*

*Miseror-
um ille-
cubræ.*

curas occupatas tenebat, quomodo Amata potirer. Jam Amor suæ me adscripserat Matriculæ. Domus Gratiæ schola mea erat: Gratiæ Rector meus: Gratiæ gratia, ac venustas meus Magister: Gratiæ voluntas, meorum studiorum cursus. O insalubrem mihi merendam! quæ medicæ adhærescens gulæ, parum aberit quin mox omnem spiritum mihi sit interclusura. Eò processerat jam amor noster ut pedem induerim unde referre non possem. Laute me & opipare tractabat Gratiæ mater, omnium deliciarum peritissima, non vestes, non pecunia, non quidquid optabam deerat. à domesticis, cognatis tamquam herus observabar, colebar. Quibus vero res rationesque meæ optime perspectæ erant, reprehendebant me, objurgabant, monebant, obsecrabant, ne spem messis meæ in ipsa herba extinguerem ac velut interficerem. Sed mortuo nœniam cantabant; me occinente: *Facile omnes quum valemus consilia ægrotis damus: Tu si hic esses, aliter diceres, voluptati mihi erat perire. peribam, non sentiens me perire.* Alter Sisyphus saxum multo sudore ad fastigium fere provolveram. sed en quanto cum impetu, quam celeriter idem ad impræceps fertur! Sed quum considero, minus id mirum mihi videtur. Adolescens, sportularius fui: vir, caupo fio.

fio
ret!
Da
Inim
nihil
me c

De A
Ca
m
V
in A
ut Do
quid i
pertus
amor
si pest
furor,
desire
quar
Hic q
Si be
Amo
ejus, c
mus;
tio; fo
luptas
cordi i

fo. Atque utinam nihil amplius restaret! Sed

Quæcunque trahit fortuna, sequamur.

Injuriam tibi facio (aut forte non, quia nihil es) Fortuna. non tu me, sed mea me cupiditas & voluntas traxit.

CAPUT XXIII.

De Amore pauca discribit Gusmannus.

Cum uxore Compluto Madritum migrat.

Viden' tu me priusquam in Theologiæ studio Baccalaureus fierem, jam in Amoris schola Magistrum factum! ut Doctorem quoque agnoscas, paucis quid in schola illa didicerim, quid expertus sim explicabo. Rogas me quid amor sit? Cum Episteto respondeo: *Ocio- Amor si pectoris molestia: in puero pudor, in femina quid. furor, in juvene ardor, in sene ludibrium, in derisore delicti nequitia.* Etymologiam quæris. audi illum?

Hei! qui dixit, Amor, melius dixisset, Amaror.

Si bene novisset quam sit amarus Amor.

Amor, stultorum est carcer; mater ejus, ocium; nutrix, voluntas; cibus, sumus; potus, lacrymæ; quies, discursatio; somnus, somnia aut insomnia; voluptas, dolor. Per oculos venenum ipsi cordi infundit. hospes est qui facilius

Z 5 non

non admittitur quam ejicitur. Puer est intellectu; senex, delirio. Filius est, nec parentibus parcens; pater, male filios tractans. Deus fingitur, sed immisericors. inimicus occultus, fictus amicus. Tiresia cæcior, debilis ad miseras & labores, fortis tamen ut mors. Legem non habet, non sequitur rationem ducem, impatiens, suspicax, ultionis cupidus, gratus denique & jucundus tyrannus. Alia ejus elogia non addo. Sed ô felicem, qui tanto potest tyranno resistere! quum tyrannum dico, cupiditatem intelligo, qua nullus homini capitalior est hostis, nullus superatu difficilior. Causa est, quod rationem recta monstrantem cupiditas carni jucunda suggerens sæpe sapius opprimit & vincit. Pueros imitamur, qui Magistri objurgationes & imperium non ferentes, è schola ad avorum aut cognatorum ædes profugiunt, ubi sciunt delicate se tractandos, & mellitis crustulis demulcendos. Rationem audire nolumus bona præcipientem; cupiditatem ultro sequimur, mala suadentem. Hæc scilicet primi illius peccati labe est & contagio, ad posteros omnes propagata: cui caro suo ancillatur obsequio. Ad amorem quod attinet, Delphico verius est oraculum:

*Ejus
origo.*

*Remo-
dium.*

Ocia si tollas, periere Cupidinis arcus:
Sed satis philosophatum. Jam secun-
dam

dam ego uxorem duxi : vos bona verba dicite, bene ominamini. Principia certe læta se dant. sed quomodo finis bonus esse possit, quem bonum initio mihi non proposueram ? Finis conjugii primarius esse debet Dei gloria & humani generis propagatio; ego vero nullum alium habebam scopum quam ut cupiditates meas explerem. Clausis oculis quacumque illæ me ducerent sequebar. nec Veritatem audiebam, quæ nonnumquam mihi insusurrabat: Tu quidem id agis, ut uxorem ducas juvenculam, lepidam, venustam. ad id quoque procurare debes ut talem serves: ne quæ tua fuit, aliis deinde fiat communis. Malo utebar Consultore, meipso scilicet: & ardentissime meum ipsius malum expetebam. Fascinaverat mihi oculos & ipsum cor natus ille tam formæ quam morum lepor, quem in Gratia mea plerique laudabant, ego vero tantum adorabam. Vulgo dici solet, qui socrum non habent, maximi boni expertes esse. Novi ipse quosdam qui hoc negaturi sint, immo qui domesticam crucem & calamitatem socrum putent. Sed forte hæc ipsorum culpa est, forte non est. Me quidem socrus mea non aliter atque ex se natum filium tractabat, id unice agens ut bene mihi & commode esset. Uxor mea exiguæ dotis sibi conscia, cristas attollere non audebat.

*Dos fa-
stiosa.*

& quia juvenula erat, facile eam ad voluntatem meam flexi & accommodavi. Cognati me ut superiorem reverebantur, meaue affinitate gloriabantur. Qui impares tam dote, quam genere ducunt uxores, eis obruduntur domini quibus serviant, iudices quos timeant, Principes quibus tributum solvant. Dispar mea erat conditio. Tributaria mihi erat focrus; uxor, subditâ; affines, servi. nihil aliud mihi curæ erat quam edere, bibere, dormire. Sibaritarum vivebam more. Quanto pejor est voluntas nostra Circe illâ venefica! Hæc quidem homines in bestias transformasse dicitur, salvo tamen intellectu. at voluntas nobis humanam formam non adimit; adimit rationem: sine qua deteriores sumus bestiis. Sed chei! Dum sic felicitati meæ (ita videbatur) indormio: ecce Fortunam, effractis foribus magno impetu in me irruentem. O Fors fortuna, ut numquam perpetuò es bona! Gaudentem, mæror à tergo sequitur; ridentem, fletus. Me quidem, immo non me tantum, sed totam meam domum, focrum, uxore, ut subito destituisi! ut omnia nobis commoda misere intervertisti!

*Rerum
vicissitu-
do.*

*Cauponis
mores.*

Fuerat uxoris meæ pater, ut ab aliis accepi, ceteroqui vir bonus, sed caupo. eo-que lætiori vitæ & lautiori victui adfuetus. An ceteras virtutes quæ cauponem de-

decent habuerit, nescio: hoc scio plus debitorum quā creditorum reliquisse. Aiebat quidem socrus mea, amici cujusdam culpa tam gravi ære alieno obstrictum fuisse, à quo nescio quarum decimarum redditu fuerit defraudatus. Alii dicebant, hordeum & avenam quæ hospitum jumentis debuerat præbere, à stabulariis surreptum precium domui quam ædificarat, impendisse. nec mirum, male parta male dilapsa. Innocentiam vero boni viri ipsa tuebatur paupertas. Fundus calamitatis nostræ venter fuit, cui ille plus æquo serviebat. Sed an ille tantum? Immodè plerique. Hispali olim novi quemdam, qui describendis quibuscumque rebus, præsertim vero contractibus & rationibus mercatorum victum sibi quærebat. Ejus operam quum aliquando domi conduxissem, ille verò à prandio tardè admodum rediret, rogo moræ causam. Aiebat, hospitium in quo prandisset longiuscule esse distitum. Ego hominem pannosum, caligis laceris & deformi admodum centunculo male involutum potius quam amictum videns, rogo cur non in proximo aliquo diversorio cibum sumsisset. Ait, nullū esse in quo sibi præberentur ea quibus assuetus esset. Hinc curiosius percontor, quibus cibis assuetus esset. Respondet, Pauperē se esse hominem, edere id quod labo-

labore suo lucretur, & in diem vivere: quanto plus lucretur, tanto maiores in victū sumptus facere. Eo in hospitio quod familiare sibi habeat, præberi sibi libram unam carnis vervecinæ elixæ, deinde alteram vitulinæ assatæ, apposito embammate è ruta & saccharo confecto. Hoc cibi genus hiberno tempore sibi usitatum: æstate vero gallinam, gallum castratum, par columbarum aut tale aliquid eorum animalium quæ parva habent ossicula, sibi sufficere. Sed ad catastrophē venio. Mortuo socero meo, (quod fuit nō multo ante nuptias meas) ubi jam dies solutioni debitorū deputatus transisset, catervatim in ædes nostras irruunt creditores: arripit quisque quod proximum inveniebat: referantur cistæ, vestes, lecti, spondæ, mensæ, scamna, adeoque supellex omnis asportatur. non parum sane metuebam, ne me quoq; & uxorem unā asportarent.

Sic ex ædibus extrusi, in vicini domum nos recepimus, tamquam ii qui è naufragio in litus evadunt. Apprehendunt creditores domus possessionem; elocant. opponit se socrus mea: iusque suum ita demonstrat ut prætoris ope statim fuerit restituta. Sed ad quid ædes in quibus tibi fame percundū sit? Quum res omnis perisset, spes mihi aliqua supererat è litterarum subsidiis. Medicinæ ergo animum appli-

appli-
ut ve-
quid
ciu ca-
tabar-
tes,
quā
facile
ne m-
geba-
qui in
mea
vide-
qua
hon-
tur:
furdi-
deba-
bibu-
Qu-
in se-
et illi
ipsi h-
mun-
Me e-
hem-
niti-
Qu-
ne se-
vidi-
indig-

applico, una littera plus quam Medicus.
 ut vero sumptus quotidiani suppeterent,
 quidvis perferre patique decreveram. So-
 cru cauponariam rursus exercente, venti-
 tabant ad nos multi comatuli adolescen-
 tes, Venerei nepotuli, non tam boni vini
 quā Veneris meæ causa. Sentiebam ego
 facile insidias, sed dissimulabam. immò
 ne molestus essem arbiter, varia mihi fin-
 gebam negocia. Miserum me & infelicē,
 qui infamia victum redimerē. Jam uxor
 mea tam mite & mansuetum animal me
 videns, & adunco naso suspendens, palam
 quasi cornua fronti meæ imponebat. Jam
 honor & existimatio mea pessum daban-
 tur: jam vulgo eram fabula. sed audiens,
 surdus; videns, cæcus eram. sic venter sua-
 debat. Noveram ego quæ in magnis ur-
 bibus, ac præsertim in Aulis solent fieri.
 Quam multi sunt quorum omnes reditus
 in forma mulieris consistunt! Sed ô abje-
 ctissimum hominū genus! Itane vestrum
 ipsi honorem prostituitis, quod charissi-
 mum vobis esse debebat prostituendo?
 Me quidem nonnumquam zelotypia ve-
 hementer cruciabat, præsertim si quando
 nihil tali cogitanti scrupulus injiceretur.
 Quum aliquando in cubiculum ingressus
 nescio quē cum uxore caput collimantē
 vidissem, & iram dissimulare non possem,
 indignabundus erupi, & cum magno stre-
 pitu

Suarum
 lenones.

*O for-
cum!*

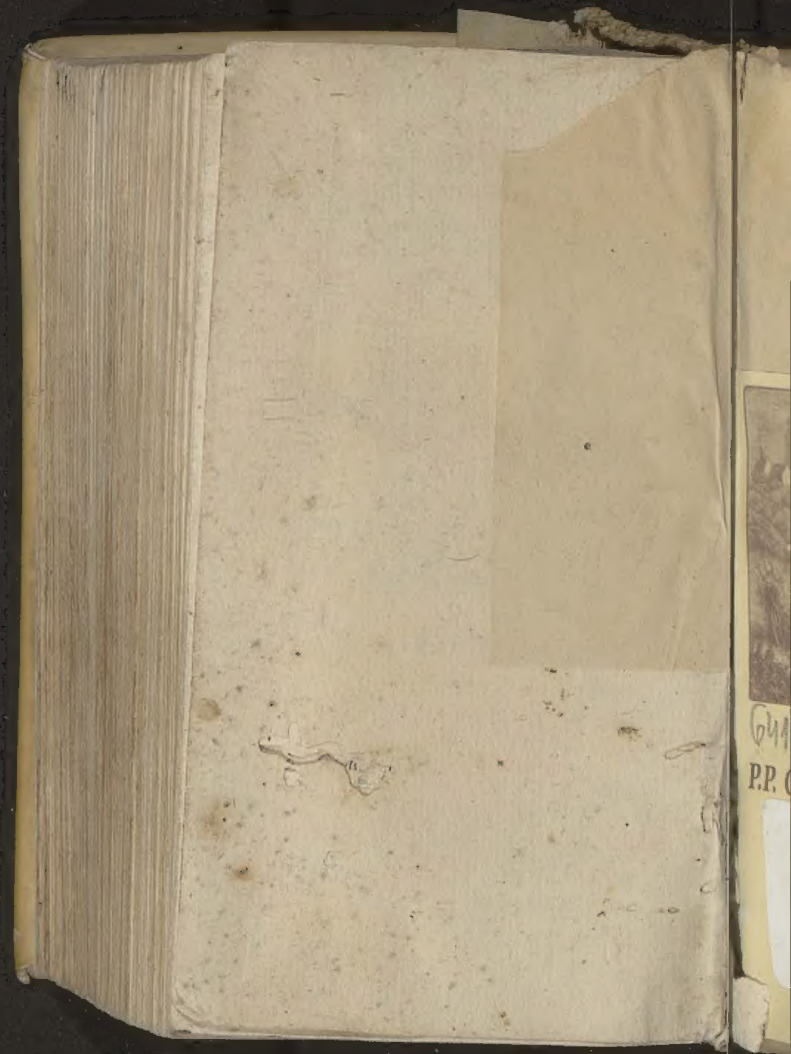
pitu ostium post me attraxi, ut facile illi iratum me potuerint animadvertere: sic pulcre me & generose ultus. Sed jam vasa colligo, & Madritū proficiscor: non ulla spe magni alicuius honoris adipiscendi, sed lucri faciendi causa. Et si enim non eram negociator, apportabam tamē ejusmodi mercimonium, ex quo præsens lucrum paratum mihi non dubitabam. Res nostras mediocri capsulæ inclusas carro impono: eique cum uxore insidens, Madritum pervenio, sic rationes in via mecum putans: In regia illa urbe domum conducam commodo loco sitam, sex aut septem hospitem capacem, à quibus tantum mihi lucri redibit quantum ad sumtus quotidianos sufficit. Iis artibus ego instructus sum ut cuivis negotio par sim: foris sollicitus, domi patiens. Ubi re aucta, votorum meorum summam consequutus fuero, majoribus me applicabo occupationibus: quinetiam ita dexteritatis meæ lumē ostendam, ut forte ipse Rex ministerium meum sit expetiturus. Eiat vero uxor mea eleganter satis vestita: omnis ejus reliquus mundus cithara erat; non inutile rebus nostris instrumentum.

Sed exspectas forte ut narrem quæ mihi Madriti evenerint? Narrabo tum quum mortem meam ipse narrabo. Nunc Valet & Plaudite. Calliopius recensui.

F I N I S.

644
P.P. C

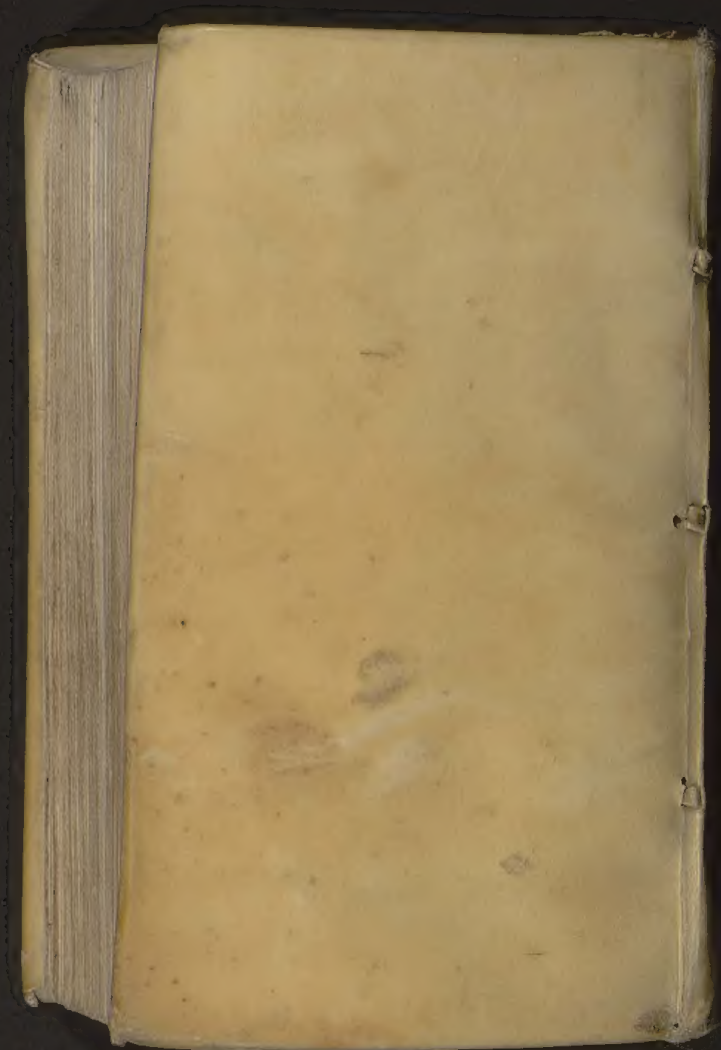
641830 Bibliotheca 2800 ✓
P.P. Camaldulensium in Bielany

Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej

03230

K. I. 21

Vitae humanae
Prolegomena
sub persona
Socratis dialogi
Auth. Gaspari E.

2500